

Maraian Mychra

Depozycja i degradacja

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 2/3-4, 125-232

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. MARIAN MYRCHA

DEPOZYCJA I DEGRADACJA

Kodeks prawa kanonicznego w kanonie 2298 wśród odwetowych kar wymierzanych duchownym wymienia depozycję i degradację. Prawodawca kościelny powyższe środki karne uważa za najsurowsze.

Kanon 2298. „*Poenae vindicativae quae clericis tantum applicantur, sunt:*

10-o *Depositio;*

12-o *Degradatio.*

§ 1. DEPOZYCJA

I. Dawne prawo

1. Depozycja

W Kościele od najdawniejszych czasów wykluczano ze stanu duchownego te osoby, które popełniły cięższe przestępstwa¹. Pociągało to za sobą utratę urzędów i dochodów ko-

---

¹ Por. Kober F., *Die Deposition und Degradation nach den Grundsätzen des kirchlichen Rechts*, Tuebingen 1867, 1;

Die Suspension, Tuebingen 1862, 1;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, Berlin 1895, V, 572; IV, 773;

Wernz F., *Jus decretalium*, Prati 1913, VI, 120, n. 118;

Torquebiau P., Naz R., De Clercq C., Jombart É., *Traité de droit canonique*, Paris 1954, IV, 690, n. 1115;

Pellé P., *Le droit pénal de l'Église*, Paris, 1939, 179.

ścielnych oraz prerogatyw stanu duchownego, a także wywoływało niezdolność do osiągnięcia tychże w przyszłości. Na tego rodzaju skutki wskazuje synod w Ancyrze z roku 314². Karę tę określano mianem depozycji, przez którą rozumiano także i degradację. Do końca XII wieku terminy: *depositio*, *privatio perpetua officii*, *degradatio* używane są na określenie tej samej kary. Wystarczy tu przytoczyć postanowienia synodu w Agde z roku 506 oraz trzeciego synodu odbytego w Orleanie w roku 538. Pierwszy synod, na oznaczenie kary za to samo przestępstwo, posługuje się wyrażeniem — *depositio*, drugi — *degradatio*³.

Dokładne odróżnienie depozycji od degradacji wprowadził dopiero papież Innocenty III (1198—1216)⁴.

² Por. D. 50, 32 = c. 1, 2 *Conc. Ancyrae* (314 an.): „Presbiteros qui immolauerunt, et postea certamen iterum iniuerunt, si ex fide luctati sunt, et non ex compacto ad ostentacionem ut offerentur ipsi fecerunt, hos placuit honorem quidem sedis propriae retinere, offerre autem illis et sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiiis fungi non liceat...”

Kober F., *Die Deposition...*, 5;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 120, n. 118;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 727;

Legas M., *De delictis et poenis*, ed. 2. Romae 1910, 280, n. 207;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum universum*, Monachii 1714, lib. V, tit. 37, § 2, n. 26;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clers*, w *Dictionnaire de theol. cathol.*, Paris 1911, IV, col. 451—521.

³ Por. *Conc. Agde*, c. 49: „Ab honore depositi de suo aliud restituant”.

Conc. Orleans, c. 23: „Degrudentur communionem concessa”.

Bruno C., *Canones... conciliorum veterum selecti*, II, 156, 199;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, Paris 1949, IV, col. 1153;

Inne przykłady patrz Kober F., *Die Deposition und Degradation*, 130.

⁴ Por. c. 5, 7, X, V, 20: „...ut clerici, qui falsarii fuerint deprehensi, omnibus officiiis et beneficiis ecclesiasticis perpetuo sint privati, ita, quod, qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint degradati, saeculari potestati tradantur secundum constitutiones legitimas puniendi, per quam et laici, qui fuerint de falsitate convicti, legitime puniantur...”

Dowodów stosowania tej kary już w pierwszych wiekach Kościoła dostarcza nam Tertulian⁵; a także synod Aleksandryjski, na którym w 221 roku deponowano Orygenes. W następnych wiekach wymiar tej kary jest częstym zjawiskiem. Świadczą o tym liczne synody odbyte w tym czasie⁶.

Claeys Bouuaert F., *Déposition, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1153;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 394, n. 351;

Sole J., *De delictis et poenis*, 205, 206, n. 291;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 232, n. 90.

⁵ Por. *De baptismo*, cap. 17; Migne I., *P. L.*, I, 1219.

⁶ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 120, n. 118;

Hefele C. I., *Conciliengeschichte*, Freiburg 1850, I, 106, 800;

c. 3, 6 (5), 7 (6), 8, 20 Apost.;

c. 51, *Conc. Illiber.* (300—306);

c. 13, *Conc. Arelat.* (314);

c. 1, *Conc. Neo-Caesar.* (314—325).

^{6a} Żony te musiały składać ślub czystości i nawet po śmierci swych mężów nie mogły wchodzić w inne związki małżeńskie. Zwano je *mulieres relictæ*.

Por. D. 28, c. 6: „Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugii uinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conuersio”.

D. 28, c. 7: „Preterea placuit, ut deinceps non ordinentur diacones coniugati, nisi qui prius conuersionis proposito confessi fuerint castitatem”.

Przepisy te potwierdzili papieże: Syrycius (384—399), Innocenty I (418—422), Leon I (440—461).

D. 28, c. 11: „Si se cuiquam mulier duplici coniugio presbiteri uel diaconi relicta coniunxerit, aut castigati, separentur, aut certe, si in criminis intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur”.

D. 28, c. 12: „Si qua uidua episcopi uel presbiteri aut diaconi maritum accepit, nullus clericus, nulla religiosa persona cum ea convivium sumat, numquam communicet; morienti tamen ei sacramentum subueniat”.

Por. także D. 28, c. 10, 13, 14: „Si quis docuerit, sacerdotem sub obtentu religionis propriam uxorem contempnere, anathema sit”.

Pelczar J., *Prawo małżeńskie katolickie z uwzględnieniem prawa cywilnego obowiązującego w Austryj, w Prusach i w Królestwie Polskim*, wyd. 3, Kraków 1890, 181, 182.

D. 28, c. 9: „Presbiter si uxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere, quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra ecclesiam abici et ad poenitentiam inter laicos redigi oportet”.

Synod w Neocezarei (314—325) ustanawia karę depozycji na kapłanów, którzy zawierają małżeństwa po przyjęciu święceń kapłańskich. Gracjan wnioskuje, że tego rodzaju sankcją karną nie byli ścigani diakoni, jeżeli wstępowali w związki małżeńskie. Opinię Gracjana potwierdza synod w Ancyrze z roku 314, na którym postanowiono, że wolno diakonom zawierać związek małżeński, o ile przed święceniami postawili ten warunek; inaczej natomiast, jeżeli przed przyjęciem święceń diakańskich nie wyrazili chęci zawarcia małżeństwa, a przeciwnie ślubowali czystość, wówczas, gdy później zawarli małżeństwo zmuszeni byli opuścić urząd diakański. Słuszność poglądu Gracjana uwydatnia także zarządzenie drugiego synodu Orleańskiego (odbytego w latach 442—506), który w kanonie drugim postanawia, że do święceń kapłańskich nie wypada dopuszczać żonatych; pominięcie diakonów świadczy, że tym wolno było wstępować w związki małżeńskie.^{6a}

Sobór Nicejski w roku 325, w kanonie 17, poleca usuwać ze stanu duchownego wszystkich, którzy trudnią się lich-

---

Por. *Dictum Gratiani ad D. 28, c. 13*: „Ex hac auctoritate electus in episcopatum prohibetur habere uxorem et filios. Eligi autem ad episcopatum non debet, nisi aut sacerdos aut diaconus; subdiaconus uero non, nisi necessitate cogente. Sive ergo presbiter sive diaconus sive subdiaconus fuerit, apparet, quod in prefatis ordinibus constituti licite matrimonio possunt uti. § 1. Quia ergo auctoritate Gregorii, qui relictam diaconi marito tradidit, puniendus est; item in Neocesariensi concilio presbiter ducens uxorem, non diaconus iubetur deponi; item in Anchiritana sinodo diaconi, qui in ordinatione sua dicunt, se velle habere uxores, si postea ad nuptias venerit, non prohibentur a ministerio: patet, quod nec diaconi, nec subdiaconi sunt prohibendi a coniugio...”

Por. *D. 28, c. 8*: „Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, se velle habere uxores nec posse se continere, hi, si postea ad nuptias venerint, maneat in ministerio, propterea quod his licentiam dederit episcopus. Quicumque sane tacuerint, et susceperint manus inpositionem professi continentiam, si postea ad nuptias convenerint, a ministerio cessare debent”.

Por. *D. 28, c. 6*: „Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugii vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conversio”.

wą, a w kanonie drugim, mówiąc o zakazie powoływania neofitów na biskupów, nakazuje wykluczać ze stanu duchownego tych, którzy popełnili cięższe przestępstwa, a które zostały im udowodnione za pomocą dwóch lub trzech świadków. Dotyczy to także duchownych, którzy w późniejszym swoim życiu dopuścili się podobnych występków. O depozycji duchownych za trudnienie się lichwą jest mowa także w 44 kanonie⁷.

Papież Syryjusz (384—399) w liście do biskupa Himerę z Tarakony wyjaśnia, że duchowny, który pojąłby za żonę wdowę lub po raz drugi się ożenił powinien być wykluczony ze stanu duchownego; wolno mu przystępować do Stołu Pańskiego jako osobie świeckiej⁸.

Sobór Chalcedoński, w 451 roku, ustanawia w kanonie drugim sankcję depozycji na biskupów udzielających święceń świętokupczych oraz na tych duchownych, którzy pośredniczyli w powyższej simonii; świeccy karani byli anathemą⁹.

---

⁷ D. 47, c. 1: „Episcopus aut presbyter aut diaconus usuras a debitoribus exigens, aut desinat, aut certe deponatur”. D. 47, c. 2: „Quoniam multi sub regula constituti auaritiam et turpia lucra sectantur, obliquè diuine scripturae, dicentis: „Qui pecuniam suam non dedit ad usuram” mutuum dantes centesimas exigunt: iuste censuit sancta et magna synodus, ut, si quis inuentus fuerit post hanc diffinitionem usuras accipiens, aut aliquam adinventionem uel quolibet modo negotia transigens, aut emolia, id est sescupla exigens, uel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, deiciatur a clero et alienus existat a regula”. D. 48, c. 1: „...Si uero precedente tempore mortale aliquod peccatum admiserit, et convictus duobus vel tribus testibus fuerit, cessabit a clero qui huiusmodi est. Si quis uero praeter hec fecerit, tanquam contraria statuti sancti concilii gerens, etiam ipse periclabitur de statu sui cleri”.

⁸ Por. D. 84, c. 5: „Quisquis clericus aut uiduam, aut secundam uxorem duxerit, omni ecclesiasticae dignitatis privilegio mox denudetur, laica tantum sibi communionem concessa. Quam ita demum poterit possidere, si nichil postea, propter, hac carere debeat, admittat”.

⁹ Por. C. I, q. 1, c. 8: „Si quis episcopus per pecuniam ordinationem fecerit, ...cui hoc attemptanti probatum fuerit, proprii gradus periculi subiacebit... Si quis uero mediator tam turpibus et nefandis dati uel acceptise extiterit, siquidem clericus fuerit, proprio gradu decidat, si uero laicus anathematizetur”.

Karę depozycji ustanowiono także na soborze Chalcedońskim na duchownych dopuszczających się przestępstwa porwania niewiast. Świeckich, za popełnienie tegoż bezprawia kryminalnego, ścigano sankcją ekskomuniki¹⁰.

Terminologia w tym okresie nie jest ścisła, jak już wyżej było zaznaczone. Sobory i synody często posługują się określeniem „*decidant gradu proprio*”. Niekiedy depozycję określa się mianem „*privatio officii*”. Dodać tu należy, że z pomieszaniem pojęć w tej materii spotykamy się i u późniejszych kanonistów; Suarez zapytuje, czy „*depositio ab officio secumferat etiam a beneficiis depositionem*”? Depozycja w tym wypadku oznacza zwykle pozbawienie urzędu (*privatio officii*)¹¹. Przyczyn tego rodzaju postępowania dopatrywać się należy w tym, że w depozycji znajdujemy te same cechy, jakie są następstwem pozbawienia urzędu¹². Niemniej jed-

10 Por. C. XXXVI, q. 2, c. 1: „Eos, qui rapiunt puellas siue mulieres sub nomine simul habitandi, cooperantes, aut coniuventes raptoribus, decreuit sancta sinodus, ut, si quidem clerici sunt, decidant gradu proprio; si uero laici, anathematizetur”.

Por. także Kober F., *Die Deposition...*3;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 698, 726, 806;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 120, n. 118;

Vacandard E., *Déposition et dégradation des clers*, *Dictionnaire de theologie catholique*, IV, col. 451;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, *Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1153.

11 Por. Suarez F., *De censuris*, Moguntiae 1606, Disp. XXX, sect. 1, n. 13, 14;

Legas M., *De delictis et poenis*, 280, n. 207;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 118, dop. 128: „Primis saeculis accurate illae verborum distinctiones inter privationem et depositionem nondum occurrunt; sed disciplina postea vigens iam fuit aliqua ratione praeformata. Cfr. c. 12 *Concil. Ancyran.* (a. 314); c. 10, 11, 12, 13 „*Stipendio privandos*” *Conc. Narbon.* (a. 589); c. 5 *Concil. Tolet VI* (a. 638)”.

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1153.

12 Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 120, 121, n. 118;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 393, n. 350.

nak, już w pierwszych wiekach Kościoła znajdujemy w karze depozycji właściwości, które ją odróżniają od zwykłego pozbawienia urzędu. Jest nią niezdolność do osiągnięcia jakiegokolwiek urzędu kościelnego. Duchowni wykluczeni ze stanu duchownego i przeniesieni do stanu świeckiego niezdolni byli do objęcia w przyszłości żadnego urzędu kościelnego, przy czym niezdolność ta miała charakter dożywotni. Na tego rodzaju właściwość depozycji wskazuje papież Syrycius¹³, synod Orleański III z roku 538¹⁴, papież Grzegorz Wielki¹⁵, ósmy synod w Toledo z roku 653, Gracjan¹⁶.

Natomiast utrata urzędu kościelnego nie pozbawiała duchownego przywilejów duchownych, nie pociągała suspensy „a divinis”, ani nie sprowadzała niezdolności do uzyskania

13 Por. D. 82, c. 4 — Siricius Papa in epist. ad Himer. Tarracon. a. 385: „...apostolicae sedis auctoritate delectos, nec umquam posse ueneranda attractare misteria, a quibus se ipsi, dum obscenis cupiditibus inhiant, privaverunt...”

D. 84, c. 5: „Quisquis clericus aut uiduam, aut secundam uxorem duxerit, omni ecclesiasticae dignitatis priuilegio mox denudetur, laica tantum sibi communionem concessa...”

14 Por. D. 74, c. 1 = c. 7 *Conc. Arelat.* a. 538; D. 81, c. 10: „Si quis clericus adulterasse aut confessus fuerit, aut conuictus, depositus ab officio communionem concessa in monasterio toto vitae suae tempore trudatur” = c. 7 ex VII Sinodo Aurelianensi.

D. 81, c. 11: „Romanus ecclesiae Thianensis clericus pro crimine adulterii, quod admisisse perhibetur, a clericatus ordine depositus in monasterio hic in urbe Romana ad agendam poenitentiam ex nostra iussione retrusus est”.

15 Por. D. 50, c. 1: „Si lapsis ad suum ordinem reuertendi licentia conceditur, uigor canonicae proculdubio frangitur disciplinae, dum pro reuersionis spe prauae actionis desideria quis concipere non formidat... § 1. Illud pre omnibus studete, ut lapsos in sacro ordine nullius uobis supplicatio aliquo modo reuocare studeat, ne huiusmodi non statuta, sed temporaliter dilata credatur esse uindicta”. D. 50, c. 9: „...Qui igitur post acceptum sacrum ordinem in peccatum fuerit carnis, sacro ordine careat, et ad ministerium altaris non accedat”.

D. 50, c. 10.

16 Por. D. 50.

Kober F., *Die Deposition*, 26, 30;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 727;

Schiappoli D., *Diritto penale canonico*, Milano 1905, 202.

urzędów lub beneficjów. Z tej racji duchowny pozbawiony jednego urzędu lub dochodów kościelnych nie tracił w zasadzie prawa do uzyskania innego urzędu lub beneficjum kościelnego¹⁴.

Od tej surowej dyscypliny kościelnej wprowadzono jeden wyjątek, podyktowany dobrem Kościoła i wiernych. Do niego zaliczyć należało łagodniejsze traktowanie duchownych heretyków lub schismatyków, o ile powracali na łono Kościoła ze swoimi dawnymi zwolennikami¹⁵.

2. Depozycja częściowa

Poza depozycją w ścisłym tego słowa znaczeniu, a którą omówiliśmy wyżej, znana jest w Kościele od najdawniejszych czasów depozycja częściowa. Polegała ona na pozbawieniu urzędu kościelnego z pozostawieniem skazanego w stanie duchownym lub przeniesieniu go ze stopnia wyższych święceń do mniejszych, np. zezwolenie diakonowi na wykonywanie czynności tylko święceń mniejszych; wyrażała się ona także w pozbawieniu duchownego pewnych praw, np. udzielania święceń, sprawowania Najświętszej Ofiary. O tego rodzaju depozycji wspominają synody, np. w *Ancyrze* z roku 314, w *Neocezarei* (314—325)¹⁶.

¹⁴ Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 279, 280, n. 207.

¹⁵ Por. c. 8 *Conc. Nicaen. a. 325*;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, 727, 808;

Kober F., *Die Deposition und Degradation*, 35;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 121, n. 118;

Hefele, *Conciliengeschichte*, Freiburg 1850, I, 408;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, *Dictionnaire de théologie catholique*, IV, col. 455;

Wern-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 393, 394, n. 350.

¹⁶ Por. c. 1, 2 *Conc. Ancyra. a. 314*;

c. 10 *Conc. Neocaesar. 314—325*;

c. 6 *Conc. Agat. a. 506*;

Kober F., *Die Deposition*, 113 sq.;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 729, 809;

Częściowa depozycja utrzymana została także i w prawie dekretałowym. Wspomina o niej papież Aleksander III (1159—1181)¹⁷. Tenże papież, na trzecim soborze Laterańskim w roku 1179, ustanawia sankcję depozycji na duchownych a ekskomunikę — na świeckich, za naruszenie klauzury mniszek¹⁸.

Kary te dzisiaj określamy mianem pozbawienia urzędu lub niezdolności osiągnięcia tegoż¹⁹.

3. Odróżnienie depozycji od degradacji

Do końca XII wieku terminy depozycja i degradacja są równoznaczne i oznaczają jedną i tą samą karę, jak to już zostało zaznaczone²⁰. Do wprowadzenia różnicy między nimi

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, *Dictionnaire de théologie catholique*, IV, col. 460;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 121, n. 118.

¹⁷ Por. c. 4, X, II, 1: „Si vero coram episcopo de criminibus in iure confessi sunt, seu legitima probatione convicti, dummodo sint talia crimina, propter quae suspendi debeant vel deponi, non immerito suspensenti sunt a suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuo removendi...”

¹⁸ Por. c. 8, X, III, 1: „Monasteria praeterea sanctimonialium si quisquam clericus sine manifesta et rationabili causa frequentare praesumpserit, per episcopum arceatur, et, si non destiterit, ab officio ecclesiastico reddatur immunis; si laici, excommunicationi subdantur, et a coetu fidelium fiant penitus alieni”.

Kober F., *D. Deposition...* 214 sq.;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 121, n. 118;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, § 2, n. 23;

Suarez F., *De censuris*, disp. XXX, sect. 1, n. 4.

¹⁹ Por. Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 232, n. 90.

²⁰ Por. C. XII, q. 2, c. 35, 56 = c. 49, 50 *Conc. Agath.* a. 506;

C. XII, q. 2, c. 41 = *Conc. Aurel.* III a. 538;

D. 47, c. 5 = c. 20. *Conc. Illeber.* a. 300—306.

Kober F., *D. Deposition*, 130 sq.;

Devoti J., *Instit. can.*, lib. I, tit. 8, § 19, dop. 2;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, *Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1153.

przyczynili się papieże: Lucjusz III (1181—1185) i Celestyn III (1191—1198)²¹.

Papież Lucjusz III postanawia, że heretycy mają być ekskomunikowani, jeżeli pomimo wymierzonej im kary nie okażą poprawy i będą trwali dalej w złem, duchownych należy degradować i wydać władzy świeckiej, celem wymierzenia im kar zgodnie z ustawodawstwem świeckim.

Papież Celestyn III rozszerza zarządzenie swego poprzednika, ustalając karę degradacji nie tylko za przestępstwo herezji, lecz także zabójstwa, krzywoprzysięstwa, kradzieży. Na pytanie, czy wolno władzy świeckiej karać duchownych, schwytanych na popełnieniu przestępstwa zabójstwa, kradzieży, krzywoprzysięstwa lub innych cięższych przestępstw papież udziela następującej odpowiedzi. Duchowni, bez względu na to jakie posiadaliby święcenia, popełniający wymienione przestępstwa karani są depozycją przez sądy duchowne. W wypadku gdy duchowny deponowany nie poprawia się, należy karać go ekskomuniką, a w razie dalszego uporu-anathemą. Jeżeli i ta kara nie osiągnie zbawiennego skutku, wówczas należy go wydać władzy świeckiej, ażeby ta zastosowała do niego wygnanie lub inny środek karny. Takie postępowanie podyktowane jest tym, że Kościół poza ekskomuniką nie posiada innych surowszych sankcji karnych, które mogłyby sprowadzić na drogę poprawy przestępcę, a jed-

---

²¹ Por. c. 9, X, V, 7: „...Praesenti ordinatione nihilominus sancimus, ut quicumque manifeste fuerint in haeresi deprehensi, si clericus est vel cuiuslibet religionis obumbratione fucatus, totius ecclesiae ordinis praerogativa nudetur, et sic omni pariter officio et beneficio spoliatus ecclesiastico, saecularis relinquatur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicae unitatem sponte recurrere, et errorem suum ad arbitrium episcopi publice consenserit abiurare, et satisfactionem congruam exhibere... Illos quoque, qui post abiurationem erroris, vel, postquam se, ut diximus proprii antistitis examinatione purgaverint, deprehensi fuerint in abiurata haeresim recidisse, saeculari iudicio sine ulla penitus audientia decernimus reliquendos, bonis damnatorum clericorum ecclesiae, quibus deserviebant, secundum sanctiones legitimas applicandis”.

nocześnie nie może zezwolić na dalsze sianie zgorzenia wśród wiernych²².

Powodem wprowadzenia rozróżnienia między obydwoma karami było, z jednej strony nieprzestrzeganie przez władzę świecką „privilegium fori” odnośnie duchownych popełniających przestępstwa, z drugiej strony — nadużycie „privilegium fori” przez niepoprawnych duchownych.

Papieże: Aleksander III (1159—1181) i Lucjusz III (1181—1185) oświadczają, że duchowni we wszystkich sprawach karnych mogą być pociągani do odpowiedzialności tylko przed sądy duchowne. Nie ma żadnego znaczenia prawnego zwyczaj przeciwny powyższemu zarządzeniu, ani też nie może stanowić podstawy do wymiaru kar kościelnych przeprowadzenie rozprawy przed sądami świeckimi lub przyznanie się tamże oskarżonego²³.

²² Por. c. 10, X, II, 1: „Quum non ab homine (Et infra): A nobis itaque fuit ex parte tua quaesitum, utrum liceat regi vel alicui saeculari personae iudicare clericos cuiuscumque ordinis, sive in furto, sive in homicidio, vel periurio, seu, quibuscumque fuerint criminibus deprehensi. Consultationi tuae taliter respondemus, quod, si clericus in quocumque ordine constitutus in furto, vel homicidio, vel periurio, seu alio mortali crimine fuerit deprehensus legitime atque convictus, ab ecclesiastico iudice deponendus est. Qui si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet, deinde contumacia crescente anathematis mucrone feriri. Postmodum vero, si in profundum malorum veniens contempserit, quum ecclesia non habeat ultra quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per saecularem commprimendus est potestatem ita, quod ei deputetur exsilium, vel alia legitima poena inferatur”.

²³ Por. c. 4, X, II, 1: „At si clerici coram saeculari iudice convicti fuerint vel confessi de crimine, non sunt propter hoc a suo episcopo aliquatenus condemnandi. Sicut enim sententia a non suo iudice lata non tenet, ita nec facta confessio coram ipso...”

c. 8, X, II, 1: „Clerici vero, maxime in criminalibus, in nullo casu possunt ab alio, quam ab ecclesiastico iudice condemnari, etiamsi consuetudo regia habeat, ut fures a iudicibus saecularibus iudicentur. Quum imperator dicat quod etiam leges eorum non dedignantur sacros canones imitari, in quibus generaliter traditur, ut de omni crimine clericus debet in hac parte canonibus ex aliqua consuetudine praeiudicium generari”.

Kościół, w swoim ustawodawstwie karnym, nie przewidywał kary śmierci i wobec tego ten środek karny nie był stosowany przez sądy kościelne. Duchowni, podlegając wyłącznie sądownictwu kościelnemu także i w sprawach karnych, praktycznie wolni byli od kary śmierci, chociażby popełnili najcięższe przestępstwa, za które ustawodawstwo świeckie przewidywało karę śmierci. Wynikiem tego było, że w wielu wypadkach najsurowszy nawet wymiar kar kościelnych nie wpływał dodatnio na niepoprawnych przestępców duchownych, którzy powracali do tego rodzaju przestępstw. Kościół nie tylko nie przewidywał kary śmierci, ale duchownym zabraniał ferować jej w sądach świeckich. Wyrazem tego jest zarządzenie papieża Aleksandra III (1159—1181), zabraniające duchownym święceń wyższych wydawania wyroków śmierci pod sankcją pozbawienia urzędu i beneficjum. Niepoprawni, po upomnieniu, winni być karani ekskomuniką²⁴. Zakaz w tej materii nie jest nowy, jest właściwie powtórzeniem zarządzenia wydanego na synodzie XI w Toledo, jak to zaznacza papież Aleksander III, który zabrania duchownym przyjmowania urzędu sędziego w sądach świeckich i to pod sankcją anathemy, a na soborze trzecim Laterańskim w roku 1179 wydaje zarządzenie, w myśl którego żaden duchowny, a więc nawet święceń mniejszych i posiadający tylko tonsurę, nie może brać udziału w ferowaniu wyroku kary

---

C. 10, X, II, 1.

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 121, n. 119;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 394, 395; n. 351;

Kober F., *D. Deposit...*, 131, 146 sq.;

Claeys Bouuaer F., *Déposition, Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1153, 1154.

²⁴ Por. c. 5, X, III, 50: „Clericis, in sacris ordinibus constitutis, ex concilio Toletano iudicium sanguinis agitare non licet. Unde prohibemus, ne aut per se truncations membrorum faciant, aut iudicent inferendas. Quodsi quis tale quid fecerit, honore privetur et loco. Jubeamus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis aut praepositi saecularis. Si quis autem contra hoc venire praesumpserit, et commonitus emendare noluerit, excommunicationi subiaceat”.

śmierci, jej egzekucji oraz wykonywać takich czynności, których następstwem mogła by być śmierć²⁵.

Taki stan rzeczy dał sposobność władzom świeckim, jak np. Henrykowi II w Anglii i Fryderykowi I na Sycylii, do wydania ustaw naruszających „privilegium fori”. Ustawy te zostały potępione przez papieży²⁶.

Po długich sporach, a nawet i konfliktach, papież Lucjusz III (1181—1185) zarządził, że niepoprawni duchowni mogą być ponownie sądzeni i karani przez władzę świecką²⁷. Wprowadził tenże papież po raz pierwszy wyraźne odróżnienie kary depozycji — od degradacji; nie posługuje się jednakże terminem „degradatio”.

Następca tegoż, papież Celestyn III (1191—1198), uzupełniając zarządzenie swego poprzednika, wskazuje na stopniowanie sankcji karnych, które przed wydaniem przestępcy duchownego władzy świeckiej mają być zastosowane. Są nimi: depozycja, następnie ekskomunika, a wreszcie wydanie spraw-

²⁵ Por. c. 9, X, III, 50: „Sententiam sanguinis nullus clericus dictet aut proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exerceatur intersit. Si quis autem huiusmodi occasione statuti ecclesiis vel ecclesiasticis personis aliquod praesumpserit inferre dispendium per censuram ecclesiasticam comescatur. Nec quisquam clericus literas dictet aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas, unde in curiis principum haec sollicitudo non clericis, sed laicis committatur...”

Kober F., *D. Deposition...*, 147, 150.

²⁶ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 122, dop. 149;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 394, dop. 12;

Sole J., *De delictis et poenis*, 206, 207, 291;

Kober F., *D. Deposition...*, 150 sq.;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs, Dictionnaire de théologie catholique*, IV, col. 462;

Clays Bouuaert F., *Déposition, Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1153.

²⁷ Por. c. 9, X, V, VII: „Sancimus ut... clericus... totius ecclesiastici ordinis praerogativa nudetur, et sic omni officio et beneficio spoliatus ecclesiastico, saecularis relinquatur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendus”.

cy władzy świeckiej, którego następstwem jest wymiar kary przez tę władzę²⁸.

W tym dekretale nie znajdujemy jeszcze wyrażenia „degradatio”.

Papież Innocenty III (1198—1216) poszedł jeszcze dalej i w dekretale z roku 1201 nakazuje duchownych, którzy dopuścili się przestępstwa fałszerstwa pism papieskich, nie tylko pozbawić na zawsze wszelkich urzędów i beneficjów kościelnych, lecz ponadto, po wymierzeniu im kary degradacji przez sądy kościelne, wydać ich władzy świeckiej, w celu ukarania ich zgodnie z ustawodawstwem świeckim za tego rodzaju przestępstwo²⁹. Zarządzenie papieża Innocentego III przyczyniło się do dokładnego rozróżnienia między dawną karą depozycji, znaną już w pierwszych wiekach Kościoła, a karą degradacji, obecnie dokładnie określoną przez tegoż papieża³⁰.

W piśmie skierowanym do biskupa Paryża papież Innocenty III wyjaśnia, że degradacja powinna być dokonana w obecności władzy świeckiej i polega ona na wykluczeniu przestęp-

²⁸ Por. c. 10, X, II, 1: „Clericus... deponendus est. Qui si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet... Postmodum vero..., cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat, per saecularem comprimendus est potestatem”.

²⁹ Por. c. 7, X, V, 20: „Nos enim omnes falsarios literarum nostrarum, qui per se vel per alios vitium falsitatis exercent, cum fautoribus et defensoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos, statuantes, ut clerici, qui falsarii fuerint deprehensi, omnibus officiis et beneficiis ecclesiasticis perpetuo sint privati, ita, quod, qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint *degradandi*, saeculari potestati tradantur secundum constitutiones legitimas puniendi, per quam et laici, qui fuerint de falsitate convicti, legitime puniantur...”

³⁰ Za świadome korzystanie z fałszywych pism papieskich duchowni karani byli pozbawieniem urzędów i beneficjów kościelnych; świeccy — ekskomuniką.

Por. c. 7, X, V, 20: „...Qui vero sub nomine nostro literis falsis utuntur, si clerici fuerint, officiis et beneficiis ecclesiasticis spoliuntur; si laici, tamdiu maneat excommunicationi subiecti, donec satisfaciant competenter, ita tamen, ut in istis et in illis malitia gravius quam negligentia puniatur, quod et de his, qui falsas literas impetrant, stutuimus observandum”.

cy ze stanu duchownego oraz przekazaniu go władzy świeckiej, celem właściwego ukarania. Sędzia duchowny winien jednakże prosić sąd świecki o nie wymierzenie temuż kary śmierci. Czynności wyżej omówione określa się mianem „tradi curiae saeculari”³¹.

Wydanie wyżej wymienionego dekretu świadczy, że w tym czasie istniały dość poważne rozbieżności odnośnie kary degradacji, odróżniającej się od depozycji, jak i zakresu przestępstw upoważniających do jej wymiaru. Papież Innocenty III, chcąc położyć kres wszelkim wątpliwościom, wyjaśnia na czym polega kara degradacji oraz że może ona być wymierzona nie tylko za fałszerstwo pism papieskich, ale także i za inne czyny bezprawne, godne potępienia i powodujące wielką szkodę społeczną.

4. Degradacja

Kara degradacji podlegała dalszemu rozwojowi. Przyczynił się do niego papież Bonifacy VIII (1294—1303), ustalając podwójną formę wymiaru tejże kary, to jest uroczystą i zwykłą. W ten sposób powstała degradacja uroczysta, inaczej zwana realną, w odróżnieniu od degradacji zwykłej, nazywanej także werbalną lub edyktałną.

---

³¹ Por. c. 27, X, V, 40: „Novimus expedire, ut verbum illud, quod et antiquis canonibus, et in nostro quoque decreto contra falsarios edito continetur, videlicet ut clericus, per ecclesiasticum iudicem degradatus, saeculari tradatur curiae puniendus, apertius exponamus. Quum enim quidam antecessorum nostrorum, super hoc consulti, diversa responderint, et quorundam sit opinio a pluribus approbata, ut clericus, qui propter hoc vel aliud flagitium grave, non solum damnable, sed damnosum, fuerit degradatus, tamquam exustus privilegio clericali saeculari foro per consequentiam applicetur, quum ab ecclesiastico foro fuerit proiectus; ejus est degradatio celebranda saeculari potestate praesente, ac pronuciandum est eidem, quum fuerit celebrata, ut in suum forum recipiat degradatum, et sic intelligitur tradi curiae saeculari; pro quo tamen debet ecclesia efficaciter intercedere, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur...”

Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 121, 122, n. 119.

Degradacja werbalna duchownych święceń wyższych polegała na wydaniu wyroku skazującego na powyższą karę przez właściwego ordynariusza, w obecności innych biskupów. Duchownych święceń mniejszych mógł degradować sam biskup bez udziału innych biskupów. W pierwszym wypadku papież nakazuje powołać sąd kolegialny, składający się z ordynariusza diecezji, do której należał sądzony duchowny oraz innych biskupów sąsiadów, najczęściej biskupów należących do tej prowincji. W drugim wypadku wystarczył sąd jednostkowy w składzie biskupa ordynariusza.

Degradacja uroczysta — realna — występowała wówczas, gdy wymiar tejże kary odbywał się publicznie wobec zgromadzonego ludu i w obecności przewidzianej w prawie ilości biskupów oraz przestrzeganiu ceremonii, ustanowionych przez tegoż papieża, a polegających na zdjęciu szat kościelnych z degradowanego, odebraniu z rąk jego kielicha, ścięciu włosów i przekazaniu go, obecnej przy tych czynnościach, władzy świeckiej³². Biskup wypowiadał przy tym słowa przy degradacji kapłana i zdejmowaniu z niego ornatu „*Auferimus tibi vestem sacerdotalem, et te honore sacerdotali privamus*”. Podobnie postępować należało i przy odbieraniu innych oznak stanu kapłańskiego. Przy zdjęciu komży, uroczystą degradację kończyły słowa wypowiedziane przez biskupa: „*Auctoritate Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, et deponimus, degra-*

---

³² Por. *Sext.* V, 9, 2: „*Degradatio qualiter fieri debeat, a nobis tua fraternitas requisivit. Super hoc tibi taliter respondemus, quod verbalis degradatio seu depositio ab ordinibus vel gradibus ecclesiasticis est a proprio episcopo, sibi assistente in degradatione clericorum in sacris constitutorum ordinibus certo episcoporum numero diffinito canonibus, facienda, quanquam proprii episcopi sententia sine aliorum episcoporum praesentia sufficiat in degradatione eorum, qui minores duntaxat ordines receperunt. Actualis vero sive solennis coelestis militiae militis, id est clerici, degradatio, quum ad eam fuerit procedendum, fiet ut exauctorizatio eius, qui militiae deservit armatae, cui militaria detrahuntur insignia, sicque a militia remotus castris reiicitur, privatus consortio et privilegio militari...*”

*damus, spoliamus et exuimus te omni ordine, beneficio ac privilegio clericali*³³.

Bonifacy VIII³⁴ wprowadzając uroczystą degradację, inaczey zwaną realną, chciał przez to podkreślić hańbę, jaką ta kara sprowadza, a przez to zapobiec popełnianiu przestępstw, za które winna być wymierzona, przyczym wzorował się, jak to sam zaznacza, na prawie rzymskim³⁵, przewidującym zniesławiające usunięcie z wojska³⁶.

³³ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 122, n. 119;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 395, n. 351;

Lega M., *De delictis et poenis*, 281, n. 208;

Devoti I., *Instit. can.*, lib. I, tit. 8, § 19, dop. 1;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 48;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 809;

Hefele C., *Conciliengeschichte*, Freiburg 1858, III, 82;

Sole J., *De delictis et poenis*, 206, 207, n. 291;

Clayes Bouuaert F., *Deposition, Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1154;

Coronata M. C., *Institutiones iuris canonici*, IV, 279, n. 1834;

Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, Moguntiae 1899, 158—159, § 91;

Chelodi J., *Jus poenale...*, 57, n. 52.

³⁴ Por. *Sext.* 9, 9, 2: „qui militiae deservit armatae cui militaria detrahuntur insignia sicque a militis remotus castris reicitur, privatus consortio et privilegio militari”.

³⁵ Por. *Dig.* 49, 16, 13 § 3.

³⁶ Por. *Sext.* V, 9, 2: „Clericus igitur degradandus, vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas vel aliud instrumentum seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio suo sollemniter ministrare, ad Episcopi praesentiam adducatur, cui Episcopus publice singula, sive sint vestes, calix, liber seu quaevis alia, quae illi iuxta morem ordinandorum clericorum in sua ordinatione ab Episcopo fuerint tradita seu collata, singulariter auferat, ab illo vestimento seu oramento, quod datum vel traditum fuerat ultimo, inchoando et descendendo gradatim degradationem continuat usque ad primam vestem quae datur in collatione tonsurae. Tuncque radatur caput illius seu tondeatur, ne tonsurae seu clericatus vestigium remaneat in eodem. Poterit autem Episcopus in degradatione huius modi uti verbis aliquibus ad terrorem, illis opositis quae in collatione ordinum sunt prolata”.

Por. *Pontificale Romano*, par. 3, tit. 7.

5. *Reforma soboru Trydenckiego*

Przepis Bonifacego VIII natychmiast został wprowadzony w życie, niemniej jednak nie zdołał on zapobiec ani wszelkim nadużyciom, ani — szerzeniu się przestępstw. Sobór Trydencki zmuszony był przeprowadzić reformę i w tej materii³⁷. Reforma ta szła w dwu kierunkach: jeden z nich zmierzał do łatwiejszego wydawania niższych duchownych, popełniających ciężkie przestępstwa, w ręce władzy świeckiej³⁸. Popelnianiu tych przestępstw miały zapobiec dekryty wydane na tymże soborze, a nakazujące duchownym i beneficjariuszom nosić strój duchowny oraz tonsurę. Drugi kierunek ułatwiał wykonanie uroczystej degradacji. Sobór zezwalał, w miejsce biskupów, którzy zgodnie z dawnym prawem w dość dużej liczbie winni brać udział przy degradacji, zaprosić prałatów lub innych dygnitarzy kościelnych³⁹.

Według dawnego prawa uroczysta degradacja dokonywana była na synodach prowincjonalnych, do kompetencji których należały sprawy karne duchownych. Później postanowiono, ażeby sprawy karne duchownych były poza synodami rozpatrywane i tam rozstrzygane⁴⁰. Przyczyną tego postanowienia była troska o niepozostawienie bezkarnie licznych przestępstw z powodu rzadkiego odbywania synodów prowincjonalnych. Zastrzeżone było jednak, że wykonanie wyroku degradacji winno się odbyć w obecności dwunastu biskupów, jeśli degradowany był biskup; sześciu — jeśli to był kapłan; trzech — jeśli diakon. W praktyce wykonanie tego przepisu niejednokrotnie nastęrczało duże trudności, a sam przepis stał się przedmiotem aktów ze strony ludzi Kościołowi nie-

³⁷ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 122, 123, n. 119;

³⁸ *Sess. XXIII*, cap. 6, de ref.

³⁹ Por. *Sess. XIII*, cap. 4 de ref.: „adhibitibus, et in hoc sibi assistentibus totidem Abbatibus usum mitrae et baculi ex privilegio apostolico habentibus, si in civitate aut dioecesi reperiri et commode interesse possint: alloquin aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, quae aetate graves ac iuris scientia commendabiles existant”.

⁴⁰ Por. C. 15, q. 7, c. 4, 5, 7, 8.

przychylnych. Ci twierdzili, że Kościół nie dba o wykorzenie przestępstw, skoro do wykonania kary degradacji wymaga tak dużej ilości biskupów, co w praktyce utrudniało wymiar tejsze kary. Sobór Trydencki, jak zaznaczyliśmy, zapobiega tym trudnościom, zezwalając w miejsce biskupów zaprosić opatów, którzy na podstawie przywileju papieskiego mają prawo używać mitry i pastorału, a w braku ich, innych dostojników kościelnych⁴¹.

Jeśli natomiast chodzi o terminologię, to sobór Trydencki ponownie wprowadza pewne zamieszanie. Używa mianowicie wyrażenia „*depositio verbalis*” na oznaczenie kary degradacji werbalnej, czyli edyktalnej, na co wyraźnie wskazuje kontekst⁴². Mimo ponownego zaciemniania w ustawodawstwie powszechnym sprawy wyjaśnionej już przez papieża Innocentego III i Bonifacego VIII, kanoniści piszący po soborze Trydenckim, odróżniają i to w wyraźny sposób, nie pozostawiając najmniejszej wątpliwości w tej materii, *depozycję od degradacji werbalnej*, jak też od *kary pozbawienia urzędu*

41 Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 284, n. 210;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 139, 140, n. 134;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 408, n. 360;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 181.

42 Por. *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 4, de ref.: „Quum vero tam gravia nonnuquam sint delicta ab ecclesiasticis commissa personis, ut eorum atrocitatem a sacris ordinibus deponendae, et curiae sint tradendae saeculari, in quo secundum sacros canones certus episcoporum numerus requiritur, quos si omnes adhibere difficile esset, debita iuris executio differetur, si quando autem intervenire possent, eorum residentia intermitteretur: propterea statuit et decrevit: Episcopo per se seu illius vicario in spiritualibus generali contra clericum in sacris etiam presbyteratus ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem nec non verbalem depositionem, et per se ipsum etiam ad actualem atque solemnem degradationem ab ipsis ordinibus et gradibus ecclesiasticis, in casibus, in quibus aliorum episcoporum praesentia in numero a canonibus definito requiritur, etiam absque illis procedere liceat, adhibitis tamen et in hoc sibi adsistentibus totidem abbatibus usum mitrae et baculi ex privilegio apostolico habentibus, si in civitate aut dioecesi reperiri et commode interesse possint; alioquin aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, quae aetate graves ac iuris scientia commendabiles existant”.

lub beneficjum aktualnie posiadanego. Nauka ta, i to ogólnie przyjęta przez kanonistów, utrzymuje się przez następne trzy wieki, aż do Kodeksu prawa kanonicznego. Co więcej, definitywnie usankcjonowana zostaje przez prawodawcę w Kodeksie prawa kanonicznego, przez wprowadzenie wyraźnego i to nie tylko istotnego, ale terminologicznego rozróżnienia między karą depozycji a degradacji (kan. 2303 § 1 i kan. 2305 § 1) oraz pozbawieniem urzędu lub beneficjum (kan. 2298, 6-o; kan. 2299)⁴³.

6. *Rozwój kary degradacji po soborze Trydenckim*

Rozwój prawa karnego, odnośnie kary degradacji, zakończył się teoretycznie na soborze Trydenckim. Po tym soborze nie zostały wprowadzone zasadnicze zmiany. W praktyce jednak, na skutek coraz częstszego ograniczania „privilegium fori”, wprowadzono nową postać degradacji, jakgdyby zaciąganej „ipso facto”. Wyrazem tej praktyki jest dekret Piusa IX, wydany dla diecezji państwa papieskiego, lecz przez praktykę i styl kurii rzymskiej uznany za wyjaśniający prawo powszechne i z tej racji obowiązujący wszędzie. Dekret ten, jeśli chodzi o duchownych święceń niższych, znacznie wzmacnia rygor uchwał soboru Trydenckiego⁴⁴.

⁴³ Por. Benedictus XIV, *De synodo dioecesana*, Romae 1748, l. IX, c. 6, n. 4;

Thesaurus C. A., *De poenis ecclesiasticis seu canonicis*, Romae 1640, P. I, c. 27;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 118—146, n. 115—139;

Lega M., *De delictis et poenis*, 279—284, n. 207—210;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, 563—581;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 163 sq.;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, § 2, n. 22—51;

Claeys Bouuaert F., *Déposition, Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1154;

Aichner S., *Compendium iuris ecclesiastici*, Brixinae 1900, 790 sq.

⁴⁴ Por. S. C. *Immun.* 20 Sept. 1860, A.S.S., III, 433;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 172 sq.;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 123, n. 119; II, n. 164, dop. 78;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 396, n. 351.

II. Kodeks prawa kanonicznego

1. Pojęcie

Określenie kary depozycji prawodawca podaje w kanonie 2303 § 1.

Kanon 2303 § 1. *„Depositio, firmis obligationibus e suscepto ordine exortis et privilegiis clericalibus, secumfert tum suspensionem ab officio, et inhabilitatem ad quaelibet officia, dignitates, beneficia, pensiones, munera in Ecclesia, tum etiam privationem illorum quae reus habeat, licet, eorum titulo fuerit ordinatus.*

§ 2. *Sed ultimo in casu, si clericus vere indigeat, Ordinarius pro sua caritate, quo meliore modo fieri potest, ei providere curet, ne cum dedecore status clericalis mendicare cogatur.*

§ 3. *Poena depositionis infligi nequit, nisi in casibus iure expressis”.*

Depozycja jest karą, która przy utrzymaniu w mocy obowiązków wynikłych z przyjętych święceń, jak też przywilejów stanu duchownego, wywołuje suspensę od urzędu, niezdolność do wszelkich urzędów, beneficjów, godności, pensji i obowiązków kościelnych oraz pozbawienie tychże, jeśli skazany na tę karę je posiada i to nawet tych, które stanowiły jego tytuł kanoniczny do święceń.

Jeżeli duchowny deponowany, w skutek utraty tytułu kanonicznego, nie ma środków utrzymania, ordynariusz powinien z łaski udzielić mu wsparcia, aby z hańbą dla stanu duchownego nie musiał zebrać.

Karę depozycji można wymierzyć tylko w wypadkach wyraźnie przewidzianych w prawie.

W myśl kanonu 2303 § 1 depozycja jest karą odwetową, powodującą: a) suspensę „ab officio”; b) niezdolność do wszelkich urzędów, beneficjów, godności, pensji i zajęć kościelnych; c) pozbawienie urzędów, beneficjów, godności, pensji i obowiązków kościelnych, jakie ukarany depozycją posiada i to nawet tych, które stanowiły jego tytuł kanoniczny do święceń. Nie pociąga natomiast za sobą wykluczenia

ze stanu duchownego; dlatego nie pozbawia przywilejów stanu duchownego, ani też nie uwalnia od obowiązków wynikających z przyjętych święceń.

Określenie depozycji, podane przez prawodawcę w kanonie 2303 § 1, odpowiada całkowicie pojęciu depozycji w dawnym prawie. Wystarczy porównać wymieniony kanon z określeniem podanym przez Wernza, Legę⁴⁵. Kodeks prawa kanonicznego przejmuje tu w całości dawne prawo i wzorem tegoż odróżnia depozycję od degradacji, co uczynił, jak wyżej było podane, papież Innocenty III⁴⁶. Degradację dzieli znowu na degradację werbalną, czyli edyktałną oraz realną (kan. 2305 § 1, i § 3) i w ten sposób nawiązuje do papieża Bonifacego VIII⁴⁷.

Różnica między dawnym prawem a Kodeksem prawa kanonicznego uwidacznia się tylko w tym, że zarówno Bonifacy VIII, jak i sobór Trydencki depozycję przeciwstawiają degradacji w ogólnym jej ujęciu, t.j. degradacji werbalnej, jak i realnej, podczas gdy Kodeks prawa kanonicznego odróżnia

⁴⁵ 162, *Conc. Trident.*, sess. XIII, cap. 4 de ref.;

Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 124, n. 120: „Depositio clericorum, quae disciplina nunc vigente omnia differt a degradatione verbali, est poena spiritualis vindicativa, qua clericus non solum privatur ordine et officio et beneficio legitime obtendo, sed etiam perpetue ab exercitio potestatis ordinis et iurisdictionis arceatur et ad ordines et officia et beneficia ecclesiastica futuro tempore obtinenda omnino inhabilis efficitur; at a statu clericali non ita abiicitur, ut fori et canonis privilegia per se amittat aut obligationibus clericorum maiorum penitus liberetur”;

Legam M., *De delictis et poenis*, 280, n. 207: „Quevera depositione clericus in perpetuum privatur quocumque officio et beneficio ecclesiastico, et a divinis suspenditur sed non destituitur privilegiis clericalibus, scilicet fori, canonis et immunitatis aequae remanentibus status clericalis et s. ordinationis obligationibus”;

Por. także Suarez F., *De censuris*, disp. 30, proem., 1, n. 1;

Ferraris L., *Bibliotheca*, v. *Degradatio*, n. 1;

Kober F., *D. Deposit.*, 176, 184 sq., przede wszystkim 214 sq.;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, VI, tit. 37, n. 23, 24;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, VI. V, tit. 37, n. 132.

⁴⁶ Por. c. 27, X, V, 40.

⁴⁷ *Sext.*, V, 9, 2;

depozycję od degradacji werbalnej (por. kan. 2303 § 1 i kan. 2305 § 1)⁴⁸. Kodeks prawa kanonicznego nawiązuje tu do nauki przedkodeksowej prawa kanonicznego, w której to przeciwstawienie było przeprowadzone mimo, że źródła dawnego prawa kanonicznego tego wyraźnie nie przewidywały⁴⁹.

Nie wprowadza także Kodeks prawa kanonicznego podziału depozycji na: całkowitą i częściową. Podział ten nie przedstawiał już większego znaczenia w dawnym prawie, przynajmniej w okresie przedkodeksowym, co podkreśla Wernz⁵⁰. Dawne skutki częściowej depozycji Kodeks ustanawia jako samodzielne kary, np. pozbawienia urzędu lub beneficjum, suspensy wymierzonej na czas określony lub dożywotnio (kan. 2298, 2-o, 6-o). Ze względu na to, że kara depozycji w Kodeksie prawa kanonicznego nie różni się od kary depozycji w dawnym prawie, to zgodnie z kan. 6, 2-o, przy interpretacji przepisów Kodeksu prawa kanonicznego należy posługiwać się dawnym prawem.

2. *Podobieństwa i różnice między karą depozycji, pozbawieniem urzędu lub beneficjum, suspensą i degradacją*

A. Depozycja i pozbawienie urzędu lub beneficjum

Depozycja i pozbawienie urzędu lub beneficjum *utożsamiają* się w tym, że obie są karami odwetowymi, mającymi zastosowanie wyłącznie do duchownych. Skutkiem wymiaru tych kar jest, iż obie one pozbawiają urzędu lub beneficjum. *Różnica* natomiast uwidacznia się w tym, że depozycja powoduje niezdatność do uzyskania nowych urzędów lub beneficjów, podczas gdy kara pozbawienia urzędu lub beneficjum nie wywo-

⁴⁸ *Sext.* V, 9, 2; *Trident.*, sess. XIII, cap. cap. 4 de ref.

⁴⁹ Takie rozróżnienie między depozycją a degradacją werbalną wprowadzał Wernz F., dz. cyt., VI, 124, dop. 162, 163;

Nie rozróżnia natomiast Ferraris L., *Bibliotheca, v. Degradatio*, n. 1.

⁵⁰ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 124, dop. 163;

Kober F., *D. Deposit.*, 214 sq.

łuże tej niezdolności. Duchowny karnie pozbawiony urzędu lub beneficjum może w przyszłości inne uzyskać⁵¹.

B. Depozycja i suspensa

Między depozycją i suspensą zachodzą podobieństwa i różnice, podobnie jak to się rzecz przedstawia z karą pozbawienia urzędu lub beneficjum i depozycją⁵².

1) *Podobieństwo*. Obie są karami odwetowymi, mającymi zastosowanie do duchownych. Przyczym depozycja jest karą odwetową zawsze, suspensa — jeżeli wymierzona została dożywotnio lub na czas ściśle określony. Obie pozbawiają prawa wykonywania pewnych publicznych czynności, do których sprawowania potrzebna jest władza święceń i jurysdykcji. Obie nie zabraniają przyjmowania sakramentów św., jak też spełniania czynności, które są wspólne wszystkim wiernym⁵³. Mogą być karami zabraniającymi wszelkich czynności władzy święceń lub jurysdykcji, jak też tylko częściowymi, np. suspensa „ab ordine”, „ab officio”, albo „ab ordine et officio”. Podobnie depozycja, przynajmniej w dawnym prawie, mogła być całkowita i częściowa.

Jeśli chodzi o władzę święceń to podobieństwo między depozycją i suspensą uwidacznia się w tym, że obie nie pozbawiają władzy święceń, lecz tylko zabraniają godziwego korzystania

⁵¹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 125, n. 120;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 397, n. 352;

Claeys Bouuaert F., *Déposition, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, c. 1154.

⁵² Por. Kober F., *D. Deposition...*, 110;

Suarez F., *De cens.*, disp. 30, sect. 1, n. 1;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, 1. V, tit. 371 § 2, n. 27.

⁵³ Stąd można wnosić, że ekskomunika jest najcięższą z kar kościelnych. Deponowanym i degradowanym nie zabraniało dawne prawo przyjmowania Komunii św., chociażby byli skazani na dożywotnie więzienie. Por. kanon 7, *Conc. Aurelianensis* III (a, 538): „*Si quis adulterasse aut confessus fuerit aut convictus, depositus ab officio, communione concessa, in monasterio toto vitae suae tempore retrudatur*” — D. 81, c. 10;

Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 281, dop. 3.

z tej władzy⁵⁴. Pewnej różnicy można dopatrzeć się w tym, że depozycja zawiera w sobie suspensę „ab ordine” wymierzoną dożywotnie, suspensa natomiast może być czasowa. W wypadku gdy suspensa nałożona jest na zawsze, to tylko takiej różnicy można się dopatrzeć, że w zasadzie od kary depozycji nie udziela się dyspensy, natomiast od suspensy z reguły udziela się i jest ją łatwiej uzyskać.

Depozycja i suspensa upodobniają się jeszcze i pod tym względem, że obie nie wykluczają ze stanu duchownego, w skutek tego nie pozbawiają przywilejów stanu duchownego, ani też nie uwalniają od obowiązków wynikłych z przyjętych święceń, jak odmawianie brewiarza, zachowanie celibatu. Tym także odróżniają się od kary degradacji, która powoduje przeniesienie do stanu świeckiego, a w konsekwencji pozbawia przywilejów stanu duchownego.

2) *Różnice*. Depozycja i suspensa różnią się między sobą tym, że suspensa „ab officio et beneficio” nie pozbawia tytułu, czyli własności urzędu i beneficjum kościelnego, lecz tylko zakazuje korzystania z władzy i pobierania dochodów z beneficjum. Z tej racji, jeśli za pomocą dyspensy zostanie zniesiona suspensa, nie zachodzi potrzeba nowego nadania urzędu lub beneficjum kościelnego. Przeciwnie, depozycja pozbawia urzędów i beneficjów kościelnych i w wypadku usunięcia jej przez dyspensę konieczne jest nowe nadanie tychże.

C. Depozycja i degradacja

Między depozycją a degradacją zachodzi także różnica. Depozycja jest karą samodzielną (absolutną) i nie przeznaczoną do degradacji realnej, jak to miało miejsce w dawnym prawie przy degradacji werbalnej. Kto bowiem został ukarany karą depozycji, temu bez nowego wyroku skazującego nie można wymierzyć degradacji realnej, inaczej określanej — aktualną.

⁵⁴ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 121, n. 118, dop. 140;

Devoti I., *Inst. can.*, lib. I, tit. 8, § 12, dop. 2;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 38 sq.;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 728, dop. 4; 807, dop. 2, gdzie autor zwalcza naukę katolicką o niezmałalnym charakterze święceń, przedstawioną przez Kobera 1, c. 90 sq.

Aczkolwiek pozbawia ona, podobnie jak degradacja, urzędów, beneficjów i innych zajęć kościelnych oraz powoduje niezdolność do ich uzyskania, to jednak nie wyklucza ze stanu duchownego i wobec tego nie pozbawia przywilejów duchownych, w przeciwieństwie do degradacji⁵⁵.

3. Władza uprawniona do wymiaru depozycji

A. Dawne prawo

1) *Pierwsze wieki Kościoła*. W pierwszych wiekach Kościoła wymiar kary depozycji należał do biskupa diecezjalnego, który jako sędzia rozpatrywał wszystkie sprawy karne podległego mu duchowieństwa⁵⁶. Według dyscypliny starożytnej, w wypadku gdy kara depozycji wymierzana była duchownemu święceń wyższych, biskup, przed wydaniem wyroku skazującego, zwykł zasięgać rady i zgody kapłanów⁵⁷. W Kościele Afrykań-

⁵⁵ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 125, 126, n. 120;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 398, 399, n. 352;

Sole J., *De delictis et poenis*, 204, 205, n. 289, 290;

Claeys Boauaert F., *Deposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1154, 1155;

Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, 278, n. 1834;

Péllé P., *Le droit pénal de l'Église*, 179, 180.

⁵⁶ Por. I Tymot. V, 19: „Przeciw kapłanowi skargi nie przyjmuj, chyba, że ją popiera dwóch lub trzech świadków”.

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 287;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 628, 692, 763;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 126, n. 121;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 399, n. 353;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 232, n. 90;

Thomassinus S., *Vetus et nova ecclesiae disciplina*, Paris 1668, P. II, lib. I, cap. 15, n. 3.

⁵⁷ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 126, n. 121;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 399, 400, n. 353;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 303;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, w *Dictionnaire de théologie catholique*, IV, col. 491;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1153, 1154.

skim nawet ustawowo było zastrzeżone, że sprawy karne duchownych winny być rozpatrywane i rozstrzygane przez kolegium biskupów, przyczym skład tegoż kolegium zależny był od stopnia święceń, jakie posiadał sądzony duchowny. I tak. Jeśli oskarżony był kapłan, ordynariusz winien dobrać pięciu sąsiednich biskupów, jako współsędziów, jeśli diakon — to dwóch⁵⁸.

Dyscyplinę Kościoła Afrykańskiego przejmują Kościoły w Hiszpanii⁵⁹, Francji i Niemczech⁶⁰. W Italii zachowany został dawny zwyczaj zasięgania opinii rady kapłańskiej⁶¹.

⁵⁸ Por. c. *Conc. Carthag.* an. 348;
c. 10 *Conc. Carthag.* an. 387—390;
c. 8 *Conc. Hippon.* an. 393;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 304;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 126, n. 121.

⁵⁹ Por. C. XV, q. 7, c. 1: „Sexta actione conperimus, Fragitanum Cordubensis ecclesiae presbiterum iniuste olim a pontifice suo delectum, et innocentem exilio condemnatum. Quem rursus ordini suo restitutum esse, id denuo adversus praesumptionem vestram derelimus, ut iuxta sanctorum Patrum sinodalem sententiam nullus vestrum sine concillii examine quemlibet presbyterum vel diaconum deiciendum putet. Nam multi sunt, qui indiscussos potestate tiranica non auctoritate canonica dampnat. Et sicut nonnullos gratia favoris sublimat, ita quosdam odio invidiaque humiliant, et levi opinionis aura condemnant quorum crimen non approbant. Episcopus enim sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, solum auferre non potest. Si enim hi, qui in hoc saeculo a dominis suis honorem adepti sunt libertatis. in servitutis nexum non reuolevuntur, nisi publice apud pretores tribunali foro accusanti fuerint, quanto magis hii, qui divinis altaribus consecrati honore ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno dampnari, nec uno iudicante poterunt honoris sui privilegio exui, sed, praesentati sinodali iudicio, quod omnino de illis canon praeceperit oportet diffiniri”.

C. XV, q. 7, c. 7: „Episcopus sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, sed solus auferre non potest. Si enim hii, qui in saeculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis iugum non reuoluuntur, nisi publice apud pretores ac presides tribunali foro fuerint accusati, quanto magis hii, qui diuinis altaribus consecrati, honorem ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno dampnari, nec uno iudicante poterunt honoris sui priuilegiis exui, sed presentati sinodali iudicio, quid canon de illis praeceperit deffiniri”.

2) *Prawo Dekretalów*, pragnąc zaradzić trudnościom w zebraniu tak wielkiej ilości biskupów do osądzenia karnych spraw duchownych oraz ażeby nie dopuścić do bezkarności tychże, wprowadza odmienną dyscyplinę. Zmiana polegała na tym, że biskup sam jeden mógł wydać wyrok skazujący duchownego na karę depozycji. Wyrazem tego jest zarządzenie papieża Urbana III (1185—1187) i Innocentego III (1198—1116)⁶². Potwierdza je także papież Bonifacy VIII (1294—1303) zaznaczając, że biskup w całej swej diecezji, wyjąwszy miejsca wyjęte, może sprawować jurysdykcję sądową sam osobiście lub przez swego delegata; w związku z tym przysługuje mu prawo sądenia wszystkich spraw, należących do kompetencji sądów kościelnych, nie wyłączając karnych spraw

---

Przepis powyższy jest powtórzeniem can. 6 *Conc. Hispal.* an. 619.

C. V, q. 3, c. 1, 2, 3;

C. V, q. 4, c. 1: „Nullus episcopus, nisi in legitima synodo et suo tempore apostolica auctoritate conuocata, super quibusdam criminationibus pulsatus audiatur, uel iudicetur vel dampnetur. Sin aliter praesumptum a quibusdam fuerit, in uanum deducatur quod egerint, nec inter ecclesiastica statuta ullo modo reputetur”.

⁶⁰ Por. c. 20 *Conc. Rothomag.* an. 1072;

c. 10 *Conc. Tribur.* an. 895;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 307;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 127, n. 121;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 400, n. 353.

⁶¹ Por. D. 86, c. 23—Gregorius M., lib. I, epist. 49: „Si quid uero de quocumque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iuste possit offendere, facile non credas nec ad uindictam te res accendat incognita; sed presentibus ecclesiae tuae senioribus diligenter ueritas est perscrutanda, et tunc, si qualitas rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat deliquentis”.

⁶² Por. c. 1, X, III, 37: „In ecclesiis, ubi monachi habitant, populus per monachum regatur; sed capellanus, qui populum regat, ab episcopo per consilium monachorum instituatur, ita tamen, ut ex solius episcopi arbitrio tam ordinatio eius quam depositio, et totius vitae pendat conversatio”.

c. 12, X, V, 7: „...Quodsi forte necessitas postularet, ut sacerdos tanquam inutilis et indignus a cura gregis debeat removeri: agendum est ordinate apud episcopum, ad cuius officium tam institutio quam destitutio sacerdotum noscitur pertinere...”

duchownych, których wolno mu ścigać, pozbawiać ich wolności oraz wymierzać im wszystkie inne kary kościelne⁶³.

Dla uniknięcia nadużyć prawo zastrzegano, że wyrok skazujący duchownych na karę depozycji winien biskup wydać po uzyskaniu zgody kapituły, ewentualnie starszych Kościoła. Tego rodzaju zarządzenie wydał papież Aleksander III (1159—1181), w wyjaśnieniu przesłanym do patriarchy Jerozolimskiego, zaznaczając, że biskup we wszystkich ważniejszych sprawach powinien zasięgać rady kapituły i to pod rygorem nieważności działania sprzecznego z tym rozporządzeniem⁶⁴.

Tenże sam papież karci, jako nadużycie zwierzchników kościelnych, karanie podległego im duchowieństwa: *suspensą, interdyktem lub ekskomuniką, bez zgody kapituły i przeprowadzenia procesu karnego, zaznaczając, że w przyszłości wyciągnie z tego jak najdalej idące konsekwencje, o ile tego rodzaju czyny będą powtarzane*⁶⁵.

---

⁶³ Por. *Sext.* I, 16, 7: *Quum episcopus in tota sua dioecesi iurisdictionem ordinariam noscatur habere, dubium non existit, quin in quolibet loco ipsius dioecesis non exempto per se vel per alium possit pro tribunali sedere, causas ad ecclesiasticum forum spectantes audire, personas ecclesiasticas, quum earum excessus exegerint, capere ac carceri deputare, nec non et cetera, quae ad ipsius spectant officium, libere exercere*".

⁶⁴ Por. c. 4, X, III, 10: „*Novit plenius... Unde non decet te omissis membris aliorum consilio in ecclesiae tuae negotiis uti, quum id non sit dubium et honestati tuae, et sanctorum patrum institutionibus contraire. Innotuit siquidem auribus nostris, quod tu sine consilio fratrum tuorum, abbates et abbatissas, et alias ecclesiasticas personas instituis et destituis... Ideoque id auctoritate apostolica prohibemus. Nos enim tales institutiones et destitutiones, si quas amodo feceris, auctoritate apostolica cassamus, et carere decernimus robore firmitatis*".

⁶⁵ Por. c. 1, X, V, 31: „*Pervenit ad audientiam nostram... aut sine iudicio capituli suis suspendere, vel eorum ecclesias interdicto subicere attentatis, neque duas matrices ecclesias, quarum unam sufficere videbitis, permittatis illos tenere, nec aliquem excommunicare sine ordine iudiciario praesumatis, scituri pro certo, quod, si huiusmodi rumores de vobis iterum ad aures nostras pervenerint, pro tantibus excessibus vos auctore Domino taliter puniemus, quod timore poenae vestrae ceteri a similibus abstinebunt*".

Przepis powyższy ponawia papież Innocenty III (1198—1216) podkreślając, że tylko po udowodnieniu winy może być kara sprawcy wymierzona⁶⁶.

Prawo to jednak nie było przestrzegane, czego dowodem jest zwyczaj przeciwny, który oficjalnie potwierdza papież Bonifacy VIII (1294—1303). W myśl powyższego zarządzenia biskup nie był obowiązany do zasięgania opinii kapituły przy ściganiu i karceniu duchownych⁶⁷.

3. *Sobór Trydencki*. Sobór Trydencki nie zmienił prawa Dekretalów ani dotychczasowej praktyki, co więcej, wyraźnie zaznaczył, że wszystkie sprawy duchownych w pierwszej instancji rozpatruje biskup diecezjalny⁶⁸.

Zgodnie więc z dyscypliną obowiązującą w Kościele, w okresie potrydenckim aż do Kodeksu prawa kanonicznego, kompetentnym do wydania wyroku skazującego na karę depozycji, duchownych swojej diecezji, był biskup tejże diecezji. Z władzy wyżej wymienionej mógł korzystać sam osobiście lub za pośrednictwem wikariusza generalnego, wyposażonego w specjalne upoważnienie (*speciale mandatum*)⁶⁹.

⁶⁶ Por. c. 24, X, V, 1;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 310;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 127, n. 121;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 400, n. 353.

⁶⁷ Por. *Sext.* I, 4, 3: „Non est, dum tamen alias sit praescripta canonice, consuetudo, quam allegat episcopus, reprobanda, quod in inquirendis, puniendis et corrigendis subditorum excessibus consilium sui capituli requirere minime teneatur”.

⁶⁸ Por. *Conc. Trident.*, *ses. XIV*, *cap. 6 de ref.*;

Ses. XXIV, c. 20 de ref.: „Causae omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiam si beneficiales sint, in prima instantia coram ordinariis locorum duntaxat cognoscantur, atque omnino saltem infra biennium a die motae litis terminentur;...”

Ses. XXV, c. 14 de ref.: „...Nec quaevis appellatio aut exemptio praedictam executionem impediatur aut suspendatur, supradictorumque omnium cognitio non ad archidiaconos, nec decanos aut alios inferiores, sed ad episcopos ipsos pertinet, qui sine strepitu et figura iudicii et sola facti veritate inspecta procedere possint...”

⁶⁹ W tej materii papież Bonifacy VIII wydał zarządzenie, w myśl którego delegacja ogólna nie upoważniała oficjała do wyrokowania w sprawach karnych podległego mu duchowieństwa.

Biskupom przyrównani byli: wikariusz kapitulny⁷⁰ i prałat udzielny⁷¹. Arcybiskupi nie mogli sądzić w pierwszej instancji karnych spraw duchownych, należących do biskupów sufraganów. Wyjątek stanowiły tu sprawy karne, rozpatrywane w apelacji do nich skierowanej⁷².

B. Kodeks prawa kanonicznego

W myśl kanonu 1572, sędzią w pierwszej instancji dla wszystkich spraw, a więc i karnych, jest w diecezji ordynariusz miejscowy⁷³. Kodeks sankcjonuje tutaj zasadę prawa Dekre-

Por. *Sext.* I, 13, 2: „Licet in officialem episcopi per commissionem officii, generaliter sibi factam, causarum cognitio transferatur, potestatem tamen inquirendi, corrigendi aut puniendi aliquorum excessus, seu aliquos a suis beneficiis, officiis vel administrationibus amovendi, transferri nolumus in eundem, nisi sibi specialiter haec committatur”.

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 127, n. 121.

⁷⁰ Por. *Conc. Trident.*, ses. XXIV, cap. 16 *de ref.*: „Capitulum sede vacante... Item officialem seu vicarium infra octo dies post mortem episcopi constituere, vel existentem confirmare omnino teneatur...”

⁷¹ Por. Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 319;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 127, n. 121;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 31.

⁷² Por. c. 9, X, I, 31: „...Consultationi tuae taliter respondemus quod, quum sit in canonibus diffinitum, primates vel patriarchas nihil iuris prae ceteris habere, nisi quantum sacri canones concedunt, vel prisca illis consuetudo contulit ab antiquo, ita, ut secundum Nicaenas regulas sua privilegia serventur ecclesiis, praeterquam si apostolica sedes aliquam ecclesiam vel rectorem ipsius quolibet speciali privilegio decreverit honorare, de fratrum nostrorum consilio respondemus, quod, quamdiu clerici tui coram te voluerit stare iuri, compelli non debent iudicium eiusdem patriarchae subire, nisi causa forsitan per appellationem ad eius audientiam perferatur, aut, quod non credimus, ei aliquid super hoc a sede apostolica sit indultum”.

⁷³ Por. *Conc. Trident.*, ses. XXIV, cap. 20 *de ref.*: „Legati quoque, etiam de latere, nuncii, gubernatores ecclesiastici aut alii, quorumcumque facultatum vigore non solum episcopos in praedictis causis impedire, aut aliquo modo eorum iurisdictionem iis praeripere aut turbare non praesumant, sed nec etiam contra clericos aliasve personas ecclesiasticas, nisi episcopo prius requisito eoque negligente, procedant...”

tałów, potwierdzoną później przez sobór Trydencki, w myśl której, do wymierzenia kary depozycji kompetentnym jest ordynariusz miejscowy. Kodeks także nawiązuje do starożytnej dyscypliny kościelnej, postanawiając w kanonie 1576 § 1, 2-o, że sprawy karne duchownych popełniających przestępstwo, za które grozi kara depozycji, pozbawienia na zawsze szat duchownych lub degradacji, zastrzeżone są trybunałowi składającemu się z pięciu sędziów⁷⁴.

Poza ordynariuszem miejscowym, uprawnionym do wymierzenia kary depozycji jest papież, jako najwyższy zwierzchnik w Kościele, posiadający pełnię władzy nad całym Kościołem (kan. 218). W myśl kanonu 1557 § 1, 3-o, papież jest wyłącznie kompetentny do rozstrzygania spraw karnych biskupów, nawet tytularnych⁷⁵. Przepis kan. 1557 § 1, 3-o nie jest nowy. Nie przysługiwała także władza sądenia karnych spraw duchownych legatom⁷⁶ oraz kardynałom w swoich tytułach⁷⁷.

Kodeks nawiązuje tu do zarządzenia soboru Trydenckiego, który postanowił, że cięższe sprawy karne biskupów, mię-

⁷⁴ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 127, n. 121;
Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 324.

⁷⁵ Por. Kan. 1572 § 1: „In unaquaque dioecesi et pro omnibus causis a iure expresse non exceptis, iudex primae instantiae est loci Ordinarius, qui iudicariam potestatem exercere potest ipse per se, vel per alios, secundum tamen canones qui sequuntur”.

⁷⁶ Por. Kan. 1576 § 1. „Reprobata contraria consuetudine et revocato quolibet contrario privilegio:

2-o Causae vero quibus agitur de delictis quae depositionis, privationis perpetuae habitus ecclesiastici, vel degradationis poenam important, reservantur tribunali quinque iudicum”.

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 401, n. 354;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 230, n. 90;

Sole J., *De delictis et poenis*, 209, n. 295;

Eichmann E., *Das Strafrecht des Codex Juris Canonici*, Paderborn 1920, 119, 120.

⁷⁷ Por. Kan. 1557 § 1. „Ipsius Romani Pontificis dumtaxat ius est iudicandi:

3-o Legatos Sedis Apostolicae, et in criminalibus Episcopos, etiam titulares”.

dzy nimi także i herezję, rozpatruje i sędzi wyłącznie papież. Do cięższych spraw zaliczyć należy te, które prawo nakazuje karać depozycją lub pozbawieniem urzędu. Jeżeli zachodzi konieczność rozstrzygnięcia takiej sprawy poza Rzymem, wówczas papież deleguje specjalną komisję złożoną z metropolitów lub biskupów. Komisja ta uprawniona jest tylko do zebrania dowodów i przeprowadzenia procesu karnego oraz przesłania akt sprawy do Rzymu. Wydanie wyroku sobór zastrzega papieżowi.

Mniejsze sprawy karne biskupów sobór Trydencki poleca, ażeby były rostrzygane na synodach prowincjonalnych lub przez deputowanych wybranych na tychże synodach⁷⁸.

---

⁷⁸ Por. *Conc. Trident.*, *ses. XXIV*, *cap. 5 de ref.*: „Causae criminales graviore contra episcopos, etiam haeresis, quod absit, quae depositione aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum summo Romano Pontifice cognoscantur et terminentur. Quod si eiusmodi sit causa, quae necessario extra Romanam curiam sit committenda, nemini prorsus ea committatur, nisi metropolitanis aut episcopis a beatissimo Papa eligendis. Haec vero commissio et specialis sit, et manu ipsius sanctissimi Pontificis signata, nec unquam plus his tribuat, quam ut solum facti instructionem sumant processumque conficiant, quem statim ad Romanum Pontificem transmittant, reservata eidem Sanctissimo sententia definitiva... Minores vero criminales causae episcoporum in concilio tantum provinciali cognoscantur et terminentur, vel a deputandis per concilium provinciale”.

Por. także *Conc. Trident.*, *ses. XIII*, *cap. 6, de ref.*: „...Episcopus, nisi ob causam, ex qua deponendus sive privandus veniret, etiam si ex officio, aut per inquisitionem, seu denunciationem vel accusationem, sive alio quovis modo procedatur, ut personaliter compareat, nequamquam citetur vel moneatur”.

Ses. XIII, *cap. 7 de ref.*: „Testes in causa criminali ad informationem vel indicia seu alias in causa principali contra episcopum, nisi contestes et bonae conversationis, exstimationis et famae fuerint, non recipiantur; et si odio, temeritate aut cupiditate aliquid deposuerint, gravibus poenis mulcentur”.

Ses. XIII, *cap. 8 de ref.*: „Causae episcoporum, quum pro criminis obiecti qualitate comparere debeant, coram Pontifice Max. referantur ac per ipsum terminentur”.

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 379;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 128, n. 121.

Sobór Trydencki powtórzył właściwie zasadę ustaloną już przez papieża Innocentego III (1198—1216), w myśl której sprawy karne biskupów należą wyłącznie do kompetencji papieża. Biskupi otrzymują sakrę z rąk metropolitów, jednak przez nich nie mogą być sądzeni, oświadcza tenże papież⁷⁹.

Niekompetentną do wymierzenia kary depozycji jest władza świecka. Jest to rzeczą oczywistą i nie potrzeba tego dowodzić. W wypadku kiedy Kościół szukał pomocy władzy świeckiej w wykonaniu wyroku depozycji i z tej racji zezwalał na pewne wyjaśnienia — „*Congruas dilucidationes*” — tejże władzy, to owe uprawnienia przyznane władzy świeckiej, nie mogły być i nie były interpretowane w sensie, że jej przysługuje prawo rozpatrywania i potwierdzania wyroków kościelnych, w drugiej czy najwyższej instancji⁸⁰. Obecnie wezwanie władzy świeckiej o udzielenie pomocy (*brachium saeculare*), przy wykonywaniu wyroków kościelnych, zazwyczaj nie daje żadnych rezultatów (por. kan. 2198).

4. Podmiot

Podmiotem kary depozycji są tylko duchowni. Kara depozycji zawiesza wykonywanie władzy święceń oraz pozbawia urzędów, beneficjów, przywilejów, które mogą posiadać tylko osoby duchowne, wywołując jednocześnie niezdolność do osiągnięcia tychże (kan. 2303, § 1). Prowadzi to do wniosku, że osobom świeckim kara depozycji nie może być wymierzona. Z tej racji nie może być mowy, w ścisłym słowa znaczeniu, o depozycji osób sprawujących pewne funkcje w Kościele,

⁷⁹ Por. c. 2, X, I, 7: „...Unde iuxta canonicas sanctiones episcopus solus honorem dare potest, solus autem auferre non potest. Episcopi quoque a metropolitanis suis munus consecrationis accipiunt, qui tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari...”

⁸⁰ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI 128, n. 121;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 401, n. 355;

Torquebiau-Naz-Clercq-Jombart, *Traité de droit canonique*, IV, 691, n. 717;

Pellé P., *Le droit pénal de l'Église*, 172, 180.

lecz nie posiadających święceń, jak np. przełożonych instytucji świeckich, opatek. Osoby te mogą być pozbawione tylko urzędów i przywilejów jakie posiadają. Jeśli w praktyce używa się tu terminu- depozycja, to tylko przez pewną analogię do kary depozycji⁸¹.

Wszystkim natomiast osobom duchownym kara depozycji może być wymierzona, nie wyłączając biskupów⁸², metropolitów, patriarchów⁸³ i kardynałów⁸⁴, jeżeli popełnią przestępstwo za które przewidziana jest tego rodzaju kara.

A. Dawne prawo

Zasada wyżej wymieniona obowiązywała w dawnym prawie, a jej realizacja nie nastęrczała żadnych trudności, ze względu na jasne przepisy tego prawa.

Depozycja duchownych święceń mniejszych jak i wyższych (diakona, kapłana) jest znana w Kościele od najdawniejszych czasów. Wystarcza tu powołać się na Tertuliana, który dostarcza nam dowodów wymiaru tej kary duchownym już

⁸¹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 128, n. 122;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 401, 402, n. 355;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 1, n. 2;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, w *Dictionnaire de théologie catholique*, IV, col. 495;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1157.

⁸² Por. c. 2, X, I, 7; kan. 2227 § 2; *Conc. Trident.*, ses XIII, cap. 8 de ref.; *Ses. XXIV*, cap. 5 de ref.;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 128, 129, n. 122;

Kober F., *Die Deposition und Degradation nach den Grundsätzen des kirchlichen Rechts*, Tübingen 1867, 379 sq.;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, w *Dictionnaire de théol. catholique*, IV, col. 496;

Claeys Bouuaert T., *Deposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1157.

⁸³ Por. Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 487 sq.;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, w *Dictionnaire de théol. Cath.*, IV, 509 sq.

⁸⁴ Por. c. 2, X, III, 4, *Sext.* V, 3, cap. unic.; kan. 2227 § 2;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 129, dop. 194;

Kober F., *Die Deposition*, 523 sq., 529 sq.

w pierwszych wiekach Kościoła⁸⁵, a ponadto na synod Aleksandryjski, deponujący w 221 roku Origenesa⁸⁶. Świadczą o tym także przepisy zawarte w *Dekrecie Gracjana*, a określające ilość biskupów mających brać udział w wymiarze kary⁸⁷, jak też postanowienia wyraźnie stwierdzające tę karę⁸⁸. Niemniej prawodawca jasno zaznacza w *Dekretalach*, że podmiotem tej kary są duchowni święceń wyższych⁸⁹. Wystarczy tu przytoczyć postanowienia papieży: Lucjusza III, Celestyna III i Innocentego III⁹⁰. Podobnie tę kwestię normuje i sobór Trydencki⁹¹.

Podmiotem kary depozycji, według dawnego prawa kanonicznego, są także i biskupi. Stwierdza to wyraźnie synod Kartagiński I i II, domagając się, by wymiar tej kary dokonany był na synodzie lub przez dwunastu biskupów. Prze-

⁸⁵ Por. *De baptismo*, cap. 17, *Migne J.*, P. L. I, 1219;

⁸⁶ Por. Hefele C. J., *Conciliengeschichte*. I, 106;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 120, n. 118;

⁸⁷ Por. C. XV, q. 7, c. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7;

⁸⁸ Por. C. XII, q. 2, c. 35: „Diaconi vel presbiteri in parochia constituti... quod si fecerint, convicti in concilio, et ab honore depositi...”

C. XII, q. 2, c. 41: „Abbatibus, presbiteriis, aliisque ministris de rebus ecclesiasticis vel sacro ministerio deditis alienare vel obligare absque permissu et subscriptione episcopi nichil liceat. quod si praesumpserit degradentur communione concessa et quod temere alienatum est ordinatione episcopi revocetur”.

⁸⁹ Por. c. 9, X, V, 7: „...Praesenti ordinatione sancimus, ut, quicumque manifeste fuerint in haeresi deprehensi, si clericus est vel cuiuslibet religionis obumbratione fucatus, totius ecclesiastici ordinis praerogativa nudetur, et sic omni pariter officio et beneficio spoliatus ecclesiastico, saecularis reliquatur arbitrio potestatis”.

c. 10, X, II, 1: „...Quod si clericus in quocumque ordine constitutus in furto, vel homicidio, vel periurio, seu alio mortali crimine fuerit deprehensus legitime atque convictus, ab ecclesiastico iudice deponendus est”.

⁹⁰ Por. c. 27, X, V, 40: „...ut clericus, per ecclesiasticum iudicem degradatus, saeculari tradatur curiae puniendus...”.

⁹¹ *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 4 *de ref.* „...Episcopo... contra clericum in sacris etiam presbyteratus ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem nec non verbalem depositionem, et per se ipsum etiam ad actualem atque solemnem degradationem ab ipsis ordinibus et gradibus ecclesiasticis”.

pisy wymienionych synodów zamieszcza *Gracjan* w swoim *Dekrecie*⁹².

Dekretały nie wymieniają wyraźnie biskupów, ale to z tej racji, że sprawy karne biskupów zastrzeżone są Stolicy Apostolskiej⁹³. Nie zachodziła więc potrzeba omawiania tych spraw w prawie powszechnym, regulującym wypadki przeciętne, podległe władzy biskupiej. Podobnie postępuje i sobór Trydencki⁹⁴, zaznaczając tylko, że sprawy karne biskupów zastrzeżone są papieżowi, a więc także i wymiar kary depozycji, za przestępstwa zagrożone tą karą. Z zastrzeżenia papieżowi biskupich cięższych spraw karnych, nie wyłączając herezji karanej depozycją, można wnioskować, że sobór Trydencki stwierdza pośrednio wymiar tejże kary biskupom.

Co się tyczy kardynałów, to w prawie *Dekretalów* spotykamy wyraźny przepis stwierdzający, że są oni podmiotem depozycji. Jest nim zarządzenie papieża *Leona IV* (847—855), deponującego na synodzie *Rzymskim*, w roku 853, kardynała prezbitera *Anastazego* za niezachowywanie rezydencji w swoim tytule, wbrew przepisom prawa kanonicznego⁹⁵.

⁹² Por. C. XV, q. 7, c. 3: „...si episcopus, a duodecim consacerdotibus audiatur”.

C. XV, q. 7, c. 4: „...secundum statuta veterorum conciliorum, ut, si quis episcopus (quod non optamus) fieri reatum aliquem incurrerit, et si fuerit ei nimia necessitas posse plurimos congregare episcopos, ne in crimine maneat, a duodecim episcopis audiatur, et a sex presbiter, et a tribus diaconus, cum proprio suo episcopo”.

⁹³ Por. c. 2, X, I, 7, „...Episcopi quoque a metropolitanis suis munus consecrationis accipiunt, qui tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari”.

⁹⁴ Por. *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 8 *de ref.*: „Causae episcoporum quum pro criminis obiecti qualitate comparere debeant, coram Pontifice Max., referantur, ac per ipsum terminentur”.

Ses. XXIV, cap. 5 *de ref.*: „Causae criminales graviore contra episcopos, etiam haeresis, quod absit, quae depositione aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum summo Romano Pontifice cognoscantur et terminentur”.

⁹⁵ Por. c. 2, X, III, 4: „In synodo Anastasius presbyter cardinalis tituli beati Marcelli ab omnibus canonice est depositus eo, quod parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, et in alienis usque hodie demoratur”.

Fakt wymiaru depozycji kardynałom potwierdza także i papież Mikołaj I (858—867), który, na synodzie odbytym w Rzymie w roku 864, deponował kardynała Rodoalda, biskupa Porto⁹⁶.

W cztery wieki później papież Bonifacy VIII (1294—1303) wymierza karę depozycji kardynałom: Jakóbowi i Piotrowi Colonna⁹⁷.

Ta sama sankcja karna zastosowana została w roku 1563 przez papieża Piusa IV (1559—1565), do kardynała Odet de Chatillon, biskupa z Beauvais⁹⁸.

B. Kodeks prawa kanonicznego

W Kodeksie prawa kanonicznego realizacja powyższej zasady natrafia na pewne trudności, ze względu na przepis kanonu 2227 § 2.

W myśl kanonów: 2227 § i 2226 § 1, podlegają kościelnemu prawu karnemu wszyscy duchowni, za wyjątkiem kardynałów, chyba że o nich będzie wyraźna wzmianka w prawie karnym⁹⁹. W związku z powyższym wymiar kary depozycji może być zastosowany do wszystkich duchownych święceń mniejszych jak i wyższych, nie wyłączając biskupów, ponieważ kanon 2227 § 2

⁹⁶ Por. Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 523, 529;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 129, dop. 194;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 402, dop. 167;

Hefele C. I., *Concilien-geschichte*, IV, Freiburg 1860, 178.

⁹⁷ Por. *Sext.* V, 3, cap. un.: „...dictos Jacobum et Petram a cardinalibus eiusdem ecclesiae et ab omni cardinalatus commodo et honore, ipsosque iudicavimus schismaticos et blasphemos, et tanquam haereticos puniendos, expositis personis eorum a fidelibus capiendis, omnibus beneficiis, officiis, honoribus, dignitatibus et praelaturis perpetuo privantes eosdem, et reddentes inhabiles ad habenda, cunctis eorum bonis mobilibus et immobilibus, iuribus et iurisdictionibus publicatis...”

⁹⁸ Claeys Bitd... Wernz F.

⁹⁹ Por. Kan. 2226 § 1. „Poenae adnexae legi aut praecepto obnoxius est qui lege aut praecepto tenetur, nisi expresse eximatur”.

Kan. 2227 § 2. „Nisi expresse nominentur, S.R.E. Cardinales sub lege poenali non comprehenduntur, nec Episcopi sub poenis latae sententiae suspensionis et interdicti”.

wyjmuje tychże tylko spod kar „*latae sententiae*” suspensy i interdyktu. Tak się rzecz przedstawia teoretycznie. Z punktu widzenia praktycznego wymiar tejże kary przedstawia znaczenie odnośnie tylko duchownych święceń wyższych. Duchowni święceń mniejszych mogą być nie tylko deponowani, ale i przeniesieni do stanu świeckiego w postępowaniu administracyjnym (dekretem ordynariusza) — o ile zajdzie słuszna przyczyna wskazująca, że ci nie mogą być dopuszczeni do święceń wyższych. O słuszności przyczyny decyduje ordynariusz (kan. 211 § 2)¹⁰⁰.

Podmiotem kary depozycji, według Kodeksu prawa kanonicznego, są wszyscy duchowni święceń wyższych, nie wyłączając biskupów. Zasadę tę łatwo ustalić na podstawie kanonów: 2227 § 2 i 2303 § 1. Zaznaczyć tylko należy, że wymiar kary depozycji biskupom, nawet tytularnym, zastrzeżony jest Stolicy Apostolskiej (kan. 1557 § 1, 3-o).

Odnosnie kardynałów sprawa się komplikuje. Zgodnie z kanonem 2227 § 2 kardynałowie wyjęci są spod prawa karnego, za wyjątkiem wypadków wyraźnie przez Kodeks przewidzianych. Kodeks wymienia kardynałów w dwu wypadkach: w kanonie 2332 i 2397. W obu nie jest przewidziana sankcja depozycji. Nadając więc dosłowny sens (*sensus proprius*) kanonowi 2227 § 2 należałoby dojść do wniosku, że kardynałom nie może być wymierzona kara depozycji¹⁰¹. Takiemu jednak tłumaczeniu kanonu 2227 § 2 sprzeciwiają się inne ka-

¹⁰⁰ Por. kan. 211, § 2. „*Clericus minor ad statum laicalem regreditur, non solum ipso facto ob causas in iure descriptas, sed etiam sua ipsius voluntate, praemonito loci Ordinario, aut eiusdem Ordinarii decreto iusta de causa lato, si nempe Ordinarius, omnibus perpensis, prudenter iudicaverit clericum non posse cum decore status clericalis ad ordines sacros promoveri*”.

¹⁰¹ W tym sensie wypowiada się *Claeys Bouuaert F.*, *Déposition, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1157: „*Ensuit, s'il, s'agit de cardineaux il faut observer que, dans le régime du Code, aucune peine ne leur applicabl amoins qu'ils n'en soient expressement déclarés passible (can. 2227 § 2). Or, cette déclaration expresse n'est fait dans aucun canon traitant de la déposition*”.

Inni kanoniści na ogół tę kwestię pomijają milczeniem.

nony, w których jest mowa o karze depozycji, ponieważ w nich prawodawca wymienia takie przestępstwa, jakie mogą być popełnione nawet przez kardynałów, np. herezja, schizma. Trudno przypuścić, ażeby papież nie mógł zastosować do nich, w tym wypadku, kary depozycji. Skoro tekst w dosłownym brzmieniu nie daje pozytywnych wyników, w odszukaniu istotnego sensu (*sensum verum*) tegoż kanonu, to moim zdaniem, należy odstąpić od właściwego znaczenia słów kan. 2227 § 2 i tłumaczyć tenże kanon zgodnie z dawnym prawem i dawną praktyką, w myśl której podmiotem kary depozycji byli także i kardynałowie¹⁰². Zagadnienie to omówimy szerzej przy rozważaniu degradacji.

Wyjątek od wyżej wymienionej zasady stanowi jedynie papież, który nie mając wyższego nad siebie zwierzchnika, nie może być deponowany¹⁰³. Zasadę tę wyraźnie stwierdza Kodeks prawa kanonicznego, w kan. 1566: „*Prima Sedes a nemine iudicatur*”. Skoro najwyższa instancja nie może być sądzona, to tym samym, nie może jej być wymierzona jakakolwiek kara.

Zasada, że *Stolica Apostolska* nie może być przez nikogo sądzona, a wyrażona obecnie w formie prawa powszechnego, w kanonie 1566, nie jest nową. Spotykamy się z nią już w odległej starożytności, na synodzie Rzymskim w 501 r. (*Synodus Palmaris*), w sprawie rozpatrzenia oskarżeń przeciwko papieżowi Symmachowi. Zamieszcza ją i Gracjan w swoim Dekrecie¹⁰⁴.

---

¹⁰² Jeśli chodzi o interpretację prawa, por. Michiels G., *Normae generales*, 1949, I, 512—580.

¹⁰³ Por. Kober F., *Die Deposition und Degradation nach den Grundsätzen des kirchlichen Rechts*, 553 sq.;

Vacandard E., *Déposition et dégradation des clercs*, w *Dictionnaire de théologie catholique*, IV, col. 546;

Claeys Bouuaer F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1153.

¹⁰⁴ Por. D. XI, c. 6: „*Huius culpas redarguere praesumit mortalium nullus, quia cunctos ipse iudicaturus a nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide devius*”. Tekst przypisywany św. Bonifacemu.

Różnica między dawnym prawem a obecnym uwidacznia się tylko w tym, że Kodeks prawa kanonicznego wypowiedzia ją w formie bezwzględnej (absolutnej), podczas gdy w danym prawie załączane były do niej pewne restrykcje, np. „*nisi deprehendatur a fide devius*” lub „*nisi a fide exorbitaverit*”. Zastrzeżenia owe pochodzą z okresu, kiedy teorie o wyższości soboru nad papieżem miały swych zwolenników, a ci starali się podporządkować papieża wyrokom soboru lub zgromadzeniu biskupów. Niemniej znajdujemy w tym okresie i wypowiedzi, np. pap. Leona III (795—816), proklamujące tę zasadę i to w formie bezwzględnej¹⁰⁵.

Wielki papież trzynastego wieku, Innocenty III, wypowiedział tę zasadę w formie warunkowej a nie absolutnej: „*Potest (pontifex) ab hominibus judicari vel potius iudicatus ostendi, si videlicet evanescat in haeresim, quoniam qui non credit jam iudicatus est*”¹⁰⁶.

C. III, q. 7, c. 13: „*Oves quae suo pastori commisae sunt, eum nec reprehendere (nisi a fide exorbitaverit), nec ullatenus accusare possunt*”. Tekst przypisywany papieżowi Euzebiuszowi, zm. 311 r. i zamieszczany także w starożytnych zbiorach.

¹⁰⁵ Por. Hardouin S., *Acta Conciliorum...* IV, col. 969: „*Nos Sedem apostolicam... iudicare non audemus, nam ab ipsa nos omnes iudicamur, ipsa autem a nemine iudicatur*”.

Por. Vacandard É., *Déposition...*, w *Dictionnaire de theolog. cath.*, IV, col. 517.

¹⁰⁶ Sermo IV, *In consecratione pontificis*; P. L., XVII, col. 1670; Claeys Bouaer F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1158;

Jeśli chodzi o papieża Innocentego III i jego działalność, por. Naz R., *Innocent III*, w *Dictionnaire de droit canonique*, V, fascicule XXX, Paris 1953, 1365—1418;

Meyer E. W., *Staatstheorien Papst Innozent III*, Bonn, 1920;

Luchaire A., *Innocent III*, Paris 1904—1908: I, *Rome et l'Italie*; II, *La croisade des albigeois*; III, *La papauté et l'Empire*; IV, *La question d'Orient*; V, *Les royaumes vasaes du S. Siège*; VI, *Le concile de Latran et la réforme de l'Église*;

Chantrel, *Innocent III et son époque*, Modene, 1864;

Brischar, *Papst Innocenz III und seine Zeit*, Fribourg, 1883;

Jarry, *Hist. du pape Innocent III*, Paris 1852;

Hurter F., *Hist du pape Innocent III et de son siècle*. tłum.,

Teksty powyższe były przedmiotem rozważań teologów i kanonistów, zajmujących się tą kwestią „ex professo”¹⁰⁷, których nauka da się w krótkości przedstawić w następujący sposób. Z wyżej wymienionych, jak i innych przepisów prawnych wynika jasno, że nie może być mowy o depozycji papieża, w ścisłym tego słowa znaczeniu¹⁰⁸. Następca Chrystusa Pana

Jager et Vial; Paris, 1840;

Loudun, *Innocent III et la société chrétienne du Moyen Age*, w *La Rev. du monde catholique*, 1875.

¹⁰⁷ Por. Bellarmin, *De Romano Pontifice*, I, II, c. 30;

Bouix, *De Papa*, Paris, 1869, II, 653 sq.;

Wernz F., *Jus decretalium* VI, 129, n. k. 22;

Wernz F., *Jus decretalium*, II, n. 615;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 402, 403;

Claeys Bouuaert, *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1159;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...* 549 sq.;

Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, w *Dictionnaire de theol. cathol.*, IV, col. 516 sq.;

Wimers, *De Christi Eccl.* 258 sq.;

¹⁰⁸ Por. *Extravag. com.*, I, 8, 1: „Unam sanctam ecclesiam catholicam et ipsam apostolicam urgente fide credere cogimur et tenere, nosque hanc firmiter credimus et simpliciter confitemur, extra quam nec salus est, nec remissio peccatorum, sponso in Canticis proclamante: ... Igitur ecclesiae unius et unicae unum corpus, unum caput, non duo capita, quasi monstrum, Christus videlicet et Christi vicarius Petrus, Petrique successor, dicente Domino ipsi Petro: „Pasce oves meas”... In hac eiusque potestate duos esse gladios, spirituales videlicet et temporales, evangelicis dictis instruimur... Certe qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis. „Converte gladium tuum in vaginam”. Uterque ergo est in potestate ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis... Sed is quidem pro ecclesia, ille vero ab ecclesia exercendus. Ille sacerdoti, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subiici potestati... Nam, veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet, et iudicare, si bona non fuerit... Ergo, si deviat terrena potestas, iudicabitur a potestate spirituali; sed, si deviat spiritualis minor, a suo superiori; si vero suprema, a solo Deo, non ab homine poteri iudicari, testante Apostolo: „Spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur”. Est autem haec auctoritas et si data sit homini, et exerceatur

otrzymuje władzę bezpośrednio od Boga, a wobec tego nie ma wyższego od siebie zwierzchnika między ludźmi, stąd też podlega tylko osądowi Bożemu, z wykluczeniem wszelkiej władzy ludzkiej. Konsekwencją tego jest, iż papież nie może być deponowany. Co prawda, z prawa Bożego może być ktoś niezdolnym do objęcia i sprawowania urzędu papieskiego, a wobec tego i wybrany na papieża, np. pozbawiony rozumu. Podobnie, z prawa Bożego może papież, w pewnych wypadkach, utracić swoją godność i władzę, np. jeśli zapadł na chorobę umysłową stałą i nieuleczalną lub gdyby stał się publicznym i notorycznym heretykiem, co zresztą jest trudne do przypuszczenia. We wszystkich tych wypadkach nie byłaby to depozycja, lecz utrata władzy papieskiej i godności z mocy prawa Bożego. Nie ma mowy także o depozycji papieża w wypadku, gdy na papieża został wybrany schizmatyk. Wybór taki byłby nieważny, a wobec tego wybrany nie mógłby być traktowany jako rzeczywisty papież, lecz jako uzurpator, który nigdy nie posiadał władzy papieskiej. Ściśle biorąc, nie może być tu mowy o depozycji papieża, ale raczej o przestępstwie wyborców, co słusznie zaznacza Fagnanus: „*Eo casu, non pontifex maximus, sed factum potius eligentium judicatur*¹⁰⁹”.

5. Podstawy wymiaru kary depozycji

A. Dawne prawo

Podstawą wymiaru kary depozycji w dawnym prawie było ciężkie przestępstwo, ponieważ ta kara była zaliczona do naj-

---

per hominem, non humana, sed potius divina, ore divino Petro data, sibique suisque successoribus in ipso, quem confessus fuit petra, firmata, dicente Domino ipsi Petro: „Quodcumque ligaveris etc”. Quicunque igitur huic potestati a Deo sic ordinatae resistit, Dei ordinationi resistit... Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, diffinimus et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis. Dat. Laterani Pont. nostro Anno VIII (1302)”.

¹⁰⁹ Por. Fagnanus P., *Jus canonicum*, ad c. 4, *De electione*, I.V, t. V, n. 65, Romae 1661.

surowszych z kar, większa od suspensy i ekskomuniki¹¹⁰. Zdaniem Wernza, z racji, że w prawie kanonicznym należy przestrzegać zasadę: „*nulla poena sine lege*”, to do wymiaru tej kary można przystąpić tylko w wypadku, gdy w ustawie w wyraźny sposób będzie przewidziana jako kara „*latae*” lub „*ferendae sententiae*”¹¹¹. W wypadku gdyby kara depozycji została zaciągnięta „*ipso facto*”, to niemniej konieczne jest wydanie wyroku deklaratywnego, stwierdzającego przynajmniej popełnienie przestępstwa zagrożonego tą karą. Jeśli ustawa przewiduje tę karę w postaci sankcji „*ferendae sententiae*”, wówczas zawsze konieczne jest wydanie wyroku skazującego. Ażeby sędzia kościelny nie pobłądził i nie popełnił niesprawiedliwości, wymierzając kary nieproporcjonalne do popełnionego przestępstwa, zaznacza tenże autor, nie wystarczy przytoczyć kanon z prawa Dekretałów, czy z Dekretu Gracjana, w którym przewidziana jest kara depozycji za popełnione przestępstwo, ale należy uwzględnić dyscyplinę kościelną obowiązującą w tym czasie, która w porównaniu z dawną karnością kościelną uległa obecnie znacznemu złagodzeniu. Z tej racji Wernz uważa za błędne postępowanie Kobera¹¹², który przytacza tylko kanony z Dekretu Gracjana i Dekretałów, w których przewidziana jest kara depozycji, nie uwzględniając złagodzonej dyscypliny. Zdaniem Wernza kara depozycji mogła być wymierzona tylko za przestępstwo, z natury swej i okoliczności wywołujące wielkie zgorszenie i które, według roztropnego uznania, jest ciężkie¹¹³. Przestępstwami tymi są: umyślne zabójstwo¹¹⁴, uporczywy publiczny konkubinat¹¹⁵, cudzołóstwo, świętokradzka kradzież rzeczy kosztownej, krzy-

¹¹⁰ Por. c. 8, VII, 14; c. 2, X, II, 21;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 186.

¹¹¹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 130, n. 123.

¹¹³ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 130, 131, n. 123.

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 130, dop. 202.

¹¹³ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 130, 131, n. 123.

¹¹⁴ Por. c. 6, § 7, X, V, 12; c. 10, X, V, 12;

¹¹⁵ Por. *Conc. Trident.*, ses. XXV, cap. 14 *de ref.*

woprzysięstwo¹¹⁶, simonia publiczna¹¹⁷ i inne. Jako uzasadnienie podaje, że ta zasada była przestrzegana już w wieku poprzednim i powołuje się na Schmalzgruebera¹¹⁸.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego czyni zadość postulatowi Wernza, jak i w ogóle nauce kanonicznej, określając w ścisły sposób przestępstwa, za jakie ta kara może być wymierzona.

Według Kodeksu prawa kanonicznego depozycja jest zawsze karą „ferendae sententiae”, nigdy — karą „latae sententiae”. Wymiar jej może nastąpić jedynie z powodu przestępstw wyraźnie w prawie tą sankcją karną zagrożonych — „*Poena depositionis infligi nequit, nisi in casibus iure expressis*” (kan. 2303 § 3)¹¹⁹. Jest to zasada bezwzględnie przestrzegana w obecnym prawie kanonicznym i Kodeks nie przewiduje od niej żadnego wyjątku. Wymierzyć ją można

¹¹⁶ Por. c. 10, X, II, 1, Benedictus XIV, *De synodo dioc.* 1.IX, c. 6, n. 3.

¹¹⁷ c. 11, X, V, 3.

¹¹⁸ Por. Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, 1, V, tit. 37, n. 136;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 30;

¹¹⁹ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 401, dop. 159;

Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 304, n. 498;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 233, n. 90;

M. Conté Coronata, *Institutiones iuris canonici*, IV, 262, n. 1834;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1155, 1156;

Sole J., *De delictis et poenis*, 208, n. 293;

Torquibiau, Naz, Clercq, Jombert, *Traité de droit canonique*, IV, 691;

Eichmann E., *Das Strafrecht des Codex Juris canonici*, 119, 120;

Pellé P., *Le droit pénal de l'Église*, 180.

tylko w drodze sądowej, a wyrok zastrzeżony jest sądowi kolegialnemu z pięciu sędziów (kan. 1576 § 1, 2-o).

Kodeks prawa kanonicznego przewiduje dziesięć wypadków wymiaru kary depozycji, z których w sześciu nakazuje wymiar tej kary, a w czterech — zezwala na nią. Przepęstwami tymi są: apostazja, herezja i schizma (kan. 2314 § 1, 2-o), znieważenie Najświętszego Sakramentu (kan. 2320), odprawianie Mszy św. lub słuchanie spowiedzi przez duchownego nie posiadającego święceń kapłańskich (kan. 2322, 1-o), profanacja zwłok lub grobu (kan. 2328), spędzenie płodu (kan. 2350 § 1), zabójstwo, porwanie i inne przestępstwa wymienione w kanonie 2354 § 2, kwalifikowane przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Bożemu (kan. 2359 § 2), prowadzenie życia niezgodnego ze stanem duchownym (kan. 2379), uzurpacja urzędu lub beneficjum (kan. 2394), uporne zatrzymanie posiadanego uprzednio urzędu lub beneficjum, mimo usunięcia lub pozbawienia go (kan. 2401).

Poza wypadkami wyżej omówionymi kara depozycji nie może być wymierzona.

6. *Forma wymiaru kary depozycji*

A. Dawne prawo

Dawne prawo przewidywało podwójną formę wymiaru kary depozycji: „ipso iure”¹²⁰ lub za pomocą wyroku skazującego (per sententiam condemnatoriam). Jeśli chodzi o duchownych diecezjalnych, to prawo nie przewidywało specjalnej formy

¹²⁰ Papież Innocenty IV (1243—1254) na pierwszym soborze Liońskim w roku 1245 ustanowił karę depozycji latae sententiae za umyślne zabójstwo.

Por. *Sext.* V, 4, 1, § 2: „Sacri approbante concilii statuimus, ut, quicumque princeps, praelatus seu quaevis alia ecclesiastica saecularisve persona quempiam Christianorum per dictos assassinos interfici fecerit vel etiam mandaverit... excommunicationis et depositionis sententias ipso facto, et illas libere aliis per illos, ad quos eorum collatio pertinet, conferantur. Sit etiam cum suis bonis mundanis omni-

wyroku poza ogólnymi przepisami proceduralnymi, natomiast biskup obowiązany był do zachowania przepisów ustanowionych przez sobór Trydencki, w wypadku gdy postępowanie karne prowadził przeciwko kanonikowi kapituł wyjętych¹²¹.

Starożytna forma przestrzegana przy depozycji biskupów nie obowiązywała obecnie, z powodu zastrzeżenia, jeszcze przed soborem Trydenckim, karnych spraw biskupów, papieżowi¹²². W okresie przed wejściem w życie Kodeksu prawa kanonicznego, przy depozycji biskupów należało zachować

bus tanquam Christianae religionis aemulus a toto Christiano populo perpetuo diffidatus, et, postquam probabilibus constiterit argumentis, aliquem scelus tam execrabile commisisse, nullatenus alia excommunicationis vel depositionis seu diffidationis adversus eum sententia requiratur”.

Sext. V, 9, 5;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 205, 206;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 131, n. 124;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 31, 39;

Prümmer D., *Manuale iuris ecclesiastici*, Fribourg 1920, 634.

¹²¹ Por. *Conc. Trident. ses. XXV, cap. 6 de ref.*: „In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus, de qua in decreto de concubinariis, et in atrocioribus delictis depositionem aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne iudicium eludatur, et ideo opus sit personali detentione, possit initio solus episcopus ad summariam informationem et necessariam detentionem procedere, servato tamen in reliquis ordine praemisso. In omnibus autem casibus ea ratio habeatur, ut iuxta qualitatem delicti ac personarum deliquentes ipsi in loco decenti custodiantur...”

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 131, n. 124;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 1, n. 18;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 180.

¹²² Por. c. 2, X, I, 7: „...Unde iuxta canonicas sanctiones episcopus solus honorem dare potest, solus autem auferre non potest. Episcopi quoque a metropolitanis suis munus consecrationis accipiunt, qui tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari...”

Conc. Trident., ses. XXIV, cap. de ref.: „Causae criminales graves contra episcopos, etiam haeresis, quod absit, quae depositione aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum summo Romano Pontifice cognoscantur et terminentur...”

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 379;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 131, n. 125.

tylko formalności, które przepisywał sobór Trydencki lub późniejsze konstytucje papieskie¹²³.

Niektórzy z kanonistów utrzymywali, że wyrok depozycji na kardynała mógł wydać papież, jedynie za zgodą kolegium kardynalskiego. Twierdzenie swe opierali na przepisach starożytnych synodów, które stwierdzały fakt, że kardynałowie mogli brać udział w wydaniu wyroku skazującego na karę depozycji ich kolegów¹²⁴.

Odpowiedź na powyższą trudność jest łatwa. Papież wydawał wyrok depozycji własną powagą i na podstawie przysługującej mu władzy. Z punktu widzenia prawnego nie potrzebna tu była ani zgoda synodu, ani głos doradczy kolegium kardynalskiego. Jeśli faktycznie wymiar depozycji na kardynałów dokonany był na synodzie i za zgodą jego członków, czy też po zasięgnięciu opinii grona kardynalskiego, to jedynie poddyktowane to było wolną wolą i roztropnością papieży¹²⁵.

W Dekrecie Gracjana¹²⁶ zamieszczony jest dokument apokryficzny, przypisywany przez Pseudo-Izydora papieżowi Sylwestrowi, który wymaga przed wydaniem wyroku depozycji na kardynała, przesłuchania dużej liczby świadków: siedemdziesięciu dwóch — na kardynała biskupa, czterdziestu czterech — na kardynała prezbitera, dwudziestu siedmiu — na

¹²³ Por. *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 8 *de ref.*;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 131, n. 124.

¹²⁴ Por. Fagnanus P., *Jus canonicum*, ad c. 2, *De clerico non resid.*, Romae, 1661.

¹²⁵ Por. *Sext.* V, 3 cap. un.;

Vacandar É., *Déposition et dégradation des clercs*, w *Dictionnaire de theol. cath.*, IV, 514, 515;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1158.

¹²⁶ Por. C. II, q. 4, c. 2: „Presul non dempnetur nisi LXXII testibus. Presbiter autem cardinalis nisi in LXIV testibus non deponatur; diaconus cardinalis urbis Romae nisi in XXVII testibus non condempnabitur. Subdiaconus, acolitus, exorcista, lector, hostiarius nisi in septem testibus non condempnabitur. Testes autem et accusatores sine aliqua sint infamia”.

kardynała diakona. Przepis ten jednak nie był przestrzegany w praktyce, jak świadczą o tym kanoniści¹²⁷.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego w przeciwieństwie do dawnego prawa nie przewiduje wymiaru kary depozycji w formie „*laetae sententiae*”, lecz zawsze „*ferendae sententiae*”. Wymierzyć ją można tylko w drodze postępowania sądowego, za pomocą wyroku skazującego, przyczym wydanie tegoż zastrzeżone jest trybunałowi kolegialnemu, składającemu się z pięciu sędziów (kan. 1576 § 1, 2-o). Innych formalności Kodeks prawa kanonicznego nie wymaga¹²⁸.

Wymóg przeprowadzenia procesu karnego przed wymiarem tej kary (kan. 1576 § 1, 2-o; kan. 1933 § 1; kan. 2225) wskazuje, że skazanie na depozycję nie może nastąpić w postępowaniu karno-administracyjnym (kan. 1933 § 4).

Nie może ordynariusz kary depozycji zastąpić nagana sądową (kan. 1948, 1-o).

---

¹²⁷ Por. Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 549;
Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. II, tit. 20, n. 36;
Pirhing E., *Jus canonic.*, lib. II, tit. XX, n. 103;
Farinacius Prosper, *Succus operis criminalis*, Patavii 1700,
Sext. quest. 63, cap. 5, n. 36—38 (str. 89);
Clarius J., *Practica civilis et criminalis*, 1. V, q. 86;
Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1158;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 129, dop. 194.

¹²⁸ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 403, n. 356;
Vermeersch-Creusen, *Épitome*, III, 303, 304, n. 498;
Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 233, 234, n. 90;
M.C.A. Coronata, *Institutiones...*, IV, 261, 262, n. 1835;
Chelodi J., *Jus poenale*, 58, n. 52;
Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1159, 1160;
Pellé P., *Le droit pénal de l'Église*, Paris 1939, 180;
Prümmer D., *Manuale iuris ecclesiastici*, Fribourg, 1920, 634.

Nie ma prawa także sędzia zawiesić wykonania wyroku skazującego na karę depozycji, czyli innymi słowy, zastosować warunkowe skazanie, o czym jest mowa w kan. 2288.

Kodeks prawa kanonicznego nie wspomina ani w prawie procesowym, ani w materialnym prawie karnym o kapitułach wyjętych. Z tej racji, dawna forma soboru Trydenckiego przeznaczona dla kapituł wyjętych, zniesiona została przez Kodeks prawa kanonicznego (kan. 6, 5-o) i obecnie nie obowiązuje ordynariuszów. Przy depozycji członków kapituł ma zastosowanie forma przewidziana w kan. 1576 § 1, 2-o to jest wyrok skazujący po przeprowadzeniu procesu karnego, w składzie pięciu sędziów.

Depozycja biskupów i kardynałów należy do papieża (kan. 1557 § 1, 2-o, 3-o). Z tej racji Kodeks prawa kanonicznego żadnej formy nie przewiduje. Papież przy wymiarze tej kary może zachowywać przepisy Kodeksu lub nie, zależnie od własnej woli, ponieważ jako najwyższy zwierzchnik i prawodawca w Kościele nie jest związany prawami przez siebie wydanymi¹²⁹.

7. Skutki depozycji

Skutki depozycji podaje prawodawca w kan. 2303 § 1. Jednym z nich jest całkowity zakaz wykonywania władzy święceń. Zaznaczyć należy, że samej władzy święceń, jako takiej, depozycja nie pozbawia. Powoduje tylko zakaz korzystania z niej¹³⁰. Z tej racji, w czasie trwania kary depozycji wszystkie czynności wykonane na podstawie władzy święceń są ważne, lecz niegodziwe, z punktu widzenia duchownego deponowanego, jak i wiernych proszących o nie lub je aprobu-

¹²⁹ Por. Michiels G., *Normae generales*, 1949, I, 346—360.

¹³⁰ Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 132, n. 125;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 404, n. 357;

Kober F., *D. Deposit.*, 184 sq.;

Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1156, 1157;

jących, za wyjątkiem wypadków wyraźnie w prawie przewidzianych, np. niebezpieczeństwa śmierci¹³¹. W wypadku gdyby deponowany duchowny ośmielił się sprawować funkcję władzy święceń, poza nieprawidłowością, którą zaciąga, może być karany innymi środkami karnymi¹³².

Ze względu na to, ażeby wymiar kary nie był poczytany na korzyść sprawcy, prawodawca postanawia w kan. 2303 § 1, że nałożenie kary depozycji duchownemu święceń wyższych, nie uwalnia go od obowiązków wypływających z przyjętych święceń jak: odmawianie brewiarza i zachowania celibatu. Kodeks prawa kanonicznego jest całkowicie zgodny z dawnym prawem¹³³. Nikt bowiem przez przestępstwo nie może polepszyć swego stanu¹³⁴.

Innym skutkiem przewidzianym w kan. 2303 § 1, jest pozbawienie urzędu i beneficjum jakie ukarany depozycją posiadał i to nawet takich, które stanowiły tytuł kanoniczny jego święceń. Konsekwencją tego pozbawienia jest, że wszelkie czynności dokonane wbrew powyższemu zakazowi przez duchownego deponowanego, na podstawie utraconego urzędu i władzy jurysdykcyjnej są nieważne z mocy samego prawa¹³⁵. I tak, deponowany proboszcz nieważnie sprawuje sakrament pokuty, asystuje przy zawieraniu małżeństw. Bezprawne postępowanie duchownego może być ścigane innymi sankcjami kar-

¹³¹ Por. Kober F., *D. Deposit.*, 105 sq.

¹³² Por. Wernz F., *Jus decretalium*, 132, n. 125;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 404, n. 357;

Claeys Bouuaert F., *Déposition, Dict. de droit can.* IV, col. 1156.

¹³³ Por. c. 7, X, II, 1;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 189;

Suarez F., *De cens.*, disp. 30, sect. 1, n. 9;

Schalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, I, V, tit. 37, n. 135, 164;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum* I, V, tit. 37, n. 25—27.

¹³⁴ Por. D. 50, 17, 134;

Sole J., *De delictis et poenis*, 204, 205, n. 289, 290.

¹³⁵ Por. *Sext.* III, 7, 1;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 190;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 1, n. 7.

nyimi, proporcjonalnymi do jego winy, nie wykluczając ekskomuniki¹³⁶.

Beneficja ongiś prawnie nadane deponowanemu, na skutek wymiaru kary depozycji stają się wolne (*vacan.*) i mogą być udzielone innym duchownym¹³⁷.

Dalszym skutkiem kary depozycji jest spowodowanie niezdolności do wszelkich urzędów, beneficjów, godności, pensji i obowiązków kościelnych (kan. 2303 § 1). Kodeks prawa kanonicznego przejmuję tu całkowicie dawne prawo¹³⁸.

¹³⁶ Por. c. 1, X, V, 27: „Si quis episcopus, presbyter vel diaconus, depositus iuste pro certis criminibus, ausus fuerit attractare ministerium sibi dudum commissum: hic ab ecclesia penitus abscindatur”.

c. 2, X, V, 27: „Si quis presbyter aut alius clericus ab episcopo suo fuerit degradatus, aut officio pro certis criminibus suspensus, et ipse per contemptum et superbiam aliquid de ministerio sibi interdicto agere praesumpserit, et postea ab episcopo suo correptus in incepta praesumptione perduraverit: hic modo omnibus excommunicetur et ab ecclesia expellatur...”

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 132, 133, n. 125;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 404, 405, n. 357;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 192.

¹³⁷ Por. c. 15, X, V, 31: „...ipsum, tanquam mebrum putridum, ne sua contaminet alios corruptela, ab Ambianensi ecclesia perpetuo abscindatis et removeatis omnino, beneficia sua facientes personis idoneis per illos, ad quos donatio eorum pertinet, assignari”;

Sext. V, 4, 1, § 2: „Sacri approbante concilii statuimus, ut quinquenque, princeps, praelatus seu quevis alia ecclesiastica saecularisve persona quempiam Christianorum per dictos assassinos interfici fecerit, vel etiam mandaverit, (quanquam mors ex hoc forsitan non sequatur), aut eos receptaverit vel defenderit vel occultaverit, excommunicationis et depositionis a dignitate, honore, ordine, officio et beneficio incurrat sententias ipso facto, et illas libere aliis per illos, ad quos eorum collatio pertinet, conferantur...”

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 192;

Suarez F., *De censuris, disp.* 30, sect. 1, n. 4, 13;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 135, n. 125;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 405, n. 357.

¹³⁸ Por. c. 13, X, III, 1: „...Si quis igitur hac de causa suspensus praesumpserit celebrare divina, non solum ecclesiasticis beneficiis spoliatur, haec vero pro hac duplici culpa perpetuo deponatur...”

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 133, n. 125;

Duchowny deponowany traci także wszystkie godności, pensję i obowiązki kościelne, zachowuje jednakże przywileje stanu duchownego, ponieważ depozycja nie pociąga za sobą wykluczenia ze stanu duchownego. Jasnym jest, że kara ta nie pozbawia go dóbr wspólnych wszystkich wiernych, a więc także przynależnym osobom świeckim¹³⁹.

Celem ochrony stanu duchownego przed nędzą moralną i materialną, prawodawca w kanonie 2303 § 2 postanawia, że w wypadku gdy duchowny deponowany, wskutek utraty tytułu kanonicznego, nie ma środków utrzymania, ordynariusz powinien się nim zaopiekować, by z hańbą dla stanu duchownego nie musiał żyć w nędzy. Opieka ta nie wypływa z obowiązku sprawiedliwości (*ex iustitia*), lecz z miłosierdzia chrześcijańskiego (*ex charitate*). Przy wypłaceniu zasiłków powinno to być wyraźnie podkreślone, ażeby nie stanowiło ono jakiegoś stałego uposażenia. W tym bowiem wypadku depozycja byłaby iluzoryczną, a duchowny deponowany uzyskałby raczej korzyść niż poniósł stratę, na skutek wymiaru tejże kary¹⁴⁰.

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, lib. V, tit. 37, n. 133;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 5. Depozycja powodowała infamie, która jest większą przy degradacji werbalnej a największą przy degradacji realnej. Autorzy opierają się na C. V, q. 1, c. 17.

¹³⁹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 133, n. 125;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 405, n. 357;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 198;

Claeys Bouuaert F., *Déposition, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1156.

¹⁴⁰ c. 5, X, IV, 20; c. 7, X, II, 1;

Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 233, n. 125;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 405, n. 357;

Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 304, n. 498;

Pelé P., *Le droit pénal de l'Église*, Paris 1939, 180;

Torquebiau-Naz-Clercq-Jombert, *Traité de droit canonique*, IV, 691;

Sipos S., *Enchiridion iuris canonici*, ed. 3, Pecs 1936, 1001, 1002;

Bączkiewicz F. — Baron J. — Stawinoga W., *Prawo kanoniczne*, wyd. 3, Opole 1953, 471, n. 511.

Dawne prawo regulowało tę kwestię w ten sposób, że duchownych deponowanych skazywało na dożywotni pobyt w klasztorach¹⁴¹.

8. *Dyspensa*

Uwolnienie z kary depozycji może nastąpić za pomocą dyspensy. Aczkolwiek udzielanie tejże jest w praktyce rzadko stosowane, to niemniej z punktu widzenia prawnego, jest możliwe. Kara depozycji, chociaż zaliczana jest do najcięższych kar w Kościele, ponieważ wymierzana jest dożywotnio, z racji że ustanowiona jest przez prawodawstwo kościelne, podobnie jak każda inna kara może być darowana, o ile znajdą warunki uzasadniające prawo łaski¹⁴².

Udzielona dyspensa przywraca duchownemu utraconą zdolność do uzyskania urzędów, beneficjów, godności i obowiązków kościelnych, jak też przywraca wszystkie inne prawa

141 Por. c. 6 § 7, X, V, 12: „...Clericos quos constat armato interfuisse tanto facinori... perpetuo non solum ab altaris ministerio deponendos esse, censemus... Insuper autem clerici ipsi in distrito clauastro monachorum vel canonicarum regularium, si, fieri potest, sunt recludendi, ita quidem quod usque ad septennium vel quinquennium debeant ab ecclesiarum introitu coerceri”.

c. 7, X, II, 1;

c. 12, X, V, 38: „Omnis utrisque sexus fidelis... Qui peccatum in poenitentiali iudicio sibi detectum praesumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum cernimus, verum etiam ad agendam perpetuam poenitentiam in arctum monasterium detrudendum”.

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 203;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 133, n. 125;

Claeys Bouuaet F., *Déposition, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1156, 1157.

142 Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 133, 134, n. 126, dop. 236;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 405, 406, n. 358, dop. 195;

Suarez F., *De censuris, disp. 30, sect. 1, n. 6*;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 203, 630, 110, 33, gdzie podaje przykłady restytucji.

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 28, 29;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 234, n. 90.

i godności, za wyjątkiem dawniej posiadanego urzędu i beneficjum. Do udzielenia ich konieczne jest nowe nadanie (*nova collatio*). W wypadku przydzielania ich w międzyczasie innej osobie, restytuowany duchowny nie może już ich odzyskać (kan. 150 § 1)¹⁴³.

Kompetentnym do udzielania dyspensy i restytucji jest wyłącznie papież, w tych wszystkich wypadkach, w których wymiar kary depozycji zastrzeżony jest Stolicy Apostolskiej (kan. 1557 § 1, 2-o, 3-o).

W wypadku gdy duchowny deponowany był przez biskupa, to uprawnionym do udzielenia dyspensy od tej kary jest zawsze papież.

Czy może w tym wypadku udzielić dyspensy także biskup?

A. Dawne prawo

Dawne prawo nie dawało wyraźnej odpowiedzi na to pytanie. Zdania kanonistów były tu podzielone. K o b e r przyznaje to prawo biskupom i powołuje się na Pontyfikał Rzymski¹⁴⁴, w którym jest powiedziane: „*Episcopus tamen ante ipsam insignium detractationem et etiam post sententiam depositionis pro-*

¹⁴³ Por. c. 13, X, III, 1;

c. 8, X, II, 14;

c. 2, X, V, 27: „...Quodsi aliquis ista omnia contempserit, et episcopus minime emendare potuerit, regis iudicio ad requisitionem ecclesiae exilio damnetur”.

c. 4, X, V, 27: „...Si vero multitudinem magnam in hoc peccasse cognoveris... perpetua depositione condemnes, et aliose qui non tantum delinquerint, ab officio ad tempus suspendas, et omnibus poenitentiam secundum discretionem tibi a Deo datam iniungas”.

c. 2, X, V, 17: „...Si vero usque ad obitum, quod absit, in contumacia sua duraverit, et in extremis positus remedium poenitentiae humiliter postulaverit, si emendationem vel emendandi securitatem praestiterit... ei poenitentia et sepultura ecclesiastica concedantur...”

Conc. Trident., ses. XXV, cap. 14 de ref.: „...donec postea manifestam vitae emendationem ab eorum superioribus cum iis ex causa visum fuerit dispensandum”.

¹⁴⁴ Por. *Pontificale Romanum, tit. Degradationis forma.*

*lationem dispensare et restituere solo verbo potest, sicut et verbarliter depositus fuit*¹⁴⁵

Z ogólnego wyrażenia zawartego w Pontyfikale wnioskuje tenże autor, że biskupom przysługuje władza udzielania dyspensy od kary depozycji wymierzonej przez nich.

Wernz w zasadzie podziela opinię Kobera, lecz wprowadza ograniczenie. Zdaniem tegoż autora, deponowani przez biskupa mogą uzyskać dyspensę od tej kary, po odbyciu pokuty, ale tylko w wypadkach wyraźnie w prawie wskazanych¹⁴⁶.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego nie zawiera specjalnego przepisu regulującego omawianą kwestię. Kanoniści piszący po Kodeksie różnie rozstrzygają to zagadnienie. Jedni, a jest ich znaczna większość, pomijają je milczeniem. Inni starają się dać odpowiedź na to pytanie, przyczym w rozwiązywaniu powyższej sprawy różnią się między sobą. Vermeersch-Creusen¹⁴⁷, Claeyss Bouuaert¹⁴⁸ przyznają prawo udzielania dyspensy,

¹⁴⁵ Por. Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 204;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 28;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 134, n. 127.

¹⁴⁶ Ograniczenie władzy biskupa Wernz upatruje w c. 4, X, II, 1: *De adulteriis vero et aliis criminibus, quae sunt minora, potest episcopus cum suis clericis post peractam poenitentiam dispensare, ut in ordinibus suis desserviant;*

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 134, n. 126: „*Quod clerici ab Episcopo depositi fuerint, post poenitentiam peractam ab eodem saltem in casibus a iure speciatim concessis dispensari et in pristinum statum restitui ex gratia non prohibentur*”.

¹⁴⁷ Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 304, n. 498: „*Quia per se in perpetuum infligitur, etsi dispensatione S. Sedis tolli potest*”.

¹⁴⁸ Claeyss Bouuaert F., *Déposition, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1160: „*La déposition ne peut être remise que par le Souverain pontife. C'est qui se déduit du can. 2237, § 1, n. 3, de larant que toute peine, d'inhabilité à recevoir des bénéfices, offices, ou dignités ecclésiastiques, ne peut être remise que par le Saint-Siège*”.

od kary depozycji, wyłącznie tylko papieżowi, przyczym Vermeersch-Creusen nie podaje żadnego uzasadnienia, a Claeys Bouuaert udowadnia w następujący sposób. Zwolnienie z kary depozycji za pomocą dyspensy może być dokonane wyłącznie przez papieża. Wskazuje na to kanon 2237 § 1, n. 3, w którym prawodawca zaznacza, że uwolnić z kary niezdolności na urzędy, beneficja, godności i zajęcia kościelne może wyłącznie Stolica Apostolska. W ten sposób Kodeks zrywa z dawną opinią, ogólnie przyjętą przez kanonistów przedkodeksowych, a opierającą się na prawie Dekretalów oraz na Pontyfikale Rzymskim, w myśl której kompetentnym do udzielenia dyspensy od kary depozycji był biskup wymierzający tę karę. Odmienny pogląd wypowiada Vidal¹⁴⁹. Zdaniem tegoż autora, udzielić dyspensy od kary depozycji może także biskup, ale tylko w wypadkach wyraźnie w prawie wskazanych. Vidal przyjmuje tu całkowicie opinię Wernza, który ją wyraził i uzasadnił na podstawie dawnego prawa.

Moim zdaniem, słuszny jest pogląd autorów, utrzymujących, iż prawo udzielenia dyspensy od kary depozycji posiada biskup, który tę karę wymierzył, jego następca i zwierzchnik. Przemawia za tym następujące rozumowanie. Kodeks prawa kanonicznego nie przewiduje specjalnych przepisów regulujących kwestię udzielania dyspensy od kary depozycji. Wobec tego wchodzi tu w grę zasada ogólna, wyrażona w kanonie 2236 § 1, w myśl której kompetentnym do uwolnienia z kar odwetowych za pomocą dyspensy jest ten, kto tę karę wymierzył, jego zwierzchnik i następca. Ponieważ wymiar kary depozycji nastąpił przez ordynariusza (kan. 1572 § 1), to tenże, zgodnie z kan. 2236 § 1, może zwolnić z powyższej kary, o ile jego zdaniem zaistnieją warunki uzasadniające udzielenie dyspensy.

---

¹⁴⁹ Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 406, n. 358: „Quodsi clerici ab Episcopo legitime depositi fuerint, post poenitentiam peccata ab eodem saltem in casibus a iure speciatim concessis dispensari et in pristinum statum restitui ex gratia non prohibentur” (por. can. 2236).

Za tym rozumowaniem przemawia także i kan. 212 § 2, w myśl którego duchowny święceń wyższych przeniesiony do stanu świeckiego, może być przyjęty z powrotem do stanu duchownego, tylko za pozwoleniem Stolicy Apostolskiej. Zastrzeżenie Stolicy Apostolskiej udzielenia dyspeny, przewidziane w kan. 212 § 2, odnosi się tylko do kary degradacji, która między innymi skutkami powoduje przeniesienie duchownego do stanu świeckiego (kan. 2305 § 1); nie dotyczy natomiast kary depozycji, ponieważ kara ta nie pozbawia przywilejów duchownych i nie wyklucza go ze stanu duchownego; stąd przepis kanonu 212 § 2 nie może być stosowany do kary depozycji, w myśl zasady wyrażonej w kan. 19 i kan. 2219 § 1: „*In poenis benignior est interpretatio facienda*”.

Nie obala powyższego twierdzenia argument przytoczony przez Claeys Bouuaert'a. Autor ten powołuje się na kanon 2237 § 1, 3-o, w myśl którego ordynariusz w wypadkach publicznych nie może uwolnić od kar „*latae sententiae*”: niezdolności do uzyskania beneficjów i urzędów oraz godności kościelnych. Kara depozycji wywołuje co prawda niezdolność na urzędy, beneficja, godności i zajęcia kościelne, niemniej jednak, moim zdaniem, nie można stosować kanonu 2237 § 1, 3-o do kary depozycji, ponieważ w kanonie tym prawodawca mówi o karach „*latae sententiae*”, a kara depozycji, w myśl Kodeksu prawa kanonicznego, jest zawsze karą „*ferendae sententiae*” (kan. 1576 § 1, 2-o). Nie można zasad ustalonych przez prawodawcę dla kar „*latae sententiae*”, aplikować do kar „*ferendae sententiae*”. Przemawia za tym kan. 19 oraz kan. 2219 § 1.

Co się tyczy zwalniania z kar, to prawodawca ustala ogólną zasadę w kan. 2236 § 1, w myśl której z kary może zwolnić ten, kto karę wymierzył, jego kompetentny zwierzchnik i następca. Zasadę tę w pełni realizuje przy karach „*ferendae sententiae*” i nie przewiduje tu żadnego wyjątku. Zasada ta obowiązuje i przy karach „*latae sententiae*”. Wymiar tych kar następuje mocą samej ustawy powszechnej, a ponieważ twórcą jej jest papież, a więc i wymiar tej kary zostaje dokonany przez samego prawodawcę. Stąd, zgodnie z zasadą ka-

nonu 2236 § 1, od kar „latae sententiae” może uwolnić tylko papież. Ze względu na trudność kontaktowania się ze S.olicą Apostolską, prawodawca wprowadza do zasady wyrażonej w kan. 2236 § 1 wyjątek, przewidziany w kan. 2237 § 1, w myśl którego, w wypadkach publicznych może ordynariusz uwolnić od wszystkich kar „latae sententiae” za wyjątkiem kar przewidzianych w n. 1-o, 2-o, 3-o, wśród których widnieją kary niezdolności na urzędy, beneficja i godności kościelne. Stąd wniosek: zwolnienie z tych kar „latae sententiae” zastrzeżone jest w dalszym ciągu Stolicy Apostolskiej, zgodnie z ogólną zasadą kanonu 2236 § 1. Ze względu na to, że kara depozycji jest karą „ferendae sententiae”, ma do niej zastosowanie zasada dotycząca kar „ferendae sententiae”, a nie kar „latae sententiae”, a tymbardziej wyjątek przewidziany do tychże kar w kan. 2237 § 1. Zasadą tą jest przepis kanonu 2236 § 1, w myśl którego dyspensy od kar cdwelowych może udzielić ten, kto tę karę wymierzył, jego następca i zwierzchnik. Pogląd ten podzielają Corona¹⁵⁰, Berutti¹⁵¹.

Za przyznaniem ordynariuszom prawa udzielania dyspensy od kary depozycji przemawia także i ten fakt, że dawne prawo przyznawało im tę władzę. Kodeks prawa kanonicznego uwzględniwszy naturę tej kary a także jej skutki, w zasadzie przyjmuje dawne prawo. W myśl więc kanonu 6, 2-o należy przepisy Kodeksu prawa kanonicznego tłumaczyć zgodnie z dawnym prawem i według „probatos auctores”. Reiffenstuel, Kober, Wernz i inni kanoniści, jak widzieliśmy wyżej, wypowiedzieli się za przyznaniem tej władzy ordynariuszom wymierzającym karę depozycji.

---

¹⁵⁰ Coronata M.C.A. *Institutiones...*, IV, 136, n. 1737: „...depositio et degradatio, quia sunt semper ferendae sententiae, et ut tales reguntur c. 2236”.

¹⁵¹ Berutti Ch., *Institutiones...* VI, 234, n. 90: „Poena depositio nis quum ex sui natura sit perpetua, remitti nequit nisi per dispensationem ab eo concessam, qui poenam tulit, vel ab eius competente Superiore aut successore, vel ab eo cui haec potestas commissa est, can. 2236 § 1”.

Jeżeli po wydaniu wyroku skazującego na karę depozycji zostanie wykryty błąd, który był podstawą wydania niesprawiedliwego wyroku, wówczas należy udzielić restytucji duchownemu deponowanemu. Restytucja owa nie może być nazwana dyspensą, w ścisłym tego słowa znaczeniu¹⁵².

Wymiar kary depozycji był zjawiskiem rzadkim w dawnym prawie kanonicznym. Stwierdzają to kanoniści: Craisson¹⁵³, Hinschius¹⁵⁴.

Kodeks prawa kanonicznego pozostaje wierny dawnej tradycji kościelnej i widzi w karze depozycji ostateczny środek, jaki należy stosować do niepoprawnych duchownych¹⁵⁵.

§ 2. DEGRADACJA

1. Pojęcie

Kodeks prawa kanonicznego określa degradację w kanonie 2305 § 1 zaznaczając, że zawiera ona w sobie depozycję, pozbawienie na zawsze praw noszenia szat duchownych i przeniesienie duchownego do stanu świeckiego.

Kanon 2305 § 1: „*Degradatio in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statum laicalem*”;

§ 2: „*Haec poena ferri solummodo potest propoter delictum in iure expressum, aut si clericus, iam depositus et habitu clericali privatus, grave adhuc scandalum per annum praebere pergat*”;

¹⁵² Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 134, n. 126;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 406, n. 358.

¹⁵³ Por. Craisson D., *Manuale totius iuris canonici*, Poitiers 1877, IV, 301.

¹⁵⁴ Por. Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, 576.

¹⁵⁵ Por. Claeys Bouuaert F., *Déposition*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1160.

§ 3: „*Alia est verbalis seu edictalis, quae sola sententia irrogatur, ita tamen ut omnes suos effectus iuridicos statim habeat sine ulla executione; alia realis, si serventur sollemnia praescripta in Pontificali Romano*”.

Pojęcie degradacji w Kodeksie prawa kanonicznego odpowiada całkowicie pojęciu degradacji w dawnym prawie, które wymieniało wszystkie skutki tejże kary, to jest: depozycję i przeniesienie duchownego do stanu świeckiego, za wyjątkiem kary pozbawienia na zawsze noszenia szat duchownych. Pominięcie w danym prawie kary pozbawienia prawa noszenia szat duchownych tłumaczy się tym, że kara ta nieznaną była dawnemu prawu. Wprowadził ją dopiero Kodeks prawa kanonicznego, jak wyżej zaznaczyliśmy, jako surowszą sankcję karną od kary depozycji. Degradacja jako najcięższa z kar odwetowych stosowanych do duchowieństwa, zawiera w sobie kary lżejsze, jak: depozycję i dożywotnie pozbawienie prawa noszenia szat duchownych oraz dodatkowo przeniesienie duchownego do stanu świeckiego, z czym łączy się utrata przywilejów duchownych¹.

---

¹ Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 280, n. 208: „*Degradatio autem non tantum clericum perpetuo privat officio, beneficio, et ad quaecumque officia et beneficia reddit inhabilem, sed eum, praeterea, obnoxium facit laico magistratui a quo, post degradationem, quocumque privilegio clericali exutus iudicatur et condemnetur quasi laicus, ut non secus ac laici homines poenas sustineat quae sunt eius sceleri a iure constitutae*”;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, I. V, tit. 37, n. 32;

Jombart É., *Dégradation, artykuł w Dictionnaire de droit canonique*, 1949, IV, 1071—1074: „*La dégradation cumule les effets des deux peines précédentes, et ces effets sont rendus plus stable par réduction du coupable à l'état laïque, puisqu'il serait sans plus difficile d'être réadmis dans le clergé par la Saint-Siège que d'en obtenir la dispense de la déposition ou d'une autre peine*”.

Por. Torquebiau, Naz, Clercq, Jombart *Traité de droit canonique*, IV, 691, 692;

Pellé P., *Le droit pénal de l'Église*, 180;

Sole J., *De delictis et poenis*, 207, 208;

Eichmann E., *Das Strafrecht des Codex Iuris Canonici*, 120, 121.

2. Rodzaje

a) *Dawne prawo*. Bonifacy VIII², jak to było wykazane wyżej, odróżnił *degradację werbalną* od *realnej*, którą określano mianem degradacji *aktualnej* lub w ogóle — degradacją, w przeciwstawieniu do degradacji werbalnej³.

b) *Kodeks prawa kanonicznego* wzorem dawnego prawa, wprowadza ten sam podział degradacji na: *werbalną*, czyli *edyktalną* i *realną* (kan. 2305 §3). W związku z powyższym podziałem omówimy oba rodzaje degradacji oddzielnie i porównamy je z dawnym prawem, dla wykazania podobieństw i różnic zachodzących między Kodeksem prawa kanonicznego a prawem Dekretałów.

I. Degradacja werbalna czyli edyktalna

1. Pojęcie

A. Dawne prawo

Według prawa Dekretałów degradacja werbalna polegała na wydaniu wyroku sądowego, w którym w uroczysty sposób ogłaszano wymiar kary depozycji, zaznaczając jednocześnie, że ska-

² Por. *Sex. V, 9, 2*: „*Degradatio qualiter fieri debet, a nobis fraternitas requisivit. Super hoc tibi taliter respondemus, quod verbalis degradatio seu depositio ab ordinibus vel gradibus ecclesiasticis est a proprio episcopo, sibi assistente in degradatione clericorum in sacris constitutorum ordinibus certo episcoporum numero diffinito canonibus, facienda, quanquam proprii episcopi sententia sine aliorum episcoporum praesentia sufficiat in degradatione eorum, qui minores dumtaxat ordines receperunt. Actualis vero sive solennis coelestis militiae, id est clerici, degradatio, quum ad eam fuerit procedendum, fiet ut exauctorizatio eius, qui militiae deservit armatae, cui militaria detrahuntur insignia, sicque a militia remotus castiis reicitur, privatus consortio et privilegio militari...*”

³ Por. Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 6; Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, 563, § 299;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 134, 135, n. 127.

zany zasługuje na karę degradacji aktualnej i nakazując wymiar tejże kary⁴.

Suarez określa karę degradacji werbalnej w następujący sposób: jest to pozbawienie na zawsze urzędów i obowiązków kościelnych, dokonane wyrokiem sądowym, wydanym w formie uroczystej; przeciwstawieniem jej jest degradacja realna, nazywana wprost degradacją, która polega na pozbawieniu na zawsze urzędów oraz przywilejów kościelnych, dokonanych na mocy wyroku, wydanego w formie uroczystej i wykonanego przy zachowaniu ceremonii przepisanych przez prawo kanoniczne⁵.

Charakterystycznym dla degradacji werbalnej w dawnym prawie było, że nie pozbawiała ona przywilejów duchownych. Duchowny tracił je dopiero po wykonaniu degradacji realnej⁶.

⁴ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 134, n. 127: „Degradatio verbalis quae a simplicis sive absoluta depositione differt, consistit in sententia iudiciali, qua solemniter pronunciat depositio et insuper declaretur, accusatum esse dignum degradatione actuali eamque poenam in illo executioni esse mandandam; sed actu privilegis clericalibus nondum privatur”.

Sole J., *De delictis et poenis*, 207, n. 291.

⁵ Por. Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 6;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 32.

⁶ Por. c. 27. X, V, 40; Sext. V, 9, 2. Pogląd powyższy wypowiadają:

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 134, n. 127;

Suarez F., *De cens.*, disp. XXX, sect. 2, n. 7, 8, gdzie udawadnia przytoczonymi źródłami;

Suarez F., *Disp.* 30, sect. 1, n. 13: „Neutra privat privilegio clericali usque ad realem degradationem”;

Gibalinus J., *De censuris*, disp. I, n. 19 sq.;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, l. V, tit. 37, n. 138;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, l. V, tit. 37, n. 34;

Kober F., *Die Deposit.*, 181 sq.;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 407, n. 359;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 235, n. 92. Powyższego poglądu zdaje się nie podzielać Lega M., *De delictis et poenis*, 281, n. 208, który w ten sposób określa degradację werbalną: „Verbalis consistit in ipsa sententia per quam iudex ecclesiasticus edicit, clericum ab officio, a beneficio, a gradu suo fuisse dimotum, et laico foro addictum et exinde clericus reapse est degradatus, quamvis nulla intervenerit solemnitas executionis”;

Tego zdania jest Suarez, Wernz i wielu innych kanonistów, aczkolwiek i pogląd przeciwny miał swych zwolenników. Zdaniem Wernza, zakres degradacji werbalnej uległby znacznemu rozszerzeniu, gdyby przyjąć, że pozbawia ona także i przywilejów duchownych. Kara ta właściwie powoduje te same skutki, co depozycja, tylko celem wywołania większego zniesławienia i przerażenia ogłasza się ją w sposób uroczysty.

B. Kodeks prawa kanonicznego

W kan. 2305 § 3 prawodawca określa karę degradacji następującymi słowami: „*verbalis seu edictalis, quae sola sententia irrogatur, ita tamen ut omnes effectus iuridicos statim hebeat sine ulla executione*”. Degradacja werbalna czyli edyktalna jest wyrokiem sądowym orzekającym degradację, powoduje ona zaraz wszystkie skutki prawne degradacji, bez wykonania wyroku.

W porównaniu z dawnym prawem Kodeks prawa kanonicznego zmienia nieco pojęcie degradacji werbalnej. W myśl Kodeksu, degradacja werbalna jest karą samodzielną (poena absoluta), wywołującą natychmiast po jej wymierzeniu wszystkie skutki prawne, jakie ongiś były następstwem degradacji realnej (kan. 2305 § 3). Skutkami tymi są: kara depozycji,

---

Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, § 92, dop. 2, który powołuje się na Thesaurus'a;

Benedykt XIV, *De synodo dioec.*, lib. IX, cap. 6, n. 3, wyraźnie zaznacza, że duchowny, przez degradację realną, zatrzymuje „*privilegium canonis*”.

Co prawda Pius IV za pomocą wyroku degradacji werbalnej pozbawił kardynała Odetti (Coligny), który stał się kalwinistą, przywilejów duchownych, lecz to wyraźnie w wyroku zaznaczył: „*eum omni cardinalitatus commodo et honore ac privilegio etiam clericali... ipso iure depositum declaramus*”;

Wernz, VI, 135, dop. 240, zauważa, że kontrowersja nie może dotyczyć zagadnienia czy papież może bez degradacji realnej pozbawić przywilejów duchownych, lecz czy degradacja werbalna pociąga za sobą pozbawienie przywilejów duchownych i stwierdza, że nie pozbawia.

Por. także Hinschius P., *System des kath. Kirchenrechts*, V, 567.

pozbawienie na zawsze prawa noszenia szat duchownych, przeniesienie duchownego do stanu świeckiego (kan. 2305 § 1). Obecnie różnica między degradacją werbalną a realną uwidacznia się tylko w tym, że przy wymiarze pierwszej nie zachowuje się obrzędów, podanych w Pontyfikale rzymskim, podczas gdy przy ferowaniu drugiej, ta forma jest konieczna (kan. 2305 § 3). Jeżeli chodzi o skutki prawne to nie ma między nimi żadnej różnicy.

Przyczyny zmiany pojęcia degradacji werbalnej dopatrywać się należy w trudnościach wykonania degradacji realnej na duchownym, nie chcącym się podporządkować zarządzeniom kościelnym⁷. Według dawnego prawa, duchowni święceń wyższych nie mogli być bez degradacji realnej pozbawieni przywilejów stanu duchownego, a tym samym przeniesieni do stanu świeckiego ani też pozbawieni prawa noszenia szat duchownych. Wykonanie kary degradacji realnej natrafiało w praktyce niejednokrotnie na duże trudności, zwłaszcza gdy duchowny był oporny. Kościół nie mógł zezwolić, z jednej strony, na bezkarność, z drugiej — na uniemożliwienie wykluczenia ze stanu duchownego tego, kto w dalszym ciągu był dla wiernych zgorszeniem. Stąd w nowym ustawodawstwie karnym Kościół zapobiega tym stanom faktycznym zarządzając, że degradacja werbalna wywołuje te same skutki, co degradacja realna⁸.

2. Władza karania

A. Dawne prawo

Według starożytnego prawa kanonicznego wyrok degradacji werbalnej na duchownych święceń wyższych mógł wydać właściwy biskup (ordynariusz), przy asystencji pewnej ilości innych biskupów, zależnie od tego, czy degradowanym był biskup,

⁷ Por. Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, VII, 407, n. 359;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, V, 235, n. 92.

⁸ Por. Wernz F., *Ius decretalium*, VI, 145, n. 140;

Jombart É., *Dégradation*, w *Dictionnaire de droit canonique*, 1949, IV, 1071—1074.

kapłan lub diakon. Przy degradacji biskupa winno brać udział dwunastu biskupów, kapłana — sześciu i diakona — trzech⁹.

Degradacji dokonywano na synodach prowincjonalnych, gdzie były rozstrzygane karne sprawy duchownych. Zasadę prawa starożytnego potwierdza papież Bonifacy VIII (1294—1303)¹⁰.

Zasada powyższa dopuszczała wyjątki. Taki wyjątek przewidział już Grzegorz IX (1227—1241) w reskrypcie do arcybiskupa w Rains (Remenzem)¹¹, w sprawie degradacji herezyków. Zgodnie z zarządzeniem Grzegorza IX mógł biskup sam, przy asystencji opatów, prałatów, zakonników i uczonych swojej diecezji, degradować kapłanów lub innych duchownych święceń wyższych za wymienione przestępstwo.

Sobór Trydencki, przepis Grzegorza IX zamieszczony później w *Liber Sextus Bonifaci VIII*, rozszerzył i na inne przestępstwa, poza herezją, ustanawiając ogólną zasadę, w myśl której biskup mógł wydać wyrok degradacji bez asystencji innych biskupów¹². Biskup zobowiązany był tylko zaprosić na współuczestników taką ilość opatów, posiadających prawo noszenia miary i używania pastorału na podstawie udzielonych im przywilejów, jaką prawo przepisywało dla biskupów.

⁹ Por. C. 15, q. 7, c. 4, 5, 7, 8;

Legas M., *De delictis et poenis*, 284, n. 210;

Sole J., *De delictis et poenis*, 207, n. 292;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, I, V, tit. 37, n. 41.

¹⁰ Por. *Sext.* V, 9, 2;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, 564;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 138, n. 128;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 408, n. 360;

Kober F., *D. Deposit. und Degradat.*, Teubingen, 1867, 222;

¹¹ *Sext.* V, 2,1: „Quoniam episcoporum numerus, ad degradationem clericorum a canonibus constitutus, non potest de facili concedi: concedimus, ut sacerdotem vel alium clericum in sacris ordinibus constitutum, quum pro haeresi fuerit curie saeculari reliquendus, aut perpetue immurandus, convocatis abbatibus, aliisque praelatis et religiosis personis ac literatis suae dioecesis, de quibus expedire videbitur, suus solus possit episcopus degradare”.

¹² *Conc. Trident.*, ses XIII, cap. 4 *de ref.*: „Episcopus per se seu illius vicario in spiritualibus generali contra clericum in sacris etiam presbyteratus ordinibus constitutum, etiam ad illius condemna-

W braku odpowiedniej ilości w diecezji opatów lub gdyby ci nie mogli przybyć dla jakiejś słusznej przyczyny, wolno było biskupowi dobrać innych dygnitarzy kościelnych w podeszłym wieku i zaawansowanych naukowo¹³.

Co się tyczy roli jaką mieli spełniać dobrani przez biskupa opaci lub inni dygnitarze kościelni, to zaznaczyć należy, że przysługiwały im takie same uprawnienia, jakie posiadali w pierwszych wiekach chrześcijaństwa biskupi rozstrzygający sprawy karne duchownych, na synodach prowincjonalnych. Biskupi, biorący udział w synodach i rozpatrujący sprawy karne duchownych, byli współsędziami z głosem decydującym. W późniejszym okresie, gdy synody były rzadziej zwoływane, sprawy karne rozstrzyga biskup diecezjalny pospołu z innymi biskupami zaproszonymi przez niego, w takiej liczbie, jakiej wymagało prawo, odpowiednio do posiadanych święceń sędzonego duchownego. Nie ma najmniejszej wątpliwości, że biskupom tym przysługiwały te same prawa, jakie posiadali biskupi biorący udział w synodach prowincjonalnych. Występowali oni więc jako sędziowie, z głosem decydującym a nie doradczym¹⁴.

tionem nec non verbalem depositionem, et per se ipsum etiam ad actualem atque solemnem degradationem ab ipsis ordinibus et gradibus ecclesiasticis, in casibus in quibus aliorum Episcoporum praesentia in numero a canonibus definito requiritur, etiam absque illis, procedere liceat, adhibitis tamen et in hoc sibi adsistentibus totidem Abbatibus usum mitrae et baculi ex privilegio Apostolico habentibus; alioquin aliis personis in Ecclesiastica dignitate constitutis, quae aetate graves ac iuris scientia commendabiles existant”.

¹³ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 136, n. 128;
Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 408, n. 360;
Lega M., *De delictis et poenis*, 284, n. 210;
Sole J., *De delictis et poenis*, 207, n. 292;
Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 564;
Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072.

¹⁴ Por. Kober F., *D. Deposit.*, 223;
Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 408, 409, n. 360;
Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072;

Papież Grzegorz IX, w zarządzeniu zamieszczonym w „Liber Sextus Bonifacy VIII”, jak i sobór Trydencki wprowadzają zmianę w dawnym prawie kanonicznym tylko co do kwalifikacji osób. W miejsce biskupów, jeśli ci w odpowiedniej liczbie nie mogli przybyć, mógł biskup, w nadzwyczajnych wypadkach, dobrać inne osoby jak opatów lub z braku nich, innych dygnitarzy kościelnych. Innej zmiany nie przewidziano. Stąd wnosić należy, że dawne prawo przyznające współuczestnikom sądów kościelnych głos decydujący, nie zostało zniesione ani zmienione. Z tej racji, wszystkie osoby powołane przez ordynariusza, zgodnie z postanowieniem soboru Trydenckiego, uznane były za współsędziów, z głosem decydującym. Pogląd ten wyowiadało szereg wybitnych kanonistów, jak: Suarez, Pirhing, Reifenstuel, Schmalzgrueber, Benedykt XIV, Kober, Wernz i wielu innych. Opinię tą zwalczą nieznaczna ilość kanonistów, wśród nich także i Ferraris¹⁵.

Na pytanie, czy wyrok skazujący na degradację werbalną zapadał większością głosów, czy przeciwnie, wymagana była jednomyślność, zdania kanonistów były podzielone. Wielu, a między nimi tak poważni kanoniści, jak: Reiffenstuel, Schmalzgrueber wyowiadało się za jednomyślnością, przynajmniej w wypadku gdy chodziło o degradację kapłana¹⁶. Podstawą ich twierdzenia był przepis zawarty w c. 3 X, II.

¹⁵ Por. Suarez F., *De censuris*, disp. XXX, sect. 2, n. 20;

Pirhing S., *Jus canonicum*, I, V, tit. 37, n. 18;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, I, V, tit. 37, n. 145;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, I, V, tit. 37, n. 42;

Benedictus XIV, *De synod. dioec.* lib. IX, cap. 6, n. 4;

Kober F., *D. Deposit.*, 223, sq.;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 136, n. 128;

Ferraris L., *Prompta bibliotheca*, v: „*Degradatio*”, n. 27, 28;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, Berlin, 1895, V, 565.

¹⁶ Por. Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, I, V, tit. 37, n. 146;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, 365, dop. 2.

27, „*Concors sacerdotum sententia submovere (potest)*”. *Glossa*, do słowa „*Sacerdotum*” (c. 3, X, II, 27), broni tezy, że większość wystarczy. Tezę tę popiera szereg starszych i nowszych kanonistów, między nimi Kober i Wernz¹⁷.

Wernz, na uzasadnienie powyższego poglądu, podaje następujące dowody: argument zwolenników jednomyślności opiera się na jedynym tekście, który zarówno w oryginale jak i w sensie nadanym mu przez papieża Grzegorza IX, nie uzasadnia powyższej konkluzji. Grzegorz IX w tekście oryginalnym stwierdza, że depozycja winna być dokonywana kolegiałnie, to jest na synodzie. Kwestii jednomyślności przy wydawaniu wyroku Grzegorz IX nie porusza. Co więcej, pośrednio (implicite) ją wyklucza, albowiem „*concors sententia*” nie znaczy „*unanimis sententia*”, a na synodach zawsze sprawy były rozstrzygane większością głosów, a jednomyślność nie była wymagana¹⁸.

W Dekretach Grzegorza IX tekst odnosi się do depozycji, przy wymiarze której wymagana była tylko obecność duchowieństwa¹⁹.

Innym argumentem przytoczonym przez Wernza jest powołanie się na synody prowincjonalne, na których były sądzone tego rodzaju sprawy. Na synodach tych nigdy nie obowiązywała jednomyślność, a wszelkie uchwały zapadały większością głosów. Miejsce synodów zajęły późniejsze kolegia sędziowskie, w których także obowiązywała zasada większości a nie jednomyślności. Co więcej, wymóg jednomyślności przy ferowaniu wyroku degradacji mógłby w praktyce uczynić iluzorycznym prawodawstwo, regulujące wymiar tejże kary i otworzyć szeroko podwoje wszelkim nadużyciom, którym przeciwstawił się sobór Trydencki i które chciał wykorzeń. Dlatego, konkluduje tenże autor, sentencja broniona przez

¹⁷ Por. Kober F., *D. Deposit.*, 226;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 136, 137, n. 128.

¹⁸ Por. c. 11 *Conc. Tolet.* VIII, 653 an. 8;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 137, dop. 247.

¹⁹ Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 409, dop. 206.

Głosę, do słowa „Sacerdotum”, że większość głosów wystarczy do wydania wyroku degradacji werbalnej, winna uzyskać pierwszeństwo przed innymi opiniami²⁰.

Wydanie wyroku jest aktem władzy sądowej, na podstawie przysługującej jurysdykcji, a nie władzy święceń. Stąd, do wydania wyroku degradacji werbalnej wystarczy, ażeby właściwy biskup posiadał jurysdykcję a nie jest koniecznym, ażeby był konsekrowany. Ze względu na to, że władzę jurysdykcji można delegować, biskup mógł upoważnić: „per mandatum speciale” wikariusza generalnego, nie posiadającego sakry biskupiej, do wymiaru tejże kary²¹.

W związku z tym, że degradacja werbalna biskupów i innych zwierzchników kościelnych a także prałatów wyjętych, została zastrzeżona Stolicy Apostolskiej już od XII wieku, papież nie jest zobowiązany do kolegialnego postępowania przy wymiarze tejże kary. W praktyce jednak z woli papieża, ważniejsze sprawy na ogół są rozpatrywane, a dość często i rozstrzygane przez zwyczajne kongregacje kardynałów²².

Po degradacji werbalnej następowała degradacja realna, z wydaniem osoby degradowanej w ręce władzy świeckiej,

20 Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 136, 137, n. 128;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 409, n. 360;

Kober F., *D. Deposit.*, 226;

Jombert É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072.

21 Por. Suarez F., *De cen., disp. XXX, sect. 2, n. 18;*

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 409, 410, n. 360;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 137, n. 128;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072;

Hinschius P., *System des kathol. Kirchenrechts*, V, 565, 566.

22 Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 137, n. 128;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 410, n. 360;

Kober F., *D. Deposit.*, 529;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, I, V, tit. 37, n. 142, 144;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072;

Hinschius P., *System des kath. Kirchenrechts*, V, 565.

której sędzia świecki wymierzał karę śmierci, ewentualnie inną według przepisów ustaw państwowych²³.

W związku z nieliczeniem się w XIX i XX w. władzy świeckiej z przywilejem „fori” i podporządkowaniem karnych spraw duchowych własnej kompetencji, dążeniem Kościoła było, ażeby zanim zostanie wykonana na duchownym, przynajmniej święceń wyższych, kara śmierci czy dożywotniego więzienia, Kościół miał możliwość zbadania całej sprawy poprzez własne organa sądowe i jeśli przestępstwo jest tego rodzaju, za które prawo kanoniczne przewiduje karę degradacji, mógł ją wymierzyć²⁴.

Jeżeli chodzi o duchownych święceń mniejszych, to wymiar kary degradacji, w wypadku popełnienia przez nich przestępstwa zasługującego na tę karę, z punktu widzenia praktyki jaka się wytworzyła w Kościele w ubiegłym stuleciu, przedstawiała mniejsze znaczenie. W Hiszpanii, Francji, Belgii istniał zwyczaj i to od dłuższego czasu, że duchowni święceń mniejszych, przed wymiarem kary degradacji przez Kościół, byli sądzeni przez władzę świecką i traktowani jak osoby świeckie. Kościół ten zwyczaj tolerował i praktyka ta przetrwała aż do Kodeksu prawa kanonicznego.

Duchowni święceń mniejszych, według dawnego prawa, jeśli samowolnie porzucili strój duchowny, a trzykrotnie upomnieni przez biskupa nie zastosowali się do poleceń, to tracili przywileje duchownych „ipso iure”. Biskup mógł wydać wyrok deklaracyjny stwierdzający utratę tychże i w ten sposób przenieść ich do stanu świeckiego²⁵. Uproszczoną formę przenie-

²³ Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 281, n. 208;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1071, 1072;

Vacandard E., *Déposition et dégradation des clercs.*, art. w *Dictionnaire de théologie catholique*, IV, col. 451—521, Paris, 1911; Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, 567.

²⁴ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 140, n. 135;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 412, dop. 220.

²⁵ Por. D. XXIII, c. 22, 32; D. XLI, c. 8; C. XVII, q. 4, c. 25; C. XXI, q. 4, c. 1—5; c. 15, X, I, 6; c. 4, 5, 7, X, III, 1; c. 1, 2, 3, 5, X, V, 9; c. 25, 45, X, V, 39;

sienia duchownych święceń mniejszych do stanu świeckiego przewidział papież Pius IX²⁶. W wypadku popełnienia przez nich przestępstwa bigamii tracili przywileje duchownych „ipso iure” i podlegali władzy świeckiej, a pod karą anathemy zabronione im było nosić tonsurę oraz szaty duchowne²⁷.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Według Kodeksu prawa kanonicznego wymiar degradacji werbalnej może być dokonany wyłącznie w sądzie duchownym, po przeprowadzeniu procesu karnego. Prawodawca w kanonie 1576 § 1, 2-o stawia tylko jeden wymóg, dotyczący składu trybunału. W myśl tego kanonu, wyrok orzekający degradację werbalną winien być wydany przez trybunał kolegialny, w składzie pięciu sędziów. Innych warunków prawodawca nie przewiduje, w szczególności specjalnych kwalifikacji od sędziów nie wymaga ani też posiadania jakichś godności lub piastowania urzędów, poza urzędem sędziego. W ten sposób prawodawca, w pewnym sensie, nawiązuje do dawnego prawa, ustalając sąd kolegialny działający w imieniu ordynariusza (kan. 1572 § 1). Kodeks autorytatywnie rozstrzyga, że obowiązuje zasada większości a nie jednomyślności (kan. 1577 § 1)²⁸.

²⁶ *Sext.* III, 2, 1; *Clem.* III, 1, 2;

Conc. Trident., ses. XIV, cap. 6 *de ref.* ses. XXII, cap. c. 1 *de ref.*: ses. XXIV, c. 12 *de ref.*

Benedictus XIV, *De synod. dioec.* lib. V, cap. 12, n. 1, 2, 3; lib. XII, cap. 3, n. 3, 4.

²⁶ *Decretum Pii IX*, 20 sept. 1860, A. S. S., III, 433.

²⁷ Por. *Sext.* I, 12, 1: „Altercationis antique dubium praesentis declarationis oraculo decidentis, bigamos omni privilegio clericali declaramus esse nudatos, et coërcitioni fori saecularis addictos, consuetudine contraria non obstante. Ipsis quoque sub anathemate prohibemus deferre tonsuram vel habitum ecclesiasticum”.

Wernz F., *Jus decretalium*, II, n. 227.

²⁸ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 410, n. 361;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 1, n. 12, 18;

Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 305, n. 499;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 236, n. 92;

Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, 263, n. 1836;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, col. 1072.

Konieczność przeprowadzenia procesu karnego wyklucza możliwość wymiaru degradacji werbalnej w postępowaniu karno-administracyjnym (kan. 2225, 1933 § 4). Nie może ordynariusz zastąpić tej kary naganą sądową (kan. 1948, 1-0) ani sąd zawiesić wykonanie tej kary, czyli zastosować skazanie warunkowe (kan. 2288)²⁹.

3. Podmiot

A. Dawne prawo

W dawnym prawie obowiązywała zasada, że karze degradacji werbalnej podlegają ci wszyscy, na których może być wykonana kara degradacji realnej, ponieważ degradacja werbalna jest przygotowaniem i warunkiem koniecznym tej ostat-

²⁹ Po wydaniu Kodeksu prawa kan. wymiar kary degradacji, duchownym święceń mniejszych, z punktu widzenia praktycznego posiada mniejsze znaczenie. Kodeks praw. kan. nie przewiduje obecnie duchownych święceń mniejszych, którzyby przez całe życie poprzestali na przyjęciu tylko tychże święceń. Według obowiązującej dyscypliny kościelnej, duchowny święceń mniejszych zazwyczaj mieszka w seminarium duchownym, jako alumn i zmierza do uzyskania święceń wyższych. Będąc w seminarium duchownym trudno przypuszczać, ażeby popełnił przestępstwo, za które Kodeks przewiduje degradację. Po opuszczeniu seminarium i zdjęciu szat duchownych (kan. 136 § 3), czy to z własnej woli, czy na wniosek i polecenie przełożonych (kan. 211 § 2), z punktu widzenia Kodeksu praw. kan. duchowni święceń mniejszych są przyrównani osobom świeckim i jako świeccy są traktowani. W wypadku popełnienia przez nich przestępstwa zasługującego na karę degradacji, podlegają kompetencji władzy świeckiej i przez nią są sądzeni i karani. Kościół nie ma w takim wypadku potrzeby uprzedniego wydawania wyroku degradacji, ażeby dalej mogli ich ścigać sądy świeckie.

Por. Decr. Piusa IX, 26 Sept. 1860, A. S. S., III, 433;

Wernz F., VI, 140, 141, n. 135;

Benedykt XIV, *De synod. dioec. lib. IX*, cap. 6, n. 7;

Kober F., *D. Deposit...*, 246, 260 sq.

Odnośnie karno-administracyjnego wymiaru kar, por.: Roberti F., *De delictis et poenis*, I, pars II, 292—301;

Myrcha M., *Administracyjny wymiar kar w Kościele, Polonia Sacra* 1956, Nr 1—2, 125—150.

niej. Z tej racji, że karze degradacji realnej podlegali wszyscy duchowni, począwszy od tonsurzystów a skończywszy na biskupach, nie wyłączając godności kardynalskiej, wymienionym osobom zawsze można było wymierzyć karę degradacji werbalnej, oczywiście, jeśli popełnili przestępstwo, za które prawo przewidywało karę degradacji realnej, o czym będzie mowa dalej³⁰. Zasady tej, aczkolwiek w wyraźny sposób nie wypowiedziało dawne prawo, a co więcej, papież Bonifacy VIII w owym zarządzeniu w ogóle nie wymienia biskupów, to niemniej łatwo ją ustalić na podstawie ogólnych przepisów prawa kanonicznego³¹. Pominiecie biskupów w dekretach Bonifacego VIII, odnośnie kary degradacji, da się wytłumaczyć tym, że papieżowi przedłożona była kwestia degradacji tylko duchownych podległych biskupowi i z tej racji odpowiedź papieska została ściśle ograniczona do zagadnienia postawionego w pytaniu. Podobnie postępuje i sobór Trydencki, gdzie przy wyliczaniu osób podległych tej karze poprzestaje na kapłanach, a pomija milczeniem biskupów³². Stanowisko soboru Trydenckiego łatwo zrozumieć, gdy się zważy, że zadaniem tegoż było wydanie prawa dla wypadków przeciętnych, podległych kompetencji biskupa. Degradacja biskupów należy do wypadków bardzo rzadkich, a ponadto wszystkie sprawy karne biskupów zostały zastrzeżone papieżowi już od XII wieku, a więc w dość odległym czasie przed soborem Trydenckim. Nie zachodziła więc potrzeba regulowania tej sprawy na tymże soborze³³.

³⁰ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 138, n. 129;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 1, n. 12, 18;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, 1. V, tit. 37, n. 143;

Hinschius F., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, 567.

³¹Por. *Sext.* V, 9, 2.

³² Por. *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 4 de ref.

³³ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 140, n. 135;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 412, n. 362;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, 365;

Kober F., *D. Deposit.*, 237 sq.;

Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, § 93;

Jombart É., *Dégradation*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego, odnośnie kary degradacji werbalnej, nie ustala specjalnej zasady.

Wchodzi tu więc w grę zasada ogólna, wyrażona w kan. 2226 § 1:

„Poenae adnexae legi aut praecepto obnoxius est qui lege aut praecepto tenetur, nisi expresse eximatur”.

Karze zagrożonej ustawą lub nakazem podlega ten, kto jest obowiązany do zachowania nakazu lub ustawy, o ile nie jest wyraźnie wyjęty. Kara stanowi bowiem sankcję ustawy. Kto więc nie podlega ustawie, z natury rzeczy nie może jej przestąpić, ani też ponieść kary.

Wyjątek od tej zasady przewiduje prawodawca w kan. 2227 § 2, w myśl którego kardynałowie wyjęci są spod prawa karnego, chyba że ustawa ich wyraźnie wymienia. Odnośnie kardynałów, w Kodeksie nie tylko zostaje potwierdzony dawny przepis, o wyjęciu ich spod kar „latae sententiae”, suspensy i interdyktu, ale co więcej, w ogólny sposób uwalnia ich prawodawca od wszelkich kar poprawczych i odwetowych „latae vel ferendae sententiae”, jakie przewiduje Kodeks prawa kanonicznego, chyba że wyraźnie będzie zaznaczone, że tego rodzaju kara dotyczy także kardynałów³⁴.

Stosując powyższy wyjątek do kary degradacji stwierdzić należy, że w żadnym z kanonów, w których przewidziana jest ta sankcja karna, nie ma mowy o kardynałach. Wyraźnie Kodeks w prawie karnym wspomina o nich w dwóch wypadkach: w kan. 2332, mówiąc o przestępstwie apelacji do przyszłego soboru od ustaw, dekretów i zarządzeń papieskich, gdzie jako sankcja karna przewidziana tu jest ekskomunika „latae sententiae specialis modo reservata Sedi Apostolicae” oraz w kan. 2397, w myśl którego, jeśli ktoś wyniesiony do godności kardynalskiej odmówi złożenia przysięgi, o której jest mowa w kan. 234, „ipso facto” pozbawionym zostaje godności kar-

³⁴ Por. Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 89, n. 29; Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 249, n. 417.

dynalskiej na zawsze. Poza tymi dwoma kanonami wyraźnie wymienieni są kardynałowie w konstytucji Piusa XII „Vacantis Sede Apostolica” (kan. 2330), gdzie prawodawca ustanawia dziesięć ekskomunik „latae sententiae”, zastrzeżonych w szczególności sposób Stolicy Apostolskiej, za popełnienie przestępstwa przy wyborze papieża³⁵. We wszystkich wypadkach nie ma mowy o karze degradacji czy depozycji. Stosując więc ściśle przepis kanonu 2227 § 2 należałoby powiedzieć, że kardynałom nie może być wymierzona kara degradacji, chociażby popełnili przestępstwo, za które Kodeks prawa kanonicznego przewiduje tego rodzaju sankcję karną. Popełnienie przez kardynałów przestępstwa, ściganego sankcją degradacji, teoretycznie rzecz biorąc, jest zawsze możliwe, choćby na przykład przestępstwo apostazji, schizmy (kan. 2314 § 1), lub czynnego znieważenia papieża (kan. 2343 § 1). Ścisła interpretacja kanonu 2227 § 2 prowadzi do absurdu. Stąd, moim zdaniem, takiego wniosku nie możemy wyciągnąć, już choćby z tej racji, że kardynałowie podlegają prawu kanonicznemu, co jasno wynika z kanonów 12, 13 § 1 i kanonu 2227 § 2, w których zaznaczone jest, że nie podlegają oni prawu karnemu, a więc „a contrario” podlegają wszystkim innym ustawom kościelnym. Ponadto niektóre kanony przewidujące karę depozycji czy degradacji, zawierają prawo Boże naturalne lub pozytywne, np. kanon 2314 § 1, które obowiązują wszystkich ludzi. Trudno przypuścić, ażeby Kościół ustanawiając sankcję karną dla ochrony prawa Bożego, chciał wyjąć spod tej sankcji pewną grupę ludzi. Postępując w ten sposób, Kościół jeśli nie zachęcałby do przekraczania tych ustaw, to przynajmniej nie utrudniałby, o co nie wolno posądzać prawodawcy. Stąd, moim zdaniem, należy przyjąć, że kara depozycji czy degradacji może być wymierzona kardynałom, oczywiście przez papieża (kan. 2227 § 1, i kan. 1557 § 1, 2-o), jeżeli popełnią przestępstwo, za które przewidziana jest tego rodzaju sankcja karna w prawie kanonicznym. Skoro może im być

---

³⁵ A. A. S. 1946, XXXVIII, 63; Por. Const. Pii PP X „Vacante Sede Apostolica”, 25 Decembris 1904, *Codex Juris Canonici*, Romae 1926, Document I.

wymierzona kara, to wynika stąd, że kardynałowie podlegają prawu karnemu, a wobec tego jest nieodpowiednia konstrukcja kanonu 2227 § 2. W tymże kanonie, zamiast „*sub lege poenali*”, winno być „*sub poenae latae sententiae*”. Wówczas kardynałowie nie podlegaliby karom „*latae sententiae*”, za wyjątkiem wypadków, w których wyraźnie są wymienieni. W dwóch wypadkach, jak widzieliśmy wyżej, zaznacza prawodawca, że podlegają karom „*latae sententiae*”. Sąd wniosek, że innym karom „*latae sententiae*” nie podlegają.

Podlegają natomiast karom „*ferendae sententiae*”. Wymiar tych kar jest zastrzeżony wyłącznie papieżowi, na co wskazuje kanon 1557 § 1, 2-o i kan. 2227 § 1. Trudno przypuścić, ażeby papież nie mógł wymierzyć kary „*ferendae sententiae*” kardynałom. Sprzeciwia się to kanonowi 218, w myśl którego papież jako najwyższy zwierzchnik w Kościele i następca św. Piotra, posiada najwyższą i pełną władzę jurysdykcyjną w całym Kościele, nad wszystkimi wiernymi. Uprawnienie papieża do wymiaru kardynałom wszelkich kar, a więc także depozycji i degradacji, czyni, że kardynałowie podlegają prawu kościelnemu (kan. 2226 § 1).

4. Podstawy wymiaru kary degradacji

A. Dawne prawo

Dawne prawo nie rozstrzygało w sposób wyraźny kwestii, czy kara degradacji może być wymierzona tylko za przestępstwa wyraźnie tą sankcją karną ścigane, czy także i za inne, oczywiście ciężkie, o ile ordynariusz wymiar tej kary uzna za słuszny. Stało się to powodem rozbieżności zdań wśród kanonistów.

Benedykt XIV, Kober, Lega, Wernz, stali na stanowisku, że wymiar kary degradacji mógł nastąpić tylko w wypadkach wyraźnie wskazanych przez prawo powszechne lub konstytucje papieskie, przyczym ustawa w wyraźny sposób winna stwierdzić, że przestępstwo jest zagrożone sankcją kar-

na degradacji³⁶. Pogląd ten podzielają wybitni kanoniści, jak to stwierdza Benedykt XIV i potwierdza ogólna praktyka sądowa. Z tej racji, zdaniem tegoż papieża, winien być przyjęty przez wszystkich biskupów i kanonistów³⁷.

Benedykt XIV, wylicza i omawia dziesięć przestępstw ściąganych sankcją degradacji, zaznaczając, że także niepoprawny duchowny może być karany degradacją³⁸. Ten ostatni wypadek, powołując się na prawo Dekretów, udowadnia w ten sposób, że Kościołowi nic już nie pozostało, poza wymierzeniem kary degradacji temu duchownemu, który karany poprzednio depozycją i ekskomuniką nie poprawia się, lecz coraz więcej pograża się w złem i staje się zgubą dla wielu ludzi³⁹.

Zdaniem Wernza następujące przestępstwa zagrożone były sankcją degradacji: 1) jawna i uporna herezja i apostazja od wiary⁴⁰, 2) fałszowanie dokumentów⁴¹, 3) podrabianie monet.

³⁶ Por. Benedictus XIV, *De synodo dioec.* lib. IX, c. 6, n. 7; Kober F., *D. Deposit.*, 730 sq.;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 141, n. 136;

Lega M., *De delictis et poenis*, 282, 283, n. 209.

³⁷ Por. Benedictus XIV, *De synod. dioec.* lib. IX, c. 6, n. 7: „ab hac regula, communi usu recepta, non recedat Episcopus etc.”.

Sole J., *De delictis et poenis*, 208, n. 292.

³⁸ Właściwie Benedykt XIV (1740—1758) przytacza słowa papieża Celestyna III. (1191—1198), który na pytanie, czy może władza świecka karać duchownych, przyłapanych na popełnieniu kradzieży, zabójstwa, krzywoprzysięstwa i innych przestępstw, papież odpowiada: „Consultationi tuae taliter respondemus quod, si clericus in quocumque ordine constitutus in furto, vel homicidio, vel periurio, seu alio mortali crimine fuerit legitime deprehensus atque convictus, ab ecclesiastico iudice deponendus est.

Qui si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet, deinde contumacia crescente anathematis mucrone feriri. Postmodum vero, si in profundum malorum veniens contempserit, quum ecclesia non habeat ultra quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per saecularem comprimendus est potestate ita, quod ei deputetur exsilium, vel alia legitima poena inferatur”; — c. 10, X, II, 1;

³⁹ Por. Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 7.

⁴⁰ Por. c. 9, X, V, 7: „...Praesenti nihilominus ordinatione sancimus, ut, quicumque manifeste fuerint in haeresi, si clericus est vel cuiuslibet religionis obumbratione fucatus, totius ecclesiastici ordinis

zgodnie z konstytucją Urbana VIII, „In suprema”, z dnia 13 listopada 1627 r. wyłącznie w granicach Italii⁴², 4) umyślne zabójstwo⁴³, 5) spędzenie płodu⁴⁴, 6) sodomia⁴⁵, 7) „Sollicitatio ad turpia” w sakramencie pokuty⁴⁶, 8) przestępstwo uzurpacji władzy święceń kapłańskich przez odprawianie Mszy św. i słuchania spowiedzi⁴⁷, 9) kradzież Hostii konsekrowanej⁴⁸.

---

praerogativa nudetur, et sic omni pariter officio et beneficio spoliatus ecclesiastico, saecularis relinquatur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendus...”

Przepis powyższy wydał papież Lucjusz III (1181—1185);

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 141, n. 136.

⁴¹ Por. c. 7, X, V, 20: „...Nos enim falsarios litterarum nostrarum, anathematis vinculo decernimus innodatos, statuentes, ut clerici, qui falsarii fuerint deprehensi, omnibus officiis et beneficiis ecclesiasticis perpetuo sint privati, ita, quod, qui per se falsitatis vitium secularisve persona quempiam Christianorum per dictos assassinos inculari potestati tradantur secundum constitutiones legitimas puniendi...” Powyższą sankcję karną ustanowił papież Innocenty III (1198—1216).

⁴² Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 141, n. 136.

⁴³ Por. *Sext.* V, 4, 1, § 2: „Sacri approbatione concilli statuimus, ut, quicumque princeps, praelatus seu quaevis alia ecclesiastica saecularisve persona quempiam Christianorum per dictos assassinos interfici fecerit vel etiam mandaverit... excommunicationis et depositionis a dignitate, honore, ordine, officio et beneficio incurrat sententias ipso facto... nullatenus alia excommunicationis vel depositionis seu diffidationis adversus eum sententia requiratur”.

Thesaurus C., *De poenis ecclesiasticis, v. Assassinum*;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 736;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 141, n. 136.

⁴⁴ Por. c. 5, X, V, 12: „Si aliquis causa explendae libidinis vel odii meditatione homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere, vel nasci soboles, ut homicida teneatur”.

Syxtus V (1585—1590), Const. „*Effrenatam*” 29 Octob. 1588;

Gasparri P., *C.J.C. Fontes*, I, 308, n. 165;

Gregorius XIV, Const. „*Sedes Apostolica*”, 31 maii 1591, § 3;

Gasparri P., *C.J.C., Fontes*, I, 330, n. 173.

⁴⁵ Pius V, Const. „*Horendum*”, 30 aug. 1568, Gasparri P., *C.J.C. Fontes*, I, 229, n. 128.

⁴⁶ Benedictus XIV, *De synodo dioec.* lib. IX, cap. 6, n. 7.

⁴⁷ c. 2, X, V, 28; Clemens VIII, Const. „*Etsi alias*”, 1 Dec. 1601;

Przestępstwa, które w ustawie nie są wyraźnie zagrożone sankcją karną degradacji, chociażby były cięższe z punktu widzenia obiektywnego od wyżej wymienionych, nie może biskup karać karą degradacji, lecz winien zastosować normę zezwalającą na zwiększenie kary a przewidzianą w c. 10, X, II, 1⁴⁹. W ten sposób Wernz różni się od papieża Benedykta XIV⁵⁰ zezwalającego na ukaranie karą degradacji niepoprawnego duchownego, aczkolwiek w ustawie ta sankcja karna nie jest wyraźnie przewidziana⁵¹.

-
- Gasparri P., CJC. Fontes*, I, 357, n. 188;
 Urbanus VIII, Const. „*Apostolatus officium*”, 23 Mart., 1628,
Gasparri P., CJC. Fontes, I, 393, n. 207;
 Benedictus XIV, Const., „*Sacerdos in aeternum*”, 20 April, 1744, (num);
Gasparri P., CJC. Fontes, I, 813, n. 341.
 48 Innocent. XI, Const. „*Ad nostri Apostolatus*”, 12 Mart. 1677,
Gasparri P., CJC. Fontes, I, 479, n. 250;
 Alexander XIII, Const. „*Cum alias*”, 22 Dec. 1690, *Gasparri P., CJC. Fontes*, I, 448, n. 255;
 Benedictus XIV, Const. „*Ab augustissimo*”, 5 Mart. 1744,
Gasparri P., CJC. Fontes, I, 810, n. 340;
 Por. także Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiast.*, I, V, tit. 37, n. 143;
 Kober F., *D. Deposit*, 736 sq.;
 Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, I, V, tit. 37, n. 37: „*Poenam degradationis imponi tantum in casibus a iure expressis*”;
 Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, Mainz, 1899 § 92;
 Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, § 239, 567—570.
 49 Por. c. 6, X, V, 27; c. 4, X, II, 1;
 50 Benedictus XIV, *De synod. dioec.*, lib. IX, cap. 6, n. 9 sq.;
 Kober F., *D. Deposition...*, 798 sq.;
 Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 3, 4, gdzie wylicza trzy wypadki uzasadniające karę degradacji;
 Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, I, V, tit. 37, n. 251 sq.;
 Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, I, V, tit. 37, n. 38;
 Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 142, n. 136.
 51 „*Implicite*” — sankcja ta jest zawarta przez oddanie sprawcy władzy świeckiej — „*per saecularem comprimendus est potestatem*”, c. 10, X, II, 1.

Przeciwny pogląd do poprzedniego wypowiada Sebastian Berardi⁵². Według tegoż autora, biskup może wymierzyć duchownemu karę degradacji za większe przestępstwa, chociażby kara nie była wyraźnie przewidziana w prawie powszechnym. Na uzasadnienie powyższej tezy przytacza argumenty zaczerpnięte z starożytnych Dekretalów⁵³.

Podobną opinię do Berardiego głosił Pirhing, że kara depozycji, poza przestępstwami wyraźnie wskazаныmi w prawie, może być wymierzona za każde inne przestępstwo ciężkie i niebezpieczne dla Rzeczypospolitej, jak zabójstwo kwalifikowane lub gdy duchowny jest niepoprawny⁵⁴.

Co więcej, nie brak było dawniej kanonistów, którzy sądzili, że za każde przestępstwo może być nałożona kara degradacji, o ile ustawy świeckie przewidują za nie karę śmierci. Na uzasadnienie powyższej tezy podawano argument, że w prawie kanonicznym brak jest odpowiedniej kary, która byłaby proporcjonalną do tak ciężkich przestępstw, ponieważ prawo kanoniczne nie przewiduje kary śmierci. Z tej racji winna być wymierzona degradacja i przekazanie sprawcy władzy świeckiej, celem sprawiedliwego pomżczenia przestępstwa⁵⁵.

Pogląd ten zwalczą Reiffenstuel powołując się na Fagnanusa i wysuwa następujące racje: prawo kanoniczne zna karę dożywotniego więzienia, która, w pewnym sensie, może być przyrównana karze śmierci, a nawet przewyższa ją su-

⁵² Berardi S., „*Commentaria in ius ecclesiasticum universum*, 1766.

⁵³ Z poglądem Berardiego polemizuje Lega M., *De delictis et poenis*, 283, n. 209, wykazując, że argumentacja autora jest błędna, ponieważ do końca XII w. nie było wyraźnej różnicy między depozycją a degradacją „a wyrażenie: przekazanie kurii świeckiej (*curiae saeculari*), o czym jest mowa w starożytnych dokumentach, oznacza „*collegium administratorum rei publicae*”;

Por. Sole J., *De delictis et poenis*, 208, n. 293.

⁵⁴ Pirhing E., *Jus can.*, 1674—1678, 1. V, tit. 37, n. 19: „*denique ob aliud crimen valde enorme et Reipublicae perniciosum, ut homicidium qualificatum, vel si clericus fuerit incorrigibilis et ruerit in profundum malorum*”.

⁵⁵ Por. Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 35 — 38.

rowością, w wypadku gdy ktoś jest skazany na dożywotnie więzienie o chlebie i wodzie⁵⁶.

Łagodniejsza jest kara, zdaniem tegoż autora, jeśli ktoś natychmiast utraci życie niż cierpiąc przez długie nieraz lata głód i pozbawienie wolności aż do końca swego życia, nie ma nadziei uwolnienia się z tej kary. Stąd, opowiada się Reiffenstuel za tezą, że kara degradacji może być wymierzona tylko za przestępstwa ścigane sankcją tejże kary. Pogląd ten uza-

---

⁵⁶ *Sext. V, 9, 3*: „*Quamvis ad reorum custodiam, non ad poenam carcer specialiter deputatus esse noscatur: nos tamen non improbamus, si subiectos tibi clericos confessos de criminibus seu convictos, eorum excessibus et personis, cetersique circumstantiis provida deliberatione pensatis, in perpetuum vel a tempus, prout videris expedire, carceri mancipes ad poenitentiam peragendam*”;

c. 27, X, V, 40; „*Pro illo vero falsario scelerato, quem ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, ut in perpetuum carcerem ad agendam poenitentiam ipsum includas, pane doloris et aqua angustiae sustentandum, ut commissa defleat, et flenda ulterius non committat*”.

Justynian postanowił, że diakoni i kapłani, którzy ośmieliliby się żenić po przyjęciu święceń, podpadają karze degradacji, ich związki małżeńskie mają uchodzić za nieprawne, a w związku z tym ich dzieci mają być uważane jako splodzone *ex iniustus aut nefarius nuptiis*, a stąd nie mają prawa do spadku.

Por. *Cod. Just., 1, 3, 47, De piscopis et clericis*: „*Idem A. Johanni pp. Sancimus, ut nemo episcopus ordinetur, nisi qui et alias idoneus ac bonus sit neque uxori cohabitare neque liberorum pater sit, sed pro uxore amplectatur sacrosanctam ecclesiam, liberorum autem loco totum Christianum orthodoxumque populum habeat, sciens ita ab initio de succesione religiosissimorum episcoporum nos constituisse eoque consilio legem emissam esse, et qui ea praetermittant vel praetermiserit omni episcopatu indignos esse. Qui etenim post hanc constitutionem nostram contra eius vim aliquos episcopos creare vel fieri conabuntur, neque episcopi erunt neque in sacris manebunt, sed iis eiecti aliis locum facient ordinatione diligenti et deo per omnia grata substituendis*”.

Przepisy te, z małymi tylko zmianami, znajdują się w kanonach synodu Trullańskiego z roku 692 (can. 6, 13).

Pelczar J., *Prawo małżeńskie katolickie z uwzględnieniem prawa cywilnego obowiązującego w Autstryj, w Prusach w Królestwie Polskim*, wyd. 3, Kraków 1890, 181, 182.

sadnia tym, że w wypadku gdy prawo świeckie przewiduje za pewne przestępstwa karę śmierci, to prawo kanoniczne zna inną karę, lżejszą od degradacji realnej i przekazania skazanego władzy świeckiej; karą tą jest — depozycja. I tak: za cudzołóstwo prawo rzymskie karze karą śmierci, prawo kanoniczne — depozycją oraz zatrzymaniem duchownego w klasztorze. Podobnie rzecz się ma z porwaniem (raptus), za które ustawy świeckie przewidują karę śmierci, prawo kanoniczne natomiast — karę depozycji, o ile to przestępstwo popełni duchowny.

Pogląd wyrażony przez Fagnanusa i Reiffenstuela popiera Wernz zaznaczając, że nie można sądzić, iż za każde przestępstwo karane przez władzę świecką karą śmierci, w Kościele można degradować duchownych i wydawać władzy świeckiej⁵⁷.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego rozstrzyga kwestię, ongiś sporną, w kanonie 2305 § 2. W myśl tegoż kanonu, karę degradacji można wymierzyć za przestępstwa, za które przewidziana jest w prawie degradacja jak też w wypadkach, w których duchowny deponowany i pozbawiony noszenia szat duchownych, na okres jednego roku, nie przestaje dawać wielkiego zgorzienia.

Kanon 2305 § 2: „*Haec poena ferri solummodo potest propter delictum in iure expressum, aut si clericus, iam depositus et habitu clericali privatus grave adhuc scandalum per annum praebere pergat*”.

W porównaniu z dawnym prawem, w szczególności z dwoma skrajnymi opiniami, Kodeks prawa kanonicznego wybiera drogę pośrednią. Przyjmuje zasadę prawa dawnego, że kara degradacji może być wymierzona tylko za przestępstwa za-

---

⁵⁷ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 141, dop. 264; Benedictus XIV, *De synodo dioec.* lib. IX, cap. 6, n. 7; Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 412, dop. 220.

grożone w wyraźny sposób, sankcją degradacji. Podziela w tym wypadku stanowisko zajęte przez Wernza, Benedykta XIV, Legę i innych kanonistów. Zasadę tę nie czyni bezwzględną, jak to nauczali Wernz, Lega, ale odstępuje od niej na rzecz opinii przeciwnej, wyrażonej przez Berardiego i innych. Nie podziela jednak w pełni tej skrajnie przeciwnej opinii, ponieważ nie ustala wyjątku w tej redakcji, że za każde inne ciężkie przestępstwo może być wymierzona ta kara, jak to chciał Berardi, lecz ogranicza się jedynie do niepoprawności (*incorribilitas*) duchownego, określając w ścisły sposób, kiedy zachodzi to przestępstwo. Ma ono miejsce, kiedy duchowny deponowany i pozbawiony prawa noszenia szat duchownych przez okres całego roku, powoduje swoim postępowaniem zgorzenie. Nawiązuje tu prawodawca do Benedykta XIV. Można śmiało powiedzieć, że w konstrukcji kanonu 2305 zawarzył pogląd tegoż papieża.

Wyrażenie „*solummodo*”, użyte w kanonie 2305 § 2 oznacza, że wyliczenie tu jest wyczerpujące a nie przykładowe, a więc wymiar tej kary może nastąpić tylko w wypadkach wyraźnie przewidzianych przez prawo.

Zgodnie z tą zasadą, degradacji ulega duchowny, który: 1) zapisał się lub publicznie przystąpił do sekty akatolickiej i mimo upomnień nie porzucił jej (kan. 2314 § 1, 3-o); 2) czynnie znieważył osobę papieża (kan. 2343 § 1); 3) popełnił zabójstwo (kan. 2354 § 2); 4) dopuścił się solicytacji przy spowiedzi (kan. 2368 § 1); 5) usiłował zawrzeć małżeństwo mimo wyższych święceń, a upomniany nie zerwał grzesznego związku (kan. 2305 § 3).

Poza wymienionymi wypadkami degradacja może być wymierzana, gdy duchowny deponowany i pozbawiony prawa noszenia szat duchownych przez cały rok nie przestaje dawać wielkiego zgorzenia (kan. 2305 § 2). Rok należy obliczać według przepisu kanonu 34 § 3, 3-o, od chwili uprawomocnienia się wyroku⁵⁸.

---

⁵⁸ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 410, n. 360; Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 235, 236, n. 92;

5. *Forma*

A. Dawne prawo

Degradacja werbalna w dawnym prawie pojęta była jako kara „ferendae sententiae”. Nie znajdujemy w prawie Dekretalów, jak i w późniejszych konstytucjach papieskich, żadnego przepisu, któryby wskazywał na zaciągnięcie tej kary „ipso iure”. Wymiar tej kary występował mocą wyroku skazującego, wydanego w uroczystej formie. Degradacja werbalna odróżniała się od depozycji tym, że ta mogła być karą „latae et ferendae sententiae”, podczas gdy degradacja — tylko karą „ferendae sententiae”, a ponadto formą wydania wyroku. Wyrok orzekający depozycję wydawany był „in forma simplici”, degradacji werbalnej — „in forma solemni”⁵⁹.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego nawiązuje do dawnego prawa, ustalając formę tej kary jako „ferendae sententiae”. Degradacja nie pojawia się w żadnym kanonie jako kara „latae sententiae”.

Wymiar degradacji występuje zawsze za pomocą wyroku skazującego, co do którego Kodeks nie przewiduje żadnych specjalnych postanowień, wobec czego obowiązują tu przepisy regulujące ferowanie wyroków w sądach kościelnych (kan. 1868—1877)⁶⁰.

Coronata, M.C.A., *Institutiones iuris canonici*, IV, 263, n. 1836;
Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 305, n. 409;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073;

Sole J., *De delictis et poenis*, 208, n. 294.

⁵⁹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 138, n. 130;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 1, n. 21;

Reiffenstuel A., *Jus canonic.*, lib. V, tit. 37, n. 33.

⁶⁰ Por. Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073;

Sole J., *De delictis et poenis*, 209, n. 295.

6. Skutki

A. Dawne prawo

W myśl dawnego prawa degradacja werbalna wywoływała takie same skutki, jakie były następstwem depozycji, z dołączeniem nowego, jakim było uprawnienie zastosowania degradacji realnej. Degradacja werbalna pojęta była w dawnym prawie jako kara subydiarna, upoważniająca do wymiaru degradacji realnej, której następstwem było wykluczenie ze stanu duchownego. Bez zasądzenia degradacji werbalnej, nie można było wymierzyć degradacji realnej. Stąd, jeżeli ustawa przewidywała depozycję, wówczas degradacja werbalna nie mogła być wymierzona, a to ze względu na zasadę, że degradacja realna mogła być stosowana tylko za przestępstwa wyraźnie zagrożone tą sankcją⁶¹.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego wymienia skutki degradacji werbalnej w kanonie 2305 § 1. Są nimi: *depozycja, pozbawienie na zawsze prawa noszenia szat duchownych, przeniesienie do stanu świeckiego*. Kodeks kumuluje tutaj skutki dwóch kar poprzednich i czyni je bardziej stałymi przez redukcję do stanu świeckiego. Obostrzenie polega na tym, że trudniej uzyskać dyspensę od Stolicy Apostolskiej, niż zwolnienie z depozycji lub innej kary. Zgodnie z kanonem 2305 § 3, wszystkie te skutki powstają z chwilą uprawomocnienia się wyroku i to bez jego wykonania.

W porównaniu z dawnym prawem Kodeks wprowadza tu zmianę. Z degradacji werbalnej czyni karę samodzielną

⁶¹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 138, n. 131;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 1, n. 18;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 32;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, § 299, 566, 567.

i przyznaje jej takie same skutki, jakie wywołuje degradacja realna. Dziś przeto różnica między obydwoma rodzajami degradacji jest tylko akcydentalna, podczas gdy w dawnym prawie była istotna⁶².

Zgodnie więc z kanonem 2305 § 1, duchowny degradowany nie tylko traci wszystkie urzędy, beneficja oraz obowiązki i inne zajęcia kościelne jakie posiadał oraz staje się niezdolnym do osiągnięcia ich w przyszłości, lecz ponadto zostaje wykluczony ze stanu duchownego i pozbawiony na zawsze prawa noszenia szat duchownych, tracąc jednocześnie przywileje stanu duchownego.

Degradowany nie zostaje jednakże zwolniony z obowiązków wynikających z przyjętych święceń. Stąd, ciąży na nim nadal obowiązek zachowania celibatu. Do publicznego odmawiania brewiarza nie jest zobowiązany z mocy urzędu, którego został pozbawiony, ani z racji uroczystej profesji, ponieważ został przeniesiony do stanu świeckiego. Zgodnie z dawnym prawem zobowiązany był do prywatnego odmawiania brewiarza⁶³. Na podstawie Kodeksu prawa kanonicznego kwestia ta jest wątpliwą, co się uwidacznia z porównania kanonu 135 z kanonem 213⁶⁴.

Po degradacji werbalnej, w myśl dawnego prawa, następowała degradacja realna, z wydaniem osoby degradowanej w ręce władzy świeckiej, której sędzia wymierzał karę śmier-

⁶² Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 410, n. 360; Coronata M. C. A., *Instit. iuris canonici*, IV, 263, n. 1836; Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 235, n. 92; Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, n. 499; Sole J., *De delictis et poenis*, 208, n. 294; Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072, 1073.

⁶³ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 144, n. 138 i dop. 283; Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VI, 416, n. 366 i dop. 235; Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 235, n. 92.
⁶⁴ Por. Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 304, 305, n. 499; Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073;

Cocchi G., *Comm. in Cod.*, VIII, 202, dop. 3.

ci, ewentualnie inną karę, zgodnie z przepisami ustaw państwowych⁶⁵. Obecnie, w myśl Kodeksu prawa kanonicznego, degradacja werbalna jest samodzielną karą i niekoniecznie ma pociągać za sobą wymiar degradacji realnej⁶⁶.

II. Degradacja realna

1. Pojęcie

A. Dawne prawo

Degradacja realna w dawnym prawie często była określana tylko mianem degradacji. Polegała ona na uroczystym wykonaniu wydanego wyroku degradacji werbalnej, przy zachowaniu obrzędów i ceremonii przewidzianych przez prawo kanoniczne. Mocą tej kary duchowny zostawał pozbawiony na zawsze prawa wykonywania wszystkich czynności władzy święceń, ponadto urzędów, beneficjów kościelnych, a także przywilejów „*canonis et fori*” i o ile to jest możliwe, przeniesiony do stanu świeckiego, przy zachowaniu jednak obowiązków z przyjętych święceń, to jest zachowania celibatu i odmawiania brewiarza⁶⁷.

⁶⁵ Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 281, n. 208;

Wernz F., *Jus decretalium* 139, n. 132;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 32.

⁶⁶ Por. Wernz-Vidal, VII, 410, 411, n. 360;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073, 1074.

⁶⁷ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 139, n. 133;

Hinschius P., *System des kathol. Kirchenrechts*, V, § 563, 564;

Lega M., *De delictis et poenis*, 280, n. 208: „*Degradatio autem non tantum clericum perpetuo privat officio, beneficio, et ad quaecumque officia et beneficia reddit inhabilem; sed eum, praeterea, obnoxium facit laico magistratui a quo, post degradationem, quocumque privilegio clericali exutus iudicatur et condemnatur quasi laicus, ut non secus ac laici homines poenas sustineant quae sunt eius sceleri a iure constitutae*”;

Por. Suarez F., *De cens. disp. XXX*, sect. 1, n. 22;

Nazywano ją także „*depositio*”, por. Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, I, V, tit. 37, n. 32.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego określa degradację realną w kanonie 2305 § 3.

Kanon 2305 § 3. „*Alia est verbalis seu edictalis, quae sola sententia irrogatur, ita tamen ut omnes suos effectus iuridicos statim habeat sine ulla executione; alia realis, si servantur sollemnia praescripta in Pontificali Romano*”.

Zgodnie z kanonem 2305 § 3 degradacja realna ma miejsce wówczas, gdy przy wymiarze tejże kary zachowuje się obrzędy podane w Pontyfikale Rzymskim.

2. Podstawa wymiaru degradacji realnej

A. Dawne prawo

W prawie Dekretałowym obowiązywała ta sama zasada, którą omówiliśmy przy rozpatrywaniu degradacji werbalnej. Właściwie dawne prawo rozstrzygało tę kwestię pod kątem widzenia degradacji realnej i zezwalało na wymiar degradacji werbalnej, w tych samych wypadkach, ponieważ wymiar degradacji werbalnej był koniecznym warunkiem usprawiedliwiającym zastosowanie degradacji realnej⁶⁸.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Odnosnie podstaw wymiaru degradacji realnej, prawodawca ustala tę samą zasadę, jaka obowiązuje przy wymiarze degradacji werbalnej. Jest nią postanowienie kanonu 2305 § 2, w myśl którego degradację realną można wymierzyć za przestępstwa, w wyraźny sposób zagrożone sankcją degradacji, jak też w wypadkach, gdy duchowny deponowany i pozbawiony

⁶⁸ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 141, n. 136;

Benedictus XIV, *De synod. dioec. lib. IX, cap. 6, n. 7*;

Kober F., *D. Deposit.*, 730 sq.;

Lega M., *De delictis et poenis*, 282, 283, n. 209;

Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, § 92;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 537, n. 36, 38.

prawa noszenia szat duchownych, przez przeciąg jednego roku nie przestaje dawać wielkiego zgorszenia⁶⁹.

3. Władze uprawnione do wymiaru kary

A. Dawne prawo

Według dawnego prawa, kompetentnym do wymiaru kary degradacji realnej duchownym święceń wyższych był ordynariusz miejscowy, posiadający sakrę biskupią i kanonicznie intronizowany⁷⁰. Właściwy biskup mógł do tej czynności delegować innego biskupa, posiadającego oczywiście sakrę⁷¹. Sobór Trydencki wykluczył od wymiaru tejże kary wikariusza generalnego⁷². Wikariusz kapitulny, po wydaniu wyroku skazującego na degradację werbalną, mógł jedynie przez biskupa konsekrowanego wykonać depozycję realną⁷³. Przełożeni za-

⁶⁹ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 413, 414, n. 364; Hinschius P., *System des kath. Kirchenrechts*, V, § 299, 565; Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 236, n. 92; Sole J., *De delictis et poenis*, 208, n. 294; Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 305, n. 499; Jombart E., *Dégradation*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073.

⁷⁰ Por. *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 4 de ref;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 139, m. 134;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 411, n. 362.

⁷¹ Por. c. 9, X, III, 40;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, l. I, tit. 29, n. 84;

Suárez F., *De cens.*, disp. 30, sect. 1, n. 18;

Kober F., *D. Deposit.*, 335, sq.;

Reiffenstuel A., dz. c., lib. V, tit. 37, n. 40: „Degradatio realis videtur actus ordinis episcopalis, consequenter non nisi ab Episcopo consecrato fieri potest”; także n. 45.

⁷² *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 4 de ref.: „Et per se ipsum etiam ad actualem adque solemnem degradationem ab ipsis ordinibus et gradibus ecclesiasticis...”

⁷³ Por. *Sext.* I, 6, 42;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 139, dop. 257;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 411, dop. 214.

konni nie mogli na podstawie prawa powszechnego wykonać degradacji realnej, w stosunku do swoich podwładnych, chyba że posiadali specjalny przywilej udzielony im przez Stolicę Apostolską⁷⁴.

Według Pontyfikału Rzymskiego, przy dokonywaniu degradacji realnej przez biskupa diecezjalnego nie jest konieczna obecność innych biskupów⁷⁵. Ordynariusz może ich jednak zaprosić dla podniesienia znaczenia samego aktu degradacji. Spełniają oni wówczas rolę świadków. W miejsce biskupów mogą wystąpić inne osoby, to jest prałaci czy inni dygnitarze kościelni, którzy zgodnie z postanowieniem soboru Trydenckiego, mogą brać udział przy wymiarze degradacji werbalnej⁷⁶.

Zazwyczaj przy wykonywaniu degradacji realnej brał udział sędzia świecki, któremu biskup przekazywał degradowanego. Jednakże ani na podstawie prawa Dekretalów⁷⁷, ani Pontyfi-

⁷⁴ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 139, dop. 257;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 411, dop. 214;

Ferraris L., *Prompta bibliotheca*, v. *Degradatio*, n. 30;

Schmalzgrueber F., *Jus eccles.*, lib. V, tit. 37, n. 139, 142, 147;

Kober F., *D. Deposit.*, 335.

⁷⁵ Por. *Pontificale Rom.*, tit. *Degradationis forma*,; „et est notandum quod in hac executione sententiae non est necessaria coepiscoporum praesentia”;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 139, dop. 259;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, dop. 216;

Suarez F., disp. 30, sect. 2, n. 6;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...* 245;

Benedictus, XV, *De synod. dioec.* lib. IX, cap. 6, n. 5.

Niesłusznie więc wymaga Schmalzgrueber obecności innych biskupów lub opatów;

Por. Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiastic.*, lib. V, tit. 37, n. 148;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 45.

⁷⁶ Por. *Conc. Trident.*, ses. XIII, cap. 4 *de ref*;

Sext., V, 9, 2.

⁷⁷ Por. c. 27. X, V, 40;

Pontificale Roman., tit. „*Degradationis forma*”.

kału nie można ustalić, że do istoty degradacji realnej konieczna jest obecność władzy świeckiej⁷⁸.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego w kanonie 2305 § 3. przy wymiarze degradacji realnej domaga się zachowania obrzędów przewidzianych w Pontyfikale Rzymskim. Nie zawiera jednakże specjalnego postanowienia regulującego, kto może dokonać wymiaru tej kary. Z braku specjalnego przepisu wchodzi więc w grę ogólna zasada, wyrażona w kan. 1572 § 1, w myśl której sędzią dla wszystkich spraw w diecezji jest ordynariusz miejscowy. Ze względu na to, że przy wymiarze degradacji, zgodnie z kanonem 2305 § 3, mają być zachowane obrzędy podane w Pontyfikale Rzymskim, a wypełnić je może tylko biskup posiadający sakrę, dochodzimy do wniosku, że w Kodeksie prawa kanonicznego obowiązuje ta sama zasada, z jaką spotykamy się w dawnym prawie kanonicznym. Zgodnie z nią, kompetentnym do wymiaru kary degradacji realnej jest ordynariusz miejscowy posiadający sakrę biskupią, który do wykonania tej czynności może delegować innego biskupa (kan. 199 § 1).

4. Podmiot

A. Dawne prawo

W myśl Pontyfikału Rzymskiego podmiotem kary degradacji realnej może być każdy duchowny, począwszy od tonsurzysty a skończywszy na biskupach. Ryt degradacji duchownych ułożony jest w Pontyfikale Rzymskim według stopni święceń a nie jurysdykcji⁷⁹.

⁷⁸ Przeciwny pogląd wypowiada.

Kober F., *Die Deposition und Degradation...*, 246;

Wernz F., *Jus decretalium*, V, 140, n. 134;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 412, n. 362.

⁷⁹ Por. *Pontificale Romanum*, P. III: „Degradatio a prima tonsura”. „Degradatio ab ordine acolith”.

B. Kodeks prawa kanonicznego

Pontyfikat Rzymski nie znajduje się w sprzeczności z Kodeksem prawa kanonicznego, w myśl którego kościelnemu prawu karnemu podlegają wszyscy duchowni, nie wyłączając biskupów, jeśli chodzi o wymiar tej kary (kan. 13 § 1, 2226 § 1, 2227 § 2). Ze względu na to, że sprawy karne biskupów, nawet tytularnych, zastrzeżone są Stolicy Apostolskiej (kan. 1557 § 1, 3-o), to podmiotem wymiaru kary degradacji realnej dokonanej przez ordynariusza są duchowni święceń mniejszych i wyższych, z wykluczeniem biskupów, oczywiście, o ile popełnili przestępstwo, za które Kodeks prawa kanonicznego przewiduje tego rodzaju wymiar kary⁸⁰.

5. Forma

A. Dawne prawo

Forma i ryt degradacji realnej dokładnie zostały opisane przez Durandusa⁸¹. Następnie, aczkolwiek w pewnym skró-

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 140, n. 135;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 412, n. 363;

Suarez F., *De cen. disp.* 30, sect. 2, n. 2;

Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, § 93.

⁸⁰ Sobór Trydencki, ses. XXIV, c. 5 *de ref.* zastrzega Stolicy Apostolskiej wszystkie sprawy karne biskupów, nie wyłączając herezji: „Causae criminales graviore contra Episcopos, etiam haeresis, quod absit, quae depositione aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum summo Romano pontifice cognoscantur et terminentur”;

Kodeks prawa kan. w sposób ogólny zaznacza to samo w kan. 1557, § 1, 3-o: „*Ipsius Romani Pontificis dumtaxat ius est iudicandi in criminalibus Episcopos, etiam titulares*”;

Jeśli chodzi o wymiar kar, to samo stwierdza prawodawca w kan. 2227 § 1: „*Poena nonnisi a Romano Pontifice infligi aut declarari potest in eos de quibus in can. 1557 § 1*”.

⁸¹ Durantis G., *Speculum iuris*, lib. III, partic. 1, tit. de accus. § 2;

Por. Köber F., *Die Deposition und Degradation*,... 235;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 142, n. 137;

cie, zostały podane przez pap. Bonifacego VIII⁸², najszerszej jednak — w Pontyfikale Rzymskim⁸³.

B. Kodeks prawa kanonicznego

W myśl kanonu 2305 § 3, przy wymierzaniu kary degradacji realnej obowiązuje forma przepisana przez Pontyfikał Rzymski. Z tej racji, jeśli chodzi o formę, to nie zachodzi żadna różnica między dawnym prawem kanonicznym a Kodeksem prawa kanonicznego.

Miejszem wymiaru kary degradacji realnej, według Pontyfikału Rzymskiego, jest kościół lub plac poza kościołem. Zgodnie z tradycją i duchem prawa kanonicznego, w zasadzie wymiar ten winien odbyć się poza kościołem⁸⁴.

Obrzędy, przy wymiarze tej kary, w zasadzie streszczają się do zdjęcia szat liturgicznych z degradowanego duchownego, odebrania z rąk jego naczyń liturgicznych, otrzymanych przy udzielaniu mu święceń, obcięciu włosów i zgoleniu tonsury i w ten sposób przeprowadzenia jakby exsekracji⁸⁵.

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 412, n. 365;

Jombart É., *Dégradation*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1074.

⁸² *Sext.* V, 9, 2;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 45.

⁸³ *Pontificale Romanum*, tit. „*Degradationis forma*”, P. III.

⁸⁴ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 142, n. 137.

⁸⁵ Por. *Sext.* V, 9, 2: „*Clericus degradandus, vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas vel aliud instrumentum seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio suo sollemniter ministrare, ad Episcopi praesentiam adducatur, cui Episcopus publice singula sive sint vestes, calix, liber, seu quaevis alia, quae illi iuxta morem ordinandorum clericorum in sua ordinatione ab Episcopo fuerint tradita seu collata, singulariter auferat, ab illo vestimento seu ornamento, quod datum vel traditum fuerat ultimo, inchoando et descendo gradatim degradationem continuet usque ad primam vestem quae datur in collatione tonsurae. Tuncque redatur caput illius seu tondeatur, ne tonsurae seu clericatus vestigium remaneat in eodem. Poterit autem Episcopus in degradatione huiusmodi uti verbis aliquibus ad terrorem, illis oppositum quae in collatione ordinum sunt prolata*”.

Wszystko to dla zwiększenia zniesławienia karanego, jak i dla wywołania przerażenia wśród obecnych (prewencja ogólna)⁸⁶. W myśl Kodeksu prawa kanonicznego degradacja realna nie wywołuje dodatkowych skutków, w porównaniu z degradacją werbalną (kan. 2305 § 3).⁸⁷

Jeśli, po ukończeniu wszystkich ceremonii, zdegradowany duchowny przekazywany jest władzy świeckiej, to według Pontyfikatu Rzymskiego, biskup dokonywujący degradacji winien serdecznie i w sposób przekonujący wstawić się za zdegradowanym i prosić, ażeby mu, o ile to jest możliwe, nie wymierzono kary śmierci lub okaleczenia⁸⁸.

Powyższy przepis Pontyfikatu Rzymskiego zaczerpnięty został z prawa Dekretatów, gdzie po raz pierwszy pojawia się za pap. Innocentego III⁸⁹. Odpowiada on łaskawości Kościoła

⁸⁶ Obrzędy przy degradacji realnej odpowiadają ceremoniom przestrzeganim w prawie rzymskim przy wydalaniu z wojska, jak to zaznacza pap. Bonifacy VIII, w *Sext.* V, 9, 2: „qui militiae deservit armatae cui militaria detrahuntur insignia sicque a militia remotus castis reicitur, privatus consortio et privilegio militari”;

Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 281, 208.

⁸⁷ Por. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 414, n. 365;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 236, n. 92;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073, 1074.

⁸⁸ Por. C. 27, X, V, 40; „...eius est degradatio celebranda saeculari potestate praesente, ac pronuntiandum est eidem, quum fuerit celebrata, ut in suum forum recipiat degradatum, et sic intelligitur tradi curiae saeculari”.

Jeśli chodzi o pochodzenie terminologii „aliquem tradere curiae saeculari”, por. Benedictus XIV, *De synod. dioec. lib. IX, cap. 6, n. 6*;

Devoti J., *Institutiones*, lib. I, tit. 8 § 21, dop. 2;

Kober F., *D. Deposit.* 79 sq., 160 sq.;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 45;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 143, n. 137;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 414, n. 365;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1074;

Pontificale Rom., P. III, tit. „*Degradationis forma*”;

⁸⁹ Por. c. 27, X, V, 40;

Kober F., *Die Deposition und Degradation...* 249;

i zgodny jest z dawną praktyką biskupów. Nie został on zniesiony i przez pap. Bonifacego VIII, aczkolwiek wyraźnie o nim papież nie wspomina⁹⁰. W praktyce był przestrzegany zawsze, jak to stwierdza Durantis oraz potwierdza postępowanie z Hussem na soborze Konstancjeńskim⁹¹.

Jasnym jest, że w wypadku przekazania duchownego władzy świeckiej, ta ostatnia nie może prowadzić dochodzenia w kierunku, czy wymiar kary degradacji realnej był słuszny. Pochodzi to stąd, że wymiar kary degradacji jest wykonywaniem władzy jurysdykcji kościelnej oraz władzy święceń, w których to sprawach brak kompetencji władzy świeckiej jest absolutny⁹².

Inaczej natomiast przedstawia się sprawa, gdy chodzi o przestępstwo, za które duchownemu została wymierzona kara degradacji. Z punktu widzenia prawa kanonicznego nie stoi na przeszkodzie, ażeby sędzia świecki wytoczył proces i wydał nowy wyrok w sprawach, których przedmiotem rozważań są przestępstwa „mixti fori”, np. zabójstwo, a nie czuł się związanym wyrokiem sądu duchownego. Uzasadnienia powyższego dopatrywać się należy w przepisie kanonu 2198: „*delictum quod laedit utriusque societatis legem, ab utraque potestate puniri potest*”, w myśl którego obie władze są kompetentne do ścigania przestępstw, które naruszają ustawy obu społeczeństw, czyli inaczej są „mixti fori”. Sędzia świecki wszczyna w tym wypadku proces karny, według przepisów władzy świeckiej i sędzi wyłącznie przestępstwo, nie

⁹⁰ Sext., V, 9, 2.

⁹¹ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 143, dop. 274;
Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 415, dop. 227;
Kober F., *Die Deposition und Degradation*, 254 sq., 275, 269;
Suarez F., *De censuris*, disp. 47, sect. 1, n. 10.

⁹² Por. c. 2, 3, X, II, 1;

Pontificale Roman. P. III, tit. „*Degradationis forma*”;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, lib. V, tit. 37, n. 159;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 143, n. 137;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 415, n. 365;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 45.

przywłaszczając sobie uprawnień rozpatrywania ważności wyroku sądów kościelnych⁹³.

Jeżeli przestępstwo zasługujące na degradację jest wyłącznie przestępstwem kościelnym (*mere ecclesiasticum*), to sędzia świecki jest absolutnie niekompetentny w tej sprawie, a w związku z tym, nie może przeprowadzić procesu karnego według ustaw świeckich i wydać wyroku. Wyraźnie zaznacza to prawodawca w kanonie 2198: „*Delictum quod unice laedit Ecclesiae legen, natura sua, sola ecclesiastica auctoritas persequitur, requisito interdum, ubi eadem auctoritas necessarium et oportunum iudicaverit, auxilio brachii saecularis*”⁹⁴. W wypadku zwrócenia się władzy kościelnej do władzy świeckiej o pomoc i przychylnie ustosunkowanie się tej ostatniej, sędzia świecki winien przyjąć wyrok sądu duchownego i wykonać go, nie wchodząc w „*meritum*” sprawy, chyba że nieważność lub niesprawiedliwość tego wyroku byłaby oczywistą. Aczkolwiek sędzia świecki jest tu tylko egzekutorem wyroków kościelnych, to jednakże przysługuje mu prawo, jak zresztą każdemu innemu egzekutorowi kościelnemu, nie wykonania

⁹³ Por. *Sext.* II, 12, 2;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 143, n. 137;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 415, n. 365;

De Oliva, *De foro Ecclesiae*, P. II, q. 13, n. 13;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, lib. V, tit. 37, n. 160;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 51.

⁹⁴ Jeśli chodzi o dawne prawo, por: *Sext.* V, 2, 18;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 143, 144, n. 137;

Lega M., *De delictis et poenis*, 6—7, n. 8—10;

De Oliva, *De foro Ecclesiae*, P. II, q. 13, n. 1 sq.;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, lib. V, tit. 37, n. 161;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 50;

Co się tyczy Kodeksu praw. kan., por.: Roberti F., *De delictis et poenis*, I, pars I, 65, 66, n. 45;

Michiels G., *De delictis et poenis*, I; 124, 125;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 10—13, n. 3;

Coronata MCA, *Institutiones iuris canonici*, IV, 19—21, n. 1649;

Vermeersch-Creusen, *Epitome* III, 222, n. 385;

Sole J., *De delictis et poenis*, 208, n. 294;

Chelodi J., *Jus poenale*, n. 34;

wyroku niesprawiedliwego i nieważnego w sposób oczywisty⁹⁵.

6. Skutki

A. Skutki degradacji

O skutkach jakie wywołuje degradacja realna jest mowa w kanonie 2305 § 1. Są nimi: skutki wypływające z kary depozycji, pozbawienie na zawsze prawa noszenia szat duchownych oraz wykluczenie ze stanu duchownego i przeniesienie do stanu świeckiego. Kodeks prawa kanonicznego kumuluje tutaj skutki dwóch poprzednich kar i obostrza je w ten sposób, że trudniej uzyskać zwolnienie z kary degradacji niż z innych kar.

Depozycja, jak już widzieliśmy, powoduje: suspensę „ab officio”; niezdolność do wszystkich urzędów, beneficjów, godności, pensji i obowiązków kościelnych; pozbawienie urzędów, i beneficjów kościelnych, jakie ukarany posiada i to nawet tych, które stanowiły tytuł kanoniczny do jego święceń (kan. 2303 § 1).

Kara degradacji realnej wywołuje wszystkie wyżej wymienione skutki. Wymiar degradacji realnej polega na pewnym jakoby zatarciu święceń — na exordynacji, w rzeczy samej nie jest pozbawieniem przyjętych święceń. Niemniej jednak degradacja realna w pierwszym rzędzie dotyczy święceń i to w takich rozmiarach, jakie są następstwem kary depozycji. Z kanonu 2303 § 1 dowiadujemy się, że powoduje ona suspensę „ab officio”, to jest zakaz wykonywania czynności wypływających z władzy święceń. Ten sam skutek, jak już widzieliśmy, wywołuje kara degradacji werbalnej, jeśli chodzi o władzę święceń. Wynika stąd, że kara degradacji realnej właściwie nic nie wnosi, poza uroczystym ogłoszeniem tych skutków, jakie były następstwem kary degradacji werbalnej.

---

⁹⁵ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 143, 144, n. 137; Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 415, 416, n. 365.

To samo dotyczy skutków pozbawienia urzędów, beneficjów. Zostały one wywołane już mocą kary degradacji werbalnej; degradacja realna polega tylko na uroczystym ogłoszeniu pozbawienia tychże, a to celem wywołania większego przerażenia innych ludzi, a tym samym odstraszenia ich od popełniania tego rodzaju przestępstw. W porównaniu więc z karą degradacji werbalnej, degradacja realna nic więcej tu nie wprowadza, jeśli pominie się cel prewencji ogólnej, który tu wysuwa się na plan pierwszy⁹⁶.

B. Pozbawienie przywilejów duchownych i przeniesienie do stanu świeckiego

Z punktu widzenia Kodeksu prawa kanonicznego, degradacja realna nie pozbawia nawet przywilejów „*canonis et fori*” w wypadku, kiedy już poprzednio wymierzona była degradacja werbalna. Przywilejów tych już pozbawiła degradacja werbalna, a realna tylko w uroczysty sposób ogłasza pozbawienie tychże, przez degradację werbalną. Stąd, obecnie nie zachodzi żadna istotna różnica między degradacją realną a werbalną, poza nieistotnym ogłoszeniem, w formie uroczystej, o pozbawieniu przywilejów duchownych (kan. 2305 § 3) i przeniesieniu duchownego do stanu świeckiego.

Jeśli nie poprzedziła degradacji realnej, degradacja werbalna, co z punktu widzenia Kodeksu prawa kanonicznego jest możliwe, ponieważ obie kary są samodzielne i jedna nie jest podporządkowana drugiej, to degradacja realna wywołuje wszystkie wyżej wymienione skutki, o których jest mowa w kanonie 2305 § 1.

⁹⁶ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 144, n. 138;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 416, n. 366;

Reiffenstuel A., *Jus canonicum*, lib. V, tit. 37, n. 34;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 2, 7;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1072, 1073;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, § 299, 566—567.

W porównaniu z dawnym prawem zachodzi obecnie ta różnica, że degradacja realna, w wypadku gdy poprzedziła ją degradacja werbalna, zgodnie z kanonem 2305 § 3, nie wywołuje żadnych nowych skutków, poza uroczystym ogłoszeniem pozbawienia tychże już przez degradację werbalną. Inaczej natomiast przedstawia się sprawa w dawnym prawie, jeśli chodzi o skutek przeniesienia duchownego do stanu świeckiego a w związku z tym, pozbawienia go przywilejów „*fori et canonis*”. Według dawnego prawa duchowny tracił wymienione przywileje i zostawał wykluczony ze stanu duchownego dopiero na skutek wydania degradacji realnej⁹⁷. Skutku tego nie sprowadzała degradacja werbalna, jak to wyżej było powiedziane.

Ze względu na to, że wymiar kary degradacji realnej następuje w celu zwiększenia ciężarów i pomniejszenia honoru osoby nią dotkniętej, a nie celem zmniejszenia obowiązków wypływających z przyjętych święceń, wynika, że na degradowanym ciąży w dalszym ciągu obowiązek zachowania celibatu, czyli jest niezdolnym do zawarcia związku małżeńskiego, a ponadto ciąży na nim w zasadzie obowiązek odmawiania św. officjum⁹⁸. Mówię, w zasadzie, albowiem św. Kongregacja Soborowa trzykrotnie zapytywana, czy skazany na galery obowiązany jest do odmawiania brewiarza, nie udzieliła od-

⁹⁷ Por. *Sext.* V, 9, 2;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 144, n. 138;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 7, 8;

Lega M., *De delictis et poenis*, 281, 282, n. 208;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum* VII, 416, n. 366;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073, 1074.

⁹⁸ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 144, n. 138;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 416, n. 366;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 2;

Coronata M.C.A. *Institutiones iuris canon.*, IV, 263, n. 1836;

Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 235, n. 92;

Lega M., *De delictis et poenis*, 280, n. 208;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073.

powiedzi, pozostawiając kwestię otwartą. Podobnie postąpił papież Klemens XI, (1700—1721), któremu ta Kongregacja przedłożyła powyższą wątpliwość do rozstrzygnięcia⁹⁹. Niemniej zawile przedstawia się ta sprawa i dziś, co widać z porównania kanonu 135 z kanonem 213.¹⁰⁰

C. Infamia faktyczna

Dalszym skutkiem degradacji realnej jest infamia faktyczna. Wszyscy bowiem, którzy z powodu własnej winy nie mogą być dopuszczeni do kapłaństwa, uważani są za zniesławionych¹⁰¹. Ten, kto na skutek własnej winy został wydalony ze stanu duchownego, tym bardziej nie może w przyszłości być do niego dopuszczony i winien być uznany za zniesławionego, z powodu popełnienia tak ciężkiego przestępstwa. Z tej to już racji, duchowny zdegradowany staje się niezdolnym do przyjęcia święceń jeszcze nie posiadanych, jak też do urzędów i beneficjów kościelnych¹⁰².

Duchownemu degradowanemu i deponowanemu wolno w zasadzie przystępować do sakramentów św. W dawnym

⁹⁹ Por. Wernz F., dz. cyt., VI, 144, dop. 283, gdzie autor podaje dokładnie czas, w którym zwracano się do św. Kongr. Soboru, a mianowicie 18 sierpnia 1707 r., 18 sierpnia 1708 r. i 15 grudnia 1719 r.

Por. także Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 416, dop. 235; Ferraris L., *Prompta bibliotheca*, v. *Degradatio*, n. 9.

¹⁰⁰ Por. Vermeersch-Creusen, *Epitome III*, 305, n. 499.

¹⁰¹ Por. C. VI, q. 1, c. 2;

Kan. 2293 § 3;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 2.

¹⁰² Por. C. VI, q. 1, c. 2;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 144, 145, n. 138;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 416, 417, n. 366;

Jombart É., *Dégradation*, w *Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1073;

Jeżeli sprawca popełni przestępstwo zagrożone karą degradacji, z kan. 2314 § 1, 3-o, lub 2343 § 1, 2-o, to zaciąga także infamię prawną.

prawie określano ich mianem „reducti ad communionem laicalium”¹⁰³.

7. Dispensa i restytucja

A. Dispensa

Dyspensy i restytucji od kary degradacji werbalnej, jak i realnej, prawnie i ważnie wymierzonej może udzielić wyłącznie papież. Wyraźnie wskazuje na to kanon 212 § 2, jak i Pontyfikał Rzymski¹⁰⁴. Zasada ta dotyczy nie tylko duchownych, którym wymiar kary depozycji i degradacji zastrzeżony jest Stolicy Apostolskiej, ale także i duchownym degradowanym przez biskupa¹⁰⁵.

¹⁰³ Por. Lega M., *De delictis et poenis*, 281, dop. 3: „A communionem laicali” należy odróżnić od „communio peregrina”. Duchowny skazany na przyjmowanie Komunii św. sposobem „communio peregrina” nie był wyrzucony ze stanu duchownego, lecz z racji pokuty przyznawano mu prawa duchownego-podróżnego — clerici peregrini. Ci duchowni, jako nieznanani i nie posiadający „litteris formatis”, czyli „testimonialibus” nie byli dopuszczani do uczestnictwa w obrzędach świętych.

Por. Coronata M.C.A., *Instit. iur. can.*, IV, 263, n. 1836;

„De communionem laicali et peregrina” por. c. 62, Apost.;

Devoti J., *Jnst. can.*, lib. I, tit. 8 § 19, dop. 2;

Kober F., *D. Deposit.*, 38 sq.;

Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, IV, dop. 4 i 807, dop. 2, gdzie zwalcza naukę katolicką o nieusuwalnym charakterze święceń, przedstawioną przez Kobera, 1. 90 sq.;

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 121, dop. 140;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 393, dop. 120.

¹⁰⁴ Por. *Pontificale Romanum*, P. III, tit. *Degradationis forma*: „Post talem degradationem iuste et rite factam solus Romanus Pontifex cum tali dispensat”.

Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 145, n. 139;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 417, n. 367;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 10;

Schmalzgrueber F., *Jus eccl.*, lib. V, tit. 37, n. 140, 150;

Kober F., *D. Deposit.*, 284 sq.

¹⁰⁵ Por. kan. 212 § 2: „Clericus vero maior qui ad statum laicalem rediit, ut inter clericos denuo admittatur, indiget Sanctae Sedis licentia”.

B. Restytucja

Restytucja duchownego zdegradowanego nie polega na powtórnym udzieleniu mu święceń, ponieważ przez wymiar kary degradacji nie zostały one zniesione, lecz zawieszono zostało tylko prawo godziwego korzystania z władzy święceń. Wypada jednakże, ażeby to prawo było przywrócone w formie uroczystej, skoro w ten sam sposób zostało odebrane. W tym wypadku mogą być zastosowane analogiczne ceremonie, jakie są stosowane przy udzielaniu święceń¹⁰⁶.

W wypadku gdy zdegradowany duchowny apelował i w apelacji wygrał, wykazując swoją niewinność, wówczas winien być restytuowany, a w związku z tym powinno mu być przywrócone prawo korzystania z władzy święceń. Restytucji może dokonać biskup, ponieważ nie ma ona nic wspólnego z dyspensą. Wyrok skazujący niesprawiedliwie na karę degradacji, w apelacji został uchylony, wobec czego nie zachodzi potrzeba zwracania się o dyspensę do papieża. Powyższe rozumowanie opiera się na Pontyfikale Rzymskim, gdzie „a contrario” taki wniosek można wyciągnąć z twierdzenia, że w wypadku ważnego i sprawiedliwego wymiaru kary degradacji, dyspensy udziela jedynie papież¹⁰⁷.

Tymbardziej konieczna jest zgoda *Stolicy Apost.*, ażeby przyjąć z powrotem do stanu duchownego tego, który został zeń usunięty.

Por. Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, 304, 305, n. 499; Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 237, n. 92;

Coronata, M. C. A. IV, 263, n. 1836: „Ordinarius nequit a degradatione dispensare”;

Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canonique*, IV, 1074: „Quel que soit l'amendement du coupable, seul le Saint — Siege peut le reintroduire dans le clerge” (can. 212 § 2).

¹⁰⁶ *Pontificale Romanum*: l. c. „Si degradatio iniusta vel nulla inveniatur, tunc non solum verbo, sed etiam facto secundum ea quae praemissa sunt, dispensatio et restitutio fiat, et insignia sibi detracta sigillatim et sollemniter ei coram altari restituantur”.

¹⁰⁷ *Episcopus, presbyter, aut diaconus a gradu suo iniuste deiectus, si in secunda synodo innocens inveniatur, non potest esse quod fuerat nisi gradus amissos recipiat coram altari de manu Episcoporum: si Episcopus est, orarium et baculum, et annulum; si presbyter, orarium*

Z identycznym przepisem spotykamy się już na IV synodzie w Toledo w r. 633¹⁰⁸, na którym postanowiono, że w wypadku gdyby niesprawiedliwie został pozbawiony prawa korzystania z przyjętych święceń: biskup, prezbiter lub diakon, a na następnym synodzie wykazano ich niewinność, żaden z nich nie może wcześniej korzystać z władzy święceń, zanim nie będzie mu przywrócone to prawo przez biskupów, wobec ołtarza. Przywróceniu tegoż towarzyszyły pewne ceremonie, polegające na wręczeniu odpowiednich przedmiotów. I tak. Jeśli to był biskup, otrzymywał mszał, pastorał i pierścień; kapłan — mszał i ornat; diakon — mszał i albę; subdiakon — patenę i kielich. W ten sposób przy restytucji pozostałych święceń wręczano te przedmioty, które duchowni otrzymują przy święceniach.

Od XIII wieku wymiar kary degradacji realnej wychodzi z użycia w Kościele. W tym okresie nie spotykamy żadnego wypadku nałożenia przez biskupów tejże kary¹⁰⁹. Inaczej natomiast, jeśli chodzi o degradację werbalną. Kara ta jest w dalszym ciągu stosowana w praktyce sądownictwa kościelnego, nie wyłączając okresu nam najbliższego. I tak. Św. Kongregacja, św. Officjum, w dniu 12 lipca 1916 r. przeniósła do stanu świeckiego kapłana Antoniego Caccavari¹¹⁰, podobną deklarację wydała ta sama kongregacja w 1931 r.¹¹¹. W aktach *Apostolicae Sedis* z 1923 r. został opublikowany wyrok degradacji wydanej, zgodnie z kanonem 2305, przez najwyższy trybunał św. Kongregacji, św. Officjum, na kapłana Tomasza

---

et planetam; si diaconus, orarium et albam; si subdiaconus, patenam et calicem. Sic et reliqui iradus in reparatione sua recipient ea quae, cum ordinarentur perceperant” — C. XI, q. 3, c. 65.

108 Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 145, n. 139;

Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, 417, n. 367;

Suarez F., *De censuris*, disp. 30, sect. 2, n. 10;

Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum*, lib. V, tit. 37, n. 150.

109 Por. Jombart É., *Dégradation, w Dictionnaire de droit canique* IV, 1072;

Pellé P., *Le droit pénal de l'Église*, Paris, 1937, 180;

110 A. A. S. 1916, VIII, 316.

111 A. A. S. 1931, XXIII, 332.

Sasso i Gerarda Cavallo de Francavilla Fontana¹¹². Ta sama Kongregacja św. Officjum, wydała wyrok skazujący na degradację werbalną — „in contumacia degradatione edictali cum omnibus iuris effectibus”, na kapłana Geysa Wiktora Boross¹¹³. Ponadto św. Officjum, dekretem z dnia 8 listopada 1930 r., ogłosiło kapłana Józefa Turnel ekskomunikowanym, nietolerowanym (vitandus) i wymierzyło mu karę degradacji werbalnej — „eundem etiam degradationis poenae cum omnibus iuris effectibus subicii”¹¹⁴. Podobnie w dniu 29 lipca 1933 r. ta sama Kongregacja św. Officjum wydała dekret skazujący kapłana Prospera Alfaric, ogłaszając go jednocześnie ekskomunikowanym nietolerowanym (vitandus)¹¹⁵.

BIBLIOGRAFIA

1. Bączkowiec-Baron-Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, wyd. 3, III, Opole, 1958.
2. Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, *De delictis et poenis*, Taurini-Romae 1938;
3. Chelodi J., *Jus poenale*, Tridentini 1920;
4. Claeys Bouuaert F., *Déposition*, *Dictionnaire de droit canonique*, Paris 1949, IV, col. 1153—1160;
5. Cocchi G., *Commentarium in Codicem iuris canonici*, VIII, Taurinorum-Augustae 1925;
6. Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, *De delictis et poenis*, ed 4, Taurini-Romae 1955;
7. Devoti J., *Institutionum canonicarum libri 4*, Romae 1846;
8. Engel L., *Collegium universi iuris canonici*, Salisburgi 1770;
9. Ferraris L., *Bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica, ed. novissima*, Romae 1886;
10. Hinschius P., *System des katholischen Kirchenrechts*, V, Berlin 1895.
11. Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, Mainz 1899;
12. Jombart É., *Dégradation*, *Dictionnaire de droit canonique*, Paris 1949, IV, col. 1071—1074;

¹¹² A. A. S. 123, XV, 152, 449.

¹¹³ A. A. S., 1931, XXIII, 331.

¹¹⁴ A. A. S., 1930, XXII, 519, n. 3;
A. A. S., 1933, XXV, 333.

¹¹⁵ Por. Berutti Ch., *Institutiones iuris canonici*, VI, 236, 237.

13. Kober F., *Die Deposition und Degradation nach den Grundsätzen des kirchlichen Rechts*, Tuebingen 1867.
14. Lega M., *Praelectiones in textum iuris canonici. De delictis et poenis*, ed. 2, Romae 1910, n. 207—215;
15. Pellé P., *Le droit pénal de l'Église*, Paris 1939;
16. Pichler V., *Jus canonicum nova methodo explicatum*, Dilingae 1675;
17. Phillips G., *Kirchenrechts*, ed. 3, Regensburg 1855;
18. Reiffenstuel A., *Jus canonicum universum*, Monachii 1714;
19. Schmalzgrueber F., *Jus ecclesiasticum universum*, Romae 1844;
20. Sole J., *De delictis et poenis*, Romae 1920;
21. Stremmer J., *Traité des pénes ecclésiastique*, Prais 1860;
22. Suarez F., *De censuris*, Moguntiae 1606;
23. Thesaurus-Giraldi, *De poenis ecclesiasticis praxis absoluta et universalis*, Romae 1831;
24. Thomassinus L., *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*, Lucae 1788;
25. Vacandard É., *Déposition et dégradation des clercs*, *Dictionnaire de théologie catholique*, Paris 1911, IV, col. 451—521;
26. Vermeersch-Creusen, *Epitomae iuris canonici*, ed 6, III, Mechliniae-Romae 1946;
27. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, Prati 1913, n. 118, 140;
28. Wernz-Vidal, *Jus canonicum*, VII, ed. 2, Romae 1951, n. 359 — 367;

SPIS TREŚCI

§ 1. Depozycja [1—60]

I. Dawne prawo [1—20]

1. Depozycja [1—8]
2. Depozycja częściowa [8—9]
3. Odróżnienie depozycji od degradacji [9—15]
4. Degradacja [15—17]
5. Reforma soboru Trydenckiego [18—20]
6. Rozwój kary degradacji po soborze Trydenckim [20]

II. Kodeks prawa kanonicznego [21—60]

1. *Pojęcie* [21—23]
2. *Podobieństwa i różnice między karą depozycji, pozbawieniem urzędu lub beneficjum, suspensą i degradacją* [23—26]
  - A. Depozycja i pozbawienie urzędu lub beneficjum [23—24]
  - B. Depozycja i suspensa [24—25]
  - C. Depozycja i degradacja [25—26]
3. *Władza uprawniona do wymiaru depozycji* [26—34]
  - A. Dawne prawo [26—31]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [31—34]
4. *Podmiot* [34—43]
  - A. Dawne prawo [35—38]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [38—43]
5. *Podstawy wymiaru kary depozycji* [43—46]
  - A. Dawne prawo [43—45]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [45—46]
6. *Forma wymiaru kary depozycji* [46—50]
  - A. Dawne prawo [46—49]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [49—50]
7. *Skutki depozycji* [50—54]
8. *Dyspensa* [54—60]
  - A. Dawne prawo [54—56]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [56—60]

§ 2. Degradacja [60—105]

1. *Pojęcie* [60—61]
2. *Rodzaje* [62]

I. Degradacja werbalna czyli edyktalna [62—88]

1. *Pojęcie* [62—65]
  - A. Dawne prawo [62—64]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [64—65]

2. *Władza karania* [65—73]
  - A. Dawne prawo [65—72]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [72—73]
3. *Podmiot* [73—77]
  - A. Dawne prawo [73—75]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [75—77]
4. *Podstawy wymiaru kary depozycji* [77—85]
  - A. Dawne prawo [77—83]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [83—85]
5. *Forma* [85]
  - A. Dawne prawo [85]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [85]
6. *Skutki* [86—88]
  - A. Dawne prawo [86]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [86—88]

II. Degradacja realna [88—105]

1. *Pojęcie* [88—89]
  - A. Dawne prawo [88]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [89]
2. *Podstawa wymiaru degradacji realnej* [89—90]
  - A. Dawne prawo [89]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [89—90]
3. *Władze uprawnione do wymiaru kary* [90—92]
  - A. Dawne prawo [90—92]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [92]
4. *Podmiot* [92—93]
  - A. Dawne prawo [92]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [93]
5. *Forma* [93—98]
  - A. Dawne prawo [93—94]
  - B. Kodeks prawa kanonicznego [94—98]
6. *Skutki* [98—102]
  - A. Skutki degradacji [98—99]
  - B. Pozbawienie przywilejów duchownych i przeniesienie do stanu świeckiego [99—101]
  - C. Infamia faktyczna [101—102]
7. *Dyspensa i restytucja* [102—105]
  - A. Dyspensa [102]
  - B. Restytucja [103—105]
  - Bibliografia* [105—106]
  - Spis treści* [107—108]